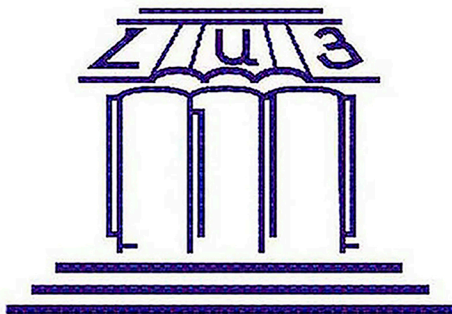

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

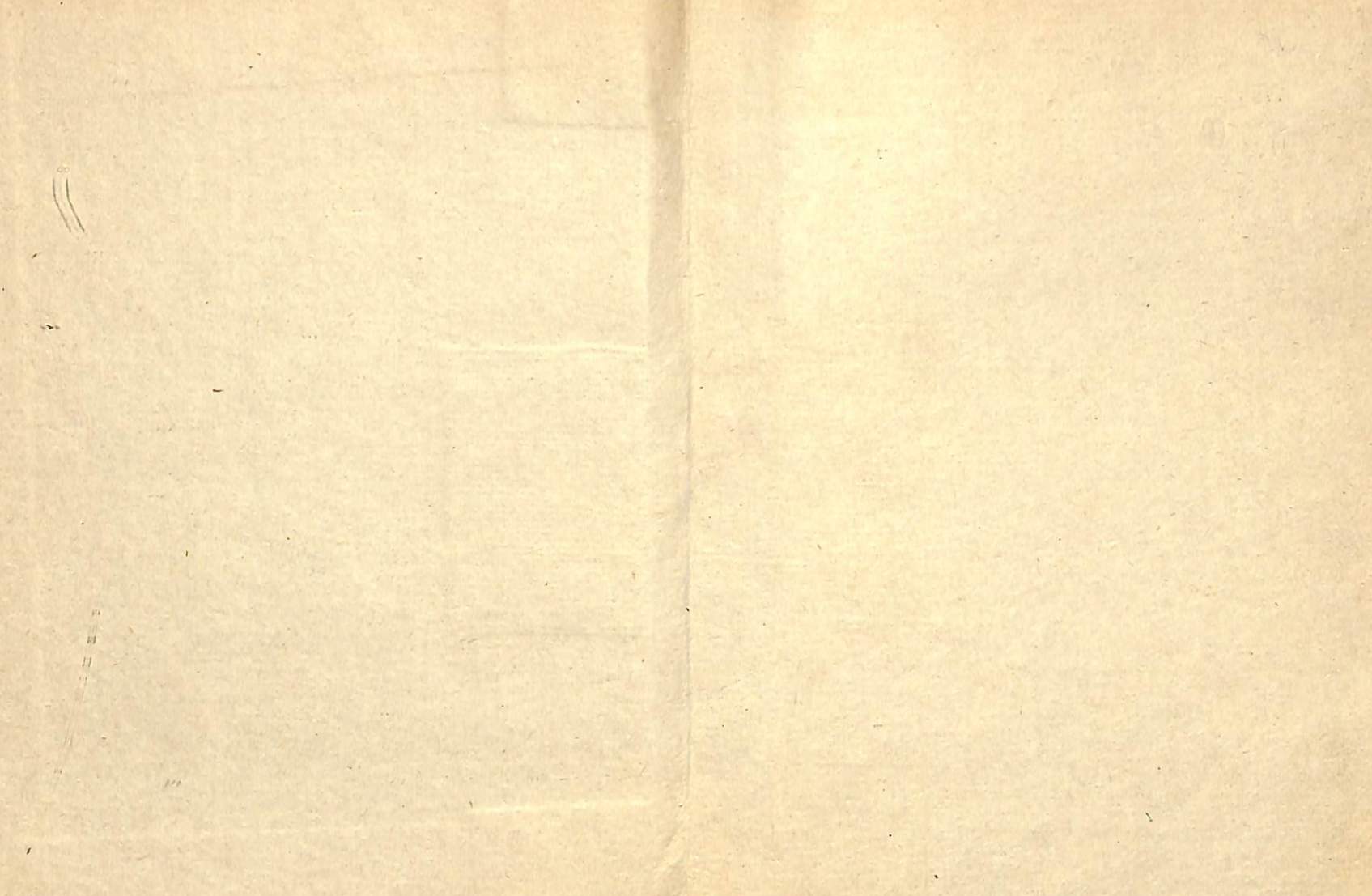
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99

2-69

1931

907/158
ՆԱՏԻՐ

ԱՍՈՒԼԻՍՆԵՐ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ,
ԱՌԱԿՆԵՐ, ԺԱՄԱՆՑԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐ
ՊԱՐՁ, ՅՍՏԱԿ, ԴԻՒՐԱՀԱՍԿՆԱԼԻ

Ամփոփեց
ԱՐՇԱԿ ՀԻՒՍՆԵԱՆ

891.99
—
2-69

1931
Տպագր. «Նոր Օր»
Արեւմ

Հանր. Բարբառա

17/10/924

891. 39

6105 NOV 2011

2 - 69

այ.

Ն Ա Տ Ի Ր

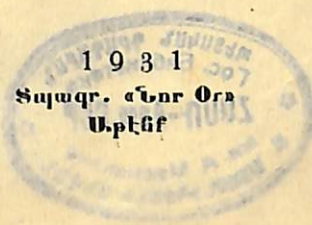
ԱՍՈՒԼԻՍՆԵՐ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ,
ԱՌԱԿՆԵՐ, ԺԱՄԱՆՑԻ ՀԱՇԻՆԵՐ
ՊԱՐԶ, ՅՍՏԱԿ, ԳԻՒՐԱՀԱՍԿՆԱԼԻ

Ամփոփեց
ԱՐՇԱԿ ՀԻՍՆԵԱՆ

1888 - 1988

8367
9267

38.899

10.12.06, 2013

1882—1922

ՏԻՐԱՆ Ա. ՀԻՒՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ

206

ՀԻՍՏՈՒՄԻ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆԱՅ

առ

Վիրաբոյժ-Առաջնորդ

ԱՐԱՄ Ս. ՓԷԼԹԵԿԵԱՆ

Մեկենասին ներկայ գրքոյկին

ՀՅՂԻՆԱԿԻՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Միամօր զաւելին նահատակման գոյժին դառն տպաւորութեան տակ ընկճուած, կիրակի օր մը եկեղեցի կը գտնուէի, երբ հոն կարգացուած Աւետարանին սա հատուածը — իբր թէ առաջին անգամ լսած ըլլայի — ուշս գրաւեց:

«Եթէ ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանեցի, ինքն միայն կայ, ապա եթէ մեռանեցի, բազում արգիւնս առնէ:»

Եթէ ցորենի հատիկ մը գետին իյնալով չմեռնի, ինքը մինակ է, բայց եթէ մեռնի շատ արգիւնք կը բերէ:

Յայտնութիւն մը եղաւ այս խօսքը ինձի. հոգիւիս մէջ հրճուանք մը, սրտիս մէջ մխիթարութիւն մը ծայր տալ սկսաւ: Խոկացի. խորունկ կերպով խոկացի: Խորհուրդներու երկար շարքին մէջ նահատակ զաւակս ցորենի հատիկ մը, իսկ ցեղիս ըստուարաթիւ որբերը այդ հատիկին արտաւորութիւնը նշմարել մզուեցայ:

Եթէ ես որդեգուրկ մըն էի, ցեղիս մէջ կային շատ մը ճնողաղուրկներ, ո՞վ կ'արգիւէր զիս զանոնք ինծի զաւակ եւ զիս անոնց հայր նկատել. սիրել զանոնք եւ գուրդուրալ անոնց վրայ:

Նիւթապէս օգնելու կարող չէի, ինչո՞ւ

գրիչս ի սպաս չի դնէի, երբ հացին չափ
կարօտը կը քաշէին անոնք խօսքի:

«Զի ոչ միայն հացիւ կեցցէ մարդ.»

Այս միակ նկատումով գործեցի եւ նա-
տիրը հրապարակ դրի:

Եթէ անոր պարունակութենէն օգտուին
իմ որդեգիրներս, ինքզինքս լիովին վար-
ձատրուած պիտի սեպեմ:

Հեղինակը

ԱՐՇԱԿ ՀԻԻՄՆԵԱՆ

27 Մարտ 1931

ՄԱՍՆ ՍՈՍՋԻՆ

ԱՍՈՒԼԻՄՆԵՐ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այսչափ կարեւոր հարցի մը չուրջ, իմ
որդեգիրներս, ցեղիս որբերը, թոյլ կուտամ
ինքզինքիս հաւատեալ թէ, բաւականաչափ
ծանօթութիւն չունին:

Ծանօթութեան այս պակասը արգելք
մըն է գիրքիս բովանդակութենէն օգուտ
քաղելու, այնպէս որ առանց Աստուածաբան
Ըլլալու յաւակնութեանց, կարեւոր համա-
րեցի իմ հասկցած ու ընդունած ձեւովս,
ամէնէն առաջ այս շատ և կարեւոր հարցի
չուրջ արտայայտուիլ:

Վասնզի բարոյականութեան հիմն է
Աստուած:

Եւ իմ նպատակս է իմ որդեգիրներուս
բարոյականին սատարել:

Իսկապէս Աստուած կա՞յ:

Մեզմէ շատ առաջ, Քրիստոսէ ալ առաջ, երբ բովանդակ մարդկութիւնը կռապաշտ էր, կռուքերու կը պաշտէր, Հելլագայի Նշանաւոր մէկ դաւակը, Սոկրատ, երկար խոկումներէ յետոյ, վերջապէս համարձակեցաւ իր աշակերտներուն առջեւ խոստովանիլ թէ բոլոր կռուքերը մարդու ձեռագործ, զգացումէ եւ շարժումէ զուրկ առարկաներ են, չեն կրնար Աստուած ըլլալ. անշուշտ կայ միայն մէկ, ամենակալ Ամենակարող Աստուած, Արարիչը երկինքի ու երկրի և բոլոր գոյացութեանց, անսկիզբն ու անվախճան, զոր պէտք է պաշտել. բայց ի՞նչպէս, պէտք է սպասել որ ինք արտայայտէ ինքզինք:

Սոկրատ զո՞հ գնաց իր Աստուածագիտութեան, սակայն իր քարոզութիւնը արմատ բռնեց ու անծանօթ Աստուծոյ հոյաւ կապ տաճարը կառուցուեցաւ Աթէնքի մէջ:

Մեզմէ երկու դար առաջ, ուրիշ փիլիսոփայ մը, Ժան Ժաղ Ռուսօ, նոյնպէս երկար մտածումներէ յետոյ, ստիպուեցաւ խոստովանիլ Աստուծոյ գոյութիւնը գոչելով. «Այո՛, դուն կաս, վասն զի ես կամ»:

Ասկէ աւելի ամուր փաստ կարելի՞ է ցոյց տալ, կրնա՞մ իմ գոյութիւնս ուրանալ, քանի որ ես կամ, ուրեմն Աստուած կայ:

Ս. Գիրքը բոլոր գիրքերու մէջ առաջին գիրքն է որ Աստուծոյ վրայ կը խօսի, անոր գործերը ու խօսքերը կը պատմէ, բայց ոչ մի տեղ ցոյց կուտայ Անոր գոյութեան: Ես եմ որեմ: Ես սեղծեցի ամեն ինչ: Ես եմ Աբրահամի, Իսահակի եւ Յակոբի Ասրւածը: Իձմեռ ուրիշ Աստուած չի կայ:

Ուրեմն բոլորովին կը պակսի՞ն Աստուծոյ գոյութեան ապացոյցները:

Ո՛չ. ընդհակառակը անոնք այնքան շատ են որ Ս. Գիրքը աւելորդ նկատած է նոր մէն ալ ցոյց տալու:

«Երկինք պատմեն: Ղիաոս Աստուծոյ:»

Հետաքրքիր միտք մը, որ գիտէ չուրջը դիտել, Աստուծոյ փառքը, Աստուծոյ գոյութեան անհերքելի ապացոյցները ամէն տեղ, ամէն բանի մէջ կրնայ տեսնել:

Միայն անզգամը կրնայ իր ճիւղտին մէջ ըսել թէ Աստուած չկայ:

Փարաւոն ալ ուրացաւ անոր գոյութիւնը եւ Աստուած ուզեց որ ուրանայ, որպէսզի իր բազմատեսակ հրաշքներով ան-

հերքելիօրէն հաստատէ իր գոյութիւնը:

Մեր ժամանակներուն մէջ նոր փարաւոն մը ալ պատերազմ կը հռչակէ Անոր դէմ եւ այնքան ամուր գահ մը տապալել կը խորհի:

Զարմանալի է որ կ'ուրանայ Անոր գոյութիւնը եւ Անոր դէմ կը պատերազմի:

Եթէ կ'ուրանայ, ուրեմն կ'ընդունի Անոր գոյութիւնը, իսկ եթէ չուրանար, որո՞ւն դէմ կը պատերազմի:

Բայց աւելի զարմանալին կայ, Աստուծոյ գործելակերպն է այդ: Նա տեսաւ որ նիւթապաշտ ոգիի չափազանց ուժովնալովը եւ միւս կողմէն գիտական դեռ բոլորովին չի հաստատուած վարկածներու հետեւանքովը, քրիստոնեաներուն մէջ կրօնական ոգին հետզհետէ թուլցած եւ կարգ մը տեղեր նոյն իսկ կրօնքը մօտայի կարգ անցած է, ուղեցարթնցնել թմրած միտքերը, ուժովցնել կրօնքի սէրը եւ այս միջոցը գործածեց:

Իրեն յատուկ գործելակերպ մըն է այս եւ մենք չենք կրնար քննադատել, պարզապէս խարբալում մըն է, որով շատերը պիտի մաքրուին, պիտի զտուին, եւ թոյլերն ալ պիտի զգաստտնան, պիտի խրախուսուին:

Ուրեմն անաստուածներու գոյութիւնն իսկ կ'ապացուցանէ Աստուծոյ գոյութիւնը, ինչպէս անիշխանականներու գոյութիւնը ապացոյց է իշխանութեան գոյութեան:

Մինչեւ հոս գրածներէս կարելի է հետեւցնել թէ Աստուած կայ, որովհետեւ ես կամ, իսկ զայն ուրացողներ պարզապէս կը հաստատեն Անոր գոյութիւնը:

Բնական, հոգեկան, իմացական մարդերուն մէջ շատ ապացոյցներ կան Աստուծոյ գոյութեան, բայց այս միակ փաստը, մեր գոյութիւնը, բաւարար համարելով կը վերջացնեմ տեսութիւնս:

Ո՞Վ ԵՄ ԵՍ, ՈՒՐԿԷ՞ ԿՈՒԳԱՍ, Ո՞ՒՐ ԿՆԵՐԹԱՍ

Երեք պարզ հարցումներ, որոնք իրենց պարզութեանը մէջ կը պարունակեն այնքան խորունկ նշանակութիւն, զոր բովանդակելու համար անհրաժեշտ է ունենալ հմտական պաշար եւ տարիներու երկար ուսումնասիրութիւն:

Այսչափ կարողութիւն չունենալով հանդերձ, երբ ինքզինքիս թոյլ կուտամ խորասուզուիլ այդ խորութեան մէջ, չէ կարելի յաւակնոտութիւն համարել սիրելիս, քանի որ նպատակս տպաւորութիւններս քեզի ծանօթացնել է, համոզուած ըլլալով որ բարեբար ազդեցութիւն մը պիտի ունենան անոնք քու կեանքիդ վրայ, ի՞նչ ձեւով ալ արտայայտուած ըլլան անոնք:

Ես Ո՞վ եմ:

Շարժուն, խօսուն, խոհուն, զգայուն էս՞կ մը, ոչինչո՞վ տարբեր կենդանիներէն: Ի մասնաւորի քառաձեռներէն:

Անոնք ալ կը խօսին, կը խորհին, կը զգան, կը շարժին: Բնազդի վերագրել այս ամէնը, չի լուծեր խնդիրը: Հապա մե՞րը: Միթէ կրնա՞նք բնազդով գործեց ըսել մըջիւնի մը համար, որ երբ պաշար մը փոխադրելու համար օգնականի պէտք ունենայ, քիչ մը բարձր տեղ կ'ելլայ, չորս կողմը կը դիտէ, երբ իր ընկերներէն մէկը նշմարէ, կը վազէ անոր դէմ, քիթ քիթ կուգան — ասիկա անոնց խօսակերպն է — պահ մը վերջ երկուքը միացած, կը պաշարեն պաշարը եւ կը փոխադրեն լոյս: Ահա որսական բարակը, որ երբ կը տեսնէ իր տէրը հրացանը ուսին զարկած, կը հետեւի անոր, իսկ անգէն տեսած ատեն տեղը կը նստի հանդարտ:

Ագռաւներու երամը, որոնց պահակները չըջակայ ծառերու վրայ թառած են, պահակին մասնաւոր մէկ կոխնչին ի լուր, խմբովին կը փախչին, եւ — ուշագրաւ պարագայ — լուռ կեցող պահակին կողմը կը սուրան, կուահելով որ վտանգը կանչուրոտող ագռաւին կողմէն կը սպառնայ:

Շնադայլը շունի պէս կը կաղկանձէ, երբ որսորդը կը նշմարէ:

Շատեր կարգացած կամ լսած են կապիկին արթնամտութիւնը որ անգամ մը խաբուած ըլլալով, իրեն հրամցուած ընկոյզները նախ եւ առաջ օրօրելէն եւ ականջին տանելէն ետքը բերանը կը տանէր, որպէսզի մի' գուցէ մէջը մեղու դրուած չըլլայ:

Հասկա ինչ պիտի ըսէիք մեր կատուին մէկ ընթացքին, որ թէ կատուին դատելու կարողութիւնը եւ թէ փափկանկատութեան ապացոյց կրնայ համարուիլ:

Անիկա յատկապէս իրեն համար որոշուած տեղ մը ձգնած էր: Օր մըն ալ տեսայ որ իմ գրասենեակիս մէջ, պատին վրայ, ինծի մօտիկ խորշ մը կար, անտղւն եւ անփեղկ, հոն փոխադրուէր էր իր ձագերը: Ըսպասուհին կրկին տեղը տարաւ: Հետեւեալ առտու դարձեալ այդ խորշին մէջ: Այս երթեւեկութիւնը պիտի շարունակուէր անշուշտ, երբ թելադրեցի սպասուհիին հանդարտ թողուլ: Ուղեցի սակայն գիտնալ այս նախասիրութեան պատճառը: Գիտէ՞ք ինչ էր: Պզտիկներս կը խաղային փափկներուն հետ եւ երբեմն կը ցաւցնէին: Կատուն չէր կրնար պատժել իմ պզտիկներս իր սուր

ձանկերով, որպէսզի զիս չի վշտացնէ: Անպաշտպան տեղ մըն ալ չէր կրնար ձգել, արու կատուններէն կը վախար, բերաւ իբրըր սպանովագոյն վայր իմ քովիկս զետեղեց, ուր պզտիկներուս արգիլած էի մտնել. կ'երեւի կատուն կռահած է այդ բանը:

Կը կրկնեմ, բնագոյր բոլոր այս կենդանական շարժումներուն շաւարար բացատրութիւն կրնա՞յ համարուիլ: Անշուշտ ոչ: Ուրեմն ասկէ ընդունիլ որ կենդանիներն ալ ունին խորհելու, խօսելու, դատելու, ընտրելու կարողութիւն:

Միայն թէ անոնց եւ իմ գործելու եղանակիս մէջ զգալի տարբերութիւն մը կայ: Անոնք ներկան կը տեսնեն եւ պէտքին համեմատ կը շարժին ու կը մոռնան: Ես կը յիշեմ, կը գուշակեմ, կը հնարեմ, ես ստեղծագործող միտք մը ունիմ:

Ֆիդիքապէս տկար ու տխրոյժ, այդ ուժին շնորհիւ կը բազմապատկուիմ, թո՛ղունի պէս օգին մէջ կը սուրամ, ձուկերու պէս ջուրին մէջ կը լողամ, ձիարչաւի մէջ արագ ընթաց ձիերուն ասպարէզ կը կարգամ, ո՞ր մէկը ըսեմ, ես մարդ չեմ լոկ, կայծակ եմ, որոտում եմ, սպառող կրակ եմ. եմ ու

կարող եմ ըլլալ ինչ որ ուզեմ, այնպէս որ
ո՛չ միայն բոլոր եղակաճնութեանց գերիշխող
տէրն եմ, այլ եւ ա՛ն ու սարսափ կ'աղդեմ
անոնց:

Ո՛ւրկէ կ'առնեմ ես այս ուժը, արդա-
րեւ գործածած նիւթերս ընտելեմէն կ'առ-
նեմ, բայց զանոնք համադրելու ուժը ուր-
կէ՞ կը ստանամ ես:

Հոս կուգայ երկրորդ հարցումը:

Ո՛ւրկէ կուգամ ես:

Եւ Հօրս ծնունդն եմ, ան ալ իր հօրը,
եւ այսպէս հետզհետէ եւս եւս երթալով
անշուտ կուգանք կը հասնինք նախածնողի
մը որմէ սերած են բոլոր մարդիկ, նաեւ ես:
Այս քննութիւնը պարտաւոր եմ ընեմ իմ
նախածնողիս համար, քանի որ շուրջս ապ-
րող կենդանիներու մէջ նմանս չունիմ և այդ
ուժը որ ունիմ, ստացական չէ,
ժառանգական է: Արդ գիտնալու եմ թէ
նախածնողքս ո՞րմէ ժառանգեցին այդ կա-
րողութիւնը:

Գիտութիւնը ստոյգ տուեալներու վրայ
հիմնուած, կը հաստատէ թէ սկզբնական
նիւթի մը բնաշրջումով գոյացաւ ամէն իր.

սկսելով ամենավարէն մինչեւ ամենաբար-
ձրը, ամենակատարեալը, եւ կուգայ կը
հասնի մինչեւ մարդ արարած, մինչեւ Ա-
դամ, ուր ֆիզիքական բնաշրջումը դադարած
կը հոչակէ:

Այս էր իր վերջին եզրակացութիւնը:

Այդպէս ալ ըլլալու էր, քանի որ ան-
կէ անդին իմանալին կը սկսի եւ ատիկա
տեսնուած, չօչափուած իրերով զբաղող գի-
տութեան սահմանին մէջ չի գտնուիր:

Գիտութեան այս եզրակացութիւնը գի-
տութիւնէն շատ դարեր առաջ ուրիշ մէկ
գիտութիւն մըն ալ յայտնած ըլլալուն հա-
մար, դիմենք անգամ մ'անոր վկայութեան,
տեսնենք ան ի՞նչ կ'ըսէ այս մասին:

Ան ալ, Ս. Գիրք, ստեղծագործութիւ-
նը մինչեւ մարդ բերելէ յետոյ կ'աւելցնէ,
«Եւ փչեաց ի նա շունչ կենդանի եւ եղև
մարդն հոգի կենդանի»:

Ստեղծուեցաւ մարդը, կ'ըսեն Ս. Գիրք
եւ գիտութիւն:

Այս բաւական չէ մարդը բացատրե-
լու:

Գիտութիւնը կը լռէ:

«Եւ փչեաց ի նա շունչ կենդանի եւ ես

դեւ մարդն հոգի կենդանի», կ'աւելցնէ Ս. Դիւրքը:

Ու Բացատրութիւնը կ'ամբողջանայ:

Ուրեմն ես եմ բնաշրջումով «մարդ կատարեալ» եւ Աստուծոյ շունչով «հոգի կենդանի» այսինքն բանաւոր էակ, եւ որովհետեւ առանց այդ բանականութեան ես ոչինչով կը տարբերիմ միւս կենդանիներէն, կրնամ վստահօրէն ըսել թէ ես Աստուծմէ կուգամ:

Ո՞ւր կ'երթամ:

Պարզ է: Աստուծոյ կ'երթամ:

Բայց այս վիճակին մէջ կարելի՞ է վերադարձնել աւանդը աւանդատուն:

Բնաշրջումով ամէն իր աւելի կատարելագործուած վիճակի մէջ մինչեւ մարդ գոյ հասնելէն վերջը, առանց ունէ փաստ փրկաւորութեան, կարելի է համոզուիլ որ այդ ամենակատարելագործուած էակին փչուած շունչը ամենասուրբ շունչ մ'էր, մեղքերով, մոլութիւններով եղծուեցաւ: Մաքրագործում անհրաժեշտ էր, պարտաւորիչ էր, ստիպողական էր:

Այս մաքրագործումը, հոգիներու բարեշրջումն է որ սկսաւ Ադամայ անկումով եւ

հասաւ մինչեւ մեր օրերը: Բաղդատութիւն մը երէկի եւ այսօրի, անցեալի ու ներկայի, բաւական է մեզ համոզելու թէ մարդկութիւնը զգալի յատաջդիմութիւն ըրած է այդ շաւղին մէջ և հետզհետէ նպատակին կը մօտենայ:

Այդ նպատակն է կրկին հազնիլ անմեղութեան պատմութեանը եւ արդարութեամբ, խաղաղութեամբ ու սրբութեամբ ապրիլ այս դրախտանման երկրին մէջ ուր նախապէս դուռն էր լի դամ եւ մեղանչելով կորսնցուց, և որ մեր անխառն երջանկութիւնը եւ լաշխաւորող ամէն բարիք առատօրէն կը պարունակէ իր մէջ, բաւական է որ գիտնանք հրեւ եղբայր ապրիլ Երկնաւոր Հօր խնամատարութեան ներքեւ:

Ահա ո՞ւր կ'երթամ:

ՀԱՅԵՐ՝ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ

Հայուն հաւաքական դժբաղդութեան պատճառներու մէջ էն տիրականը գտած եմ յարգանքի եւ հնազանդութեան պակասը եւ ասոր հետեւանք նկատած՝ անմիաբանութիւնը, յաւերժական, աւանդական այն հարիւր որուն խափանումին համար սերունդներէ ի վեր «Տէր ողորմեայ» կը դռնէնք, «Ազգիս Հայոց սէր միութիւն» խնդրելով:

Արդեօք, կը խորհիմ, Հայը միշտ անմիաբան եղած է, առհաւակա՞ն է այս ժառանգութիւնը, չէ՞ նէ դժբաղդ դէպքերու դժբաղդ հետեւանք: Կը մխիթարուիմ միտքըս բերելով անցեալ դրուագներ, ինչպէս Պարոյր Նահապետի պատերազմը ընդդէմ Մեծն Աղէքսանդրի, որ փութաց արքայական թագով պսակել իր քաջարի ախոյեանը, Վարդանանց պատերազմը պարսից դէմ, որոնք վերջապէս թոյլատրեցին հայերը ազատ պաշտել իրենց կրօնքը: Արծրունի իշխաններու եւ Մելիքներու դրոհները թա՛

թարներու եւ ասպատակներու դէմ, որոնք անկախութեան եւ ազատութեան անունով ձղուած, մասամբ արդիւնաւորուեցան եւ որոնք Հայուն դիմադրողական ուժը ի հանդէս բերին:

Իսկ մեր ժամանակներու հերոսական մարդերը, որոնք նոյն իսկ օտար անձնաւորութեանց բարձր ու պաշտօնական գնահատումին արժանացան, միանգամ ընդմիշտ սրբեցին Հայուն վերագրուած նապաստակ տիտղոսը. ո՛չ, կ'ըսեմ, հայեր անմիաբան չեն, հայեր զանցառելի քանակութիւններ չեն, ունին արժէքներ ոչ նուազ քան ուրիշ ազգեր, բայց ի՞նչու դժբաղդ են ի՞նչու անբաղձալի են:

Այո՛, Հայը դժբաղդ է այսօր, Հայը մահուան տագնապը կ'ապրի եւ ի լրումն ամենեցուն, Հայը կ'ամբաստանուի իբր անքաղաքավար, իբր անկարգապահ, իբր աղմըկարար եւ կը նկատուի անբաղձալի տարր: Սոսկալի բան է դժբաղդ ըլլալ եւ յանցաւոր նկատուիլ:

Բայց անցեալէն յիշատակներ բերելով արդարաւա՛յն փորձելէ առաջ, լաւ կ'ըլլայ ինքնամիտփութիւլ եւ տեսնել թէ՛ այս դժբաղդութեան մէջ մենք ալ մեր բաժինը ունե՛

ցե՞ր ենք: Իրա՞ւ, ե՞նք ինչ որ կ'որակեն մեզ:

Այս ինքնաքննութիւնը ստիպողական է այն պատճառաւ որ մեզ ամբաստանողներուն մէջ հայասէր անձնաւորութիւններ կան:

Այս անարդանքը մեր ճակտին փակցնել փորձողներ եթէ նոյն իսկ մեր թշնամիները, մեր նախանձորդները նկատենք, դարձեալ պարտաւոր ենք այս անհաւաք քննութիւնը կատարել եւ ըստ այնմ դիրքերնիս ճշդել: Մի՛ յուզուիք, մի՛ մեղադրէք զիս եթէ ըսեմ թէ այս քննութեան հետեւանքը մեղի աննպաստ է: Ես ալ Հայ եմ, ես ալ ձեզի չափ բաժին ունիմ այդ նուաստացուցիչ մակդիրներէ, որոնց բարձումին կը բաղձամ: Բայց ուրիշ բան է բաղձալ, ուրիշ բլլալ:

Հայ ահաւոր մարտիրոսագրութիւնը որ ահագին աղմուկ յարուց, որ շատերու շահաբեր, մեծ որսորդներու օգտակար եղաւ, որ միջազգային մամուլին առատ նիւթ մատակարարեց, որ Հայաստէր՝ Հայանպաստ միութիւններու իբր բրօքսականտի միջոց ծառայեց, եւ որ ցեղին սեպհական մամուլին ահագին քանակութեամբ թուղթը, մե-

լանը, ուղեղը սպառեց, գիտէ՞ք, ինչ բերաւ մեզ:

Զպիտի ըսեմ նիւթական, բարոյական հոգեկան մեծ ու անդարմանելի կորուստները, անոնք արդէն ըսուած ու արձանագրուած են. պիտի ըսեմ ի՛նչ որ ըսուած չէ, ի՛նչ որ կորուստներուն յոռեգոյնն է. մեզ օփացուցին. այնպէս որ յամեցում մը՝ անարդարութեան աննշան յապաղում մը՝ կեղեքում կը նկատենք, միշտ եւ ամենուրեք նախասիրուիլ կը պահանջենք եւ եղանք կոշտ, վիճասէր, լիրբ:

Այսպէս հեղհեղեղ կոնակ դարձուցինք պատշաճութեան, ընկերասիրութեան, կարգապահութեան կանոններուն, մոռցանք չափաւորել մեր զգացումները, կանոնաւորել մեր անձնասիրութիւնը եւ որ աւելին, ոտնակոյս ըրինք ամէն սրբութիւն, յարգանք, ակնածութիւն, հնազանդութիւն:

Ահա ինչ որ արժեց մեզ մեր բարեկամներուն կարեկցութիւնը: Հաւասարակշիռութեամբ կացութիւնը, կարգը եկած է — եթէ երբեք անցած չէ, — անդադառնալու մենք մեզի մեր վիճակին վրայ, չափաւորել մեր պահանջները, տառապանքը նկատել ճակատագրական, ոչ միայն Հայուն,

այլ առհասարակ բոլոր մարդկութեան համար, եւ միշտ յարգել մեծերը ու հպատակիլ օրէնքին:

Այս կերպով կրնանք սրբել մեր վրայ նետուած աղտը եւ վերագրաւել ընդհանուրին համակրանքը:

ԳԼՈՒԽ Դ.

Տ Գ Է Տ Ը

Անշուշտ քեզի համար ալ ախորժալուր չէ այս բանը, տգէտ, որ շատ անգամ իբրեւ նախատական կը գործածուի:

Բայց իսկապէս նախատաւան է այս բանը:

Ո՞վ է տգէտ:

Միտքս շատ անգամ զբաղած է այս հարցով եւ զգածուելիք ոչինչ չէ գտած:

Շատ պարզ բաներ կան, զորս գիտնալ կը կարծենք, բայց երբ խորը թափանցել ուզենք, կ'անճրկինք:

Օրինակի համար, պանիրը կաթէն կը շինուի, կաթը ոչխարէն կը կթեն, գիտենք, բայց չենք գիտեր թէ կաթը ի՞նչ բաղադրութիւններ ունի, ի՞նչպէս կը գոյանայ, եւ ի՞նչ ազդակներու ներգործութեամբ պանիրի կը փոխուի:

Նոյնպէս սա մեր ամենօրեայ կերած հացը, գիտենք թէ ցորենէն ալիւր, ալիւրէն խմոր շինելով փուռը կ'եփեն, բայց չենք գիտեր թէ ի՞նչպիսի բաղադրութիւն

ներով մի եւ նոյն նիւթը տարբեր ձեւեր համեր կ'առնէ:

Դ՞նչ է ջուրը. կա՞յ չգիտցող, գիտունը կ'ըսէ միշտ թէ ջրածին եւ թթուածին միացած, կը կազմեն ջուրը, թէ ջրածինը կ'արտադրէ ծովը եւ թթուածինը անտառներ, անոր համար անտառուտ վայրեր աւելի առատ կ'անձրեւէ:

Իբր օրինակ յիշեցի ասոնք, թերեւս չատեր գիտեն, ասիկա չի նշանակեր թէ՛ շատ չատեր տգէտ չեն. տգէտներ ահա ասոնք, անոնք կատարեալ ձեռնհասութեամբ պանիր կը շինեն ու հաց կ'եփեն:

Նշանաւոր Հելլէն իմաստասէր, Սոկրատ, իր մտաւոր խուզարկութեանց մէջ ստէպ կը հանդիպէր արդիւնքներու որոնց պատճառը կ'անդիտանար: Այն ատեն չէր վարաներ խոստովանիլ թէ «զայս միայն գիտեմ, զի ոչինչ գիտեմ»:

Սէկ կամ մէկ քանի ճիւղերու մէջ խորունկ ծանօթութիւն ունենալ, կարելի՞ է բաւականաչափ համարել գիտուն կոչուելու համար: Երբ մասնաւոր ճիւղ մը լիապէս ուսումնասիրող անձ մը անբաւական կը գտնենք գիտուն կոչելու համար, ալ ո՞ւր կը

մնան անոնք, որոնք չատ մը ճիւղերու վերայ ընդարձակ ծանօթութիւններ ունին, բայց ո՛չ մէկի խորունկ իմաստասիրութիւնը: Թո՛ղ որ գիտութիւնը այնքան անսահման է որ տեղ մը սահմանափակել անհնար է:

Գիտութիւնը այլ եւ այլ մարզերու մէջ մեծ նուաճումներ ըրած է, որոնք սա եզրակացութեան բերած են մեզ որ գիտցածնիս չգիտցածներնուս նայելով շատ ոչինչ բաներ են:

Ժամանակ մը տիեզերք ըսուելուն պէս անհուն տարածութիւն մը, անսահմանութիւն մը կ'երեւակայէինք: Հիմա Աստղաբաշխներ կը կարծեն գիտնալ թէ դեռ շատ տիեզերքներ կան, որոնց մէկ մասն է այս մերինը:

Աշխարհիս ամենամեծ դիտարանը կը գտնուի Ամերիկայի մէջ Գալիֆոռնիոյ Վիլսոն լեռան վրայ, որուն դիտակը 2 մեթր 50 ս. մ. լայնութեամբ հայելի մը ունի: Շնորհիւ այս դիտակին տիեզերքի մոլորակներու մասին մեր ունեցած ծանօթութիւնը կրկնապատկուած է: Հիմա երեւակայեցէք որ Աստղաբաշխին առջեւ ի՞նչ ընդարձակ դաշտ մը պիտի բացուի, երբ իր տրամադրութեան տակ դրուի նոր հեռադիտակը, 7 մեթր 60 ս. մ. լայնութեամբ, ըսել է ներկայի ամենամեծ դիտակէն երեք անգամ աւելի մեծ, որ հիմա կը պատրաստուի, հարկ

կա՞յ ըսել, դարձեալ Ամերիկայի մէջ, նոյն գիտարանի Աստղաբաշխին հսկողութեան տակ:

Անպատեհութիւն մը չէ՞ք տեսներ, կարծեմ, քանի որ Ամերիկայի խօսքը եղաւ, հարուստ և հարստութիւնն ալ իբր ամերիկեան ապրանք, գիտուն եւ գիտունի ընկերացնեմ:

Չափ ունի՞ հարստութիւնն ալ, սահման ունի՞, արդարեւ զայն բաղկացնող նըշանները համրանքով տասը են, բայց այս տասը թուանշաններով ի՞նչ անհատնում թիւեր կրնանք յօրինել: Թերեւս ասոր համար է որ հարուստը չի գոհանար, աւելի հարստանալ կ'ուզէ. յագեհնալ չի գիտեր, մինչեւ որ սեռնի. ափ մը հող կը կշտացնէ զայն:

Պարագան նոյնն է նաեւ գիտունին համար, անգամ մը որ մտած է այդ արահետին մէջ, ցանկութիւնը, հետաքրքրութիւնը զայն յառաջ կը մղէ. գիւտեր կ'ընէ եւ մարդկութիւնը կ'օգտուի այդ գիւտերէն: Ահա ճշմարիտ շահը գիտունին որ կը մեռնի մարմնով, բայց անմեռ կը մնայ հոգիով:

Գիտունը ինչպէս նաեւ հարստութիւնը աննցողական է, գիտուն կամ հարուստ կ'ըսենք բաղդատականութեամբ. երէկ Սոկրատ բաղմանմուտ իմաստասէր մըն էր, իր ժամանակակիցներու հետ բաղդատելով, այսօր շատ համեստ կը մնայ ան: Վաղն ալ այ-

սօրուանը պիտի գերազանցէ: Աբրահամ շատ հարուստ մարդ մ'էր. Քառնէցի ալ այսօր հարուստ մարդ մ'է: Երէկ հազարը հարստութիւն մ'էր, այսօրուան միլիօնները անչքացուցին զայն. հապա վաղուան միլիոնները:

Իմ մասին այս գիւտերը, անհունութիւնը, անսահմանութիւնները չեն որ հիանալի են, այլ այն պտըտիկ ուղեղը, որ գլուխի մը մէջ ամփոփուած, անհունը կ'ամփոփէ, անսահմանը կը բովանդակէ:

Պարունակեալ մը որ պարունակողը կը պարունուի:

Տեսնել գործը, անգիտանալ գործողը: Ահա տգէտը:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամուսնութեան մասին իմ կարծիքս կ'ուզես իմանալ, թերեւս ամուսնանալու դիտաւորութիւն ունիս. ինչ կայ ջանութեամբ, սիրելիս ամուսնացիր. պարտականութիւն մըն է այդ, եւ չառ հաճելի պարտականութիւն մը ո'չ միայն արդարութեան, այլ մանաւանդ առողջութեան տեսակէտով: Բնութիւնը պարտադրած է մեզ ատիկա եւ գիտես որ բնութիւնը խստիւ կը պատժէ պարտազանքը:

— Այդ չէ խնդիրը, խնդիրը հոն է որ ինչպէս կարելի է երջանիկ բոյն մը կազմել:

Պատասխանելէ առաջ կարեւոր է կէտ մը լուսաբանել: Ինչ ըսել կ'ուզես երջանիկ բոյն ըսելով, վայելքի դրօշմ թէ սիրոյ խորան: Կը սխալիս, եթէ դու ալ շատերուն պէս ամուսնութիւնը հաճոյքի, վայելքի դրախտ մը կը նկատես: Կը չափազանցես եթէ տարածուած կարծիքի մը հետեւելով չարչարանքի դժոխք մը կը համատեւելով չարչարանքի դժոխք մը կը համատեւելով ամուսնական կեանքը: Ո՛չ մին է, ո՛չ թե ամուսնական կեանքի բոլոր միասնութիւնը: Ամուսնութիւնը կեանքի բոլոր միասնութիւնը համար երկու ազատ հոգիներ

րու մէջ կնքուած պայմանագրութիւն մըն է, որու տրամադրութեանց կիրարկման եղանակէն կախում ունի դժբաղդ կամ երջանիկ միութիւն մը: Արդ, ինչպէս ամէն տեսակ գործերու մէջ, առաւելապէս ամուսնական խնդրոյ մէջ շատ մտածել, շատ յոգնիլ, շատ հարցնել, շատ փնտռել պէտք է, որպէսզի յարմար ամուսնութեան մը ամէն պայմանները լրացած ըլլան: Ո՛րք է գործի դաշնագրութիւն, երբ գոհացուցիչ արդիւնք չի տայ, երկուստեք համաձայնութեամբ, կարելի է ջնջել, ո՛րք է անպատեհութիւն մը չի կայ: Միջդեռ ամուսնութեանց մասին սա անպատեհութիւնը կայ որ զաւակներ կան, զորս բաժնել կարելի չէ: Անոր համար չենք կրնար, ընկերութիւն մը լուծելու պէս, դիւրին դիւրին ապահարզան ձեռք բերել: Այս է պատճառը որ Կեսարացիի գործնական միտքը յղացած է սա իրաւացի բանաձեւը «արա էօյլէնէ գատար, կէչինէսին էօլէնէ գատար», փնտռէ մինչեւ կէսօր, այսինքն երկար, որպէսզի ապրիս ցմահ:

Հակառակ տարիներու եւ ըմբռնումներու մեծ տարբերութեան, այս խրատը միշտ օգտակար կրնայ ըլլալ:

Արդ հարց է թէ ամուսնութիւնը, հոգիներու մէջ կնքուած պայմանագրութիւն մը, ինչ հիմնական տրամադրութիւններ պարունակելու է, որպէսզի հաճելի եւ տա-

ների ըլլայ կեանքի բեռը: Առողջութիւն,
գեղեցկութիւն, շնորհալիութիւն, պարկեշ-
տութիւն, տեսանելի եւ նախնական պա-
հանջներ ըլլալով, զանոնք աւելորդ կը նը-
կատեմ չեչտել, ես հետեւեալ չորս գլխաւոր
պայմանները անհրաժեշտ յը տեսնեմ. վըս-
տահութիւն, համերաշխութիւն, յարգանք,
աշխատութիւն:

ՎՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ամէն գործի մէջ էական պայ-
ման է որ ընկերներ փոխադարձ վստահու-
թիւն ունենան իրարու հանդէպ, ամուսնա-
կան կեանքի մէջ այս պայմանը կենսական
կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ զեղծումի
կամ վնասի պատճառով, ընկերային պարզ
գործակցութիւն մը կարելի է դադրեցնել եւ
վնասը սահմանափակել. նոյնը չէ ամուսնա-
կան պարագային: Անվստահ ամուսին մը
չի կրնար ամբողջ հոգիով նուիրուիլ իր
պարտականութեան: Անոր ուշը ցրուած է,
կասկածը կը կրծէ անոր սիրտը եւ օր մըն
ալ անուշադրութեան մը հետեւանքով կըր-
նայ այնպիսի սխալ մը գործել որ վերի
վայր կը չըջէ իր գործերը տեղի տալով
սնանկութեան մը կամ անգործութեան, որ
իր կարգին կը յանգի առանին պիւտծէի
խանդարման, որով տնային հանդարտու-

թիւնը տեղի կուտայ անվերջ վէճերու: Հա-
ւատարմութիւն, անկողնոյ սրբութիւն,
ո՛րչափ պարտադիր այր մարդուն, ա՛լ ա-
ւելի անհրաժեշտ կը դառնայ կին տրամադին
համար, եւ երբ կնոջ առաջին պարտակա-
նութիւնն է այս մասին բնաւ չթերանալ,
մի եւ նոյն ժամանակ արդար իրաւունքն է
որ իր ամուսինն ալ մի եւ նոյն վերաբեր-
մունքը ունենայ իրեն հանդէպ: Այս է փո-
խադարձ վստահութիւն:

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Համերաշխ ապրելու համար սէրը բա-
ւական երաշխիք մը չէ. արդէն սէրը հա-
մերաշխութեան արդիւնք է, բոյրն է ծա-
ղիկին. վերցուր ծաղիկը, բոյր չի մնար:
Համերաշխութեան համար նկատելի են
նախ տարբերութիւն համեմատութիւն, մոտ-
յին զարգացումի հաւասարութիւն, սովոր-
ութիւններու, բմբոնումներու նոյնութիւն:
Այլը միշտ քանի մը տարուան տարիքի
առաւելութիւն ունենալու է, Եւելին՝ տարի-
շեր վերջ իր անախորժ հետեւանքներով
ամուսնական ներդաշնակութիւնը կրնայ
խանդարել: Կոշտ ամուսին մը անհանդու-
րժելի բնկեր մըն է զարգացած կնոջ մը քով.
Ինչպէս անուս կին մը ենթակայ է հլու
կամակստար մը ըլլալու իր զարգացած ա-

մուսնոյն: Եթէ մտայինն այս է, նիւթա-
կանը տարբեր չէ, ան ալ ուրիշ տեսակ ա-
նախորժութիւններու ակտի կուտայ, որով
արդիւնքը դարձեալ միեւնոյնը կ'ըլլայ, հա-
մերաշխութեան խանգարում: Սովորու-
թիւններ՝ ընկերական եւ կրօնային տեսա-
կէաներով, բմրոնումներ՝ ցեղային եւ ազ-
գային տեսակէաներով, նուազ քանաքով
չէ որ կ'ազդեն ընտանեկան մթնոլորտի
հանգարտութեան: Ես չատ անգամ տեսած
եմ խառն ամուսնութիւններ, որոնք հակա-
ռակ փրոյ եւ յարմարութեան ակնբախ ե-
րեւոյթներու, երկու կողմին համար ալ տա-
քուկ մտերմութիւն մը գոյացնելու անգոր-
եղած են, մի միայն սովորութիւններու
տարբերութեան պատճառաւ: Օրինակ, յոյն
էրիկ մը յունիւար ճին այնքան կարեւորու-
թիւն չէ տուած, ինչպէս իր հայ կինը՝
դեկտ. 25ին, որով երկուքին համար ալ
մեծ նշանակութիւն ունեցող Ծննդեան Տօնը
անչուք աննշան անցած է: Անշուշտ ոչինչ
բաներ են ասոնք սկեպտիկի մը համար,
բայց այս ոչինչ բաներով է որ ընտանեկան
բոյնը կ'ոգեւորուի, կը թարմանայ, խինդ
ու ցնծութիւն սփռելով շուրջը: Այս պատ-
ճառաւ կ'ըսեմ, Հայ ես, Հայ ա՛ռ, զարդա-
ցած ես, զարգացած մը ընտրէ, հարօ՛սա
ես, հարուստ փնտոէ: ՏԼՃԻ ՏԼԵԿԵԼ:

ՅՈՐԳԱՆՔ

Ահա բառ մը՝ որ թերեւս զարմանալի
թուի քեզ. ամուսնական կեանքի համար
գործածելով բառ մը՝ որ աւելի կը պատշա-
ճի եկեղեցիներու, դպրոցներու, սրահներու
մասին: Յարգել. ի՞նչ. սէրը չի՞ բաւեր եր-
կու ամուսիններ գոհացնելու. օտա՞ր են ի-
րարու որ յարգալից վերաբերում ցոյց
տալու ստիպումս ըլլան: Զարմանքդ ինձի
համար զարմանալի ոչինչ ունի. շատերու
մէջ տեսած եմ ես յարգանքի այս զանցա-
ռութիւնը, որ սխալ ըմբռնումի հետեւանք
է: Այր ու կնոջ յարաբերութիւնները, որ-
չափ ալ մտերմիկ, պէտք չէ որ արգելք ըլ-
լան զիրար յարգելու: Գրպանս գտնուած
դրամը այն ատեն կը դադրի իմս ըլլալէ,
երբ կը դադրիմ զայն յարգելէ: Անոր վրայ
ունեցած գուրգուրանքս է որ կը մղէ զիս
չարահար չգործածել եւ ծախսելիք տեղս լաւ
գնահատել. այսպէս նաեւ անոր քանակը
կ'աւելնայ: Մինչդեռ երբ այդ հոգածութիւ-
նը չունենամ, օր մըն ալ առանց դրամի
մնացած ըլլալու դատապարտուած կը գըտ-
նեմ ինքզինքս: Կինը դրամ մըն է, զգալուն
դրամ մը, որ երբ կը տեսնէ իր մասին
տածած յարգանքդ, թէ՛ ինք կ'արժէքաւոր-
րի եւ թէ՛ քեզ կ'արժէքաւորէ: Պարագան
նոյնն է նաեւ քեզի համար: Դուն ալ տես.

նելով որ կը յարգուիս քու կնոջ, և Գրի-
տի մրցիս անոր հետ, անկէ ետ չմնայու-
նախանձախնդրութեամբ եւ այս մրցումին
հետեւանքը պիտի ըլլայ մեղրալուսնային
կենակցութեան մը երկարաձգումը:

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ըստ որում ամուսնութիւնը կեանքի
ընտր միասին տանելու գործակցութիւն մըն
է, կասկած չկայ որ հոն ալ աշխատութիւնը
իր սեփական տեղը ունի. — եւ ո՞ր չու-
նի. — նոյնիսկ նիւթականին ապահով-
ուած մարդեր պէտք է որ ունենան իրենց
աշխատուիլիւնը, քաղցրացնելու համար
կեանքը: Արդ, կ'արժէ գիտնալ թէ ի՞նչ
պէտք է ըլլայ իւրաքանչիւրին զբաղմունքը:
Ի՞մ պատասխանս այս ժամին շատ կարճ ու
շատ պարզ է: Բնութեան հետեւիլ: Բնու-
թիւնը արդէն որոշած է սահմանը, կնոջ
յատկացնելով ներքին գործերը եւ էրիկ
մարդու՝ արտաքինը: Կնոջ կը վերաբերին
տնային գործեր, որդեծնութիւն, մանկա-
տաժութիւն, ամօքել, մխիթարել. խրա-
խուսել իր ամուսինը, երբ ուժաքամ կամ
վշտաբեկ, կը վերադառնայ աշխատութենէ:
Իսկ այր մարդուն կը պատկանին դուրսի
ծանր աշխատութիւնները, տունին պէտքե-
րը հոգալու պարտականութիւնը: Կը տես-
նէք որ կնոջ պաշտօնը կարծուածին չափ

դիւրին չէ: Եթէ կնոջ քնքուշ կազմը դուր-
սի ծանր աշխատութեան չի կրնար տոկալ,
այր մարդուն առկուն կաղմուածքը նոյնպէս
անյարմար է ներքին աշխատութեանց, որ
փափուկ սիրտ, անսպառ գուրգուրանք, հը-
րեշտակային քաղցրութիւն կը պահանջեն:
Բնութիւնը ճիշտ պէտքին համաձայն կար-
գադրած է ամէն բան: Կինը՝ պէտքերը
պատուակելով դուրսի աշխատութեանց մը-
ղի հակաբնական է: Եթէ ժամանակ ունի,
կրնայ գտնել անանկ գործ մը, որ տունին
մէջ կատարուի: Երբեք տունէն դուրս:
Կնոջ իրաւանց պաշտպան ընկերութիւններ,
ինչ կ'ուզեն ըսեն. կնոջ գործատեղին տունը
պէտք է ըլլայ: Դուրսէն շահ մը բերելու
համար, պէտք չէ թոյլատրել որ կինը իր
հրապոյրը կորսնցնէ:

Կիներ, քաշուեցէք ձեր պատեանին մէջ:
Անտառին հմայքը իր խորհրդաւորութեան
մէջ է: Գործատեղիներ յաճախող կիներ խը-
ճուղիներու եզերքը բուսնող ծաղիկներու կը
նմանին, ուղեւորներու, ուղեկառքերու հա-
նած փոշիներով թաթախուն: Յիշեցէ՛ք որ
ձեր ծախու հանած ագամանքը փնտռուածէն
նուազ կ'արժէ, եւ նազը չէ դադրած տղեղ
սեռին խայծը ըլլալէ:

* * *

Շատ կարելի է որ ընկերաբաններ՝ ա-
ւելի լայնօրէն խնդիրը ուսումնասիրած, լա-

ւագոյն մեթօտներ յանձնարարած ըլլան, ատիկա արգելք մը չէ որ ապրուած կանգէ քաղուած այս դասը քու լուրջ ուշադրութեանդ չարժանանայ զաւակս:

Ընդունի՛նք յր պահեր կան երբ մարդ ինքնիրմէն տարբեր է որչափ ուրիշներէն, այդ պահերուն երկու կողմէն ալ քիչ մը համբերութիւն, քիչիկ մը համակերպութիւն փոթորկիլ սպառնացող անդորրութիւնը վերահաստատելու կը բաւեն:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Առհասարակ մարդիկ հարստութեան մէջ կը փնտռեն երջանկութիւնը. բոլոր ոյժեր ու ուշեր մէկ նպատակի մէջ կեդրոնացած են, հարուստ ըլլալ:

Դժբաղդաբար հակումը ո՛րչափ բուռն, արդիւնքը նո՛յնչափ անգոհացուցիչ է: Երջանիկ հարուստներ հազուագիւտ են:

Ի՞նչու. ի՞նչու ոսկեայ բանալին անգոր կը մնայ երջանկութեան գանձատունը բանալու, մի գուցէ անգոյ՝ մտացածին բա՞ռ մ'է երջանկութիւնը:

Անշուշտ ո՛չ, ցորչափ բառը կայ, իրն ալ կայ, առանց իրի բառը գոյութիւն չէր ունենար, միայն թէ իրեր կան տեսանլի, չօչափելի, իրեր ալ կան իմանալի. զգալի, այս է ճշմարտութիւնը: Երջանկութիւնը այս վերջին դասակարգին կը պատկանի:

Գալով դժուարագիւտութեան, ատոր պատճառը այն է որ հարստութիւնը նպատակ կը կարծենք, ո՛չ թէ միջոց, պատեհութիւն, որով միայն կարելի է երջանկութիւնը գոյացնել մեր մէջ:

Ահա որքան ատեն հարստութիւնը նըպատակ կը նկատուի, երջանկութիւնը միշտ

պիտի խուսափի: Անշուշտ հարուստը յաջողած է իր եւ իրեններուն ապագան ապահովել: ապրուստի տագնապ չունի. մտահոգ չէ. բայց երջանիկ ալ չէ. որովհետեւ ներսիդիէն ձայն մը շարունակ կը հնչէ ականջին. «Ես ալ կ'ուզեմ, զիս ալ գոհացուր»: Թէեւ շատեր խուլ կը մնան այս ձայնին եւ ուրախ են. ատիկա իրենց գիտնալիք բանն է, մեզի համար հրահանգիչ է տեսնել որ անոնք զուրկ մնան իրենց ձեռք անցած պատեհութենէն օգտուիլ, երջանիկ ըլլալ:

Լինուպէրի, առաջին օդագնացը, որ յաջողեցաւ Ադրանտեանը կարելի առանց հանգրուանի, արգարեւ գնահատուեցաւ, ծափահարուեցաւ, պատիւներու, նուէրներու արժանացաւ, իր Եսը լիովին գոհացում տուցաւ, բայց երջանկութիւնը այն ատեն կատարելապէս ողողեց իր էութիւնը, երբ իրեն եղած նուիրատուութիւններէն բաժին հանեց այն թշուառ մօր, որուն մէկ հատիկ զաւակը, յանդուգն օդագնաց մը, նոյնպէս փորձի մը զոհ գնաց:

Հարուստ մը, — նկատելով որ անոր հարուստութեան աղբիւրը անսպակ եւ մաքուր է, այլապէս արդէն անոր բրած կամ ընկիւք ծառայութիւնները չպիտի գօրեն հանդարտեցնել տառապանքը, զոր ծանրաբեռնուած խիղճ մը պիտի առթէ, — այն հարուստ մը, իբր արդիւնք էր անդու

ջանքերուն եւ պարկեշտ դործառնութիւններուն, կրնայ բարեկեցիկ վիճակ մը ապահովել. գոհ է. բայց երջանիկ չէ, որովհետեւ Լինուպէրի մը պէս դատելու և գործելու տրամադրութիւնը կը պակսի իրեն, մարմինը կարող է. հոգին յօժար չէ: Երջանկութիւնը ճիշտ հոգիի այս յօժարութեան մէջն է:

Հոգիի այս յօժարութիւնը չափ սահման չունի, նախատիրութիւն չունի. այնպէս որ ամէն ոք ինչ տարիքի, սեռի, դիրքի եւ կարողութեան մէջ ալ ըլլայ, կրնայ երջանիկ ըլլալ, բաւական է որ ընկերին օգտակար ըլլալու յօժարութիւնը ունենայ: Հոգ չէ, միաւորով կամ բիւրաւորով, ձեռքի աննշան մէկ շարժումով կամ անձին իսկ նուիրումով:

Կրնաս դու շատ հարուստ, ոյժի տէր, հանճարեղ մարդ մը ըլլալ, բայց երբ այդ պատեհութիւնները մի միայն անձիդ կը պատկանեն եւ չես յօժարիր բաժին մը հանել անկէ նմաններուդ, գիտցիր որ դատապարտուած ես անձիդ մէջ պարփակուելու և անհաղորդ պիտի մնաս երջանկութեան առթած քաղցրութիւններուն:

Երջանկութիւնը շատ հեռուն չէ, անիկա չեմիդ վրայ կայնած կը գոչէ, «ահա ես»:

Շտապէ զայն հիւրընկալել վաղը թերեւ շատ ուշ է:

ԳԼՈՒԽ Է.

ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Յիշողութեանս մէջ տակաւին իր բոլոր թարմութիւնը կը պահէ այն խօսքը զոր 45 տարի առաջ իմ բարեյիշատակ դաստիարակը՝ Սենեքերիմ Գազանճեան արտասանեց իր հուսկ բանքին մէջ:

«Յիշեցէ՛ք միշտ զաւակներս որ կրթուած տղէտ մը ամէն տեղ իր հացը կը գտնէ, քան անկիրթ գիտուն մը»:

Եւ իրօք կեանքիս մէջ շատ անգամներ առիթը ունեցած եմ հաստատելու այս խօսքին մէջ ծածկուած ճշմարտութիւնը:

Շատեր, հակառակ իրենց հմտական պաշարին, կարօտը քաշեցին չոր հացի մը, զոր կ'անճրկէին ալպահովել իրենց կոշտ ու կոպիտ վարուելակերպովը, մինչդեռ մտաւորապէս իրենցմէ վար աստիճանի վրայ դառնալու ուրիշ շատեր միշտ գործի վրայ էին, նոյնիսկ կը յաջողէին դիրք գրաւել գործի աշխարհին մէջ իրենց հեղահամբոյր շնատորութեամբը:

Ի՞նչու, որովհետեւ առաջինները, իրենց հմտութեան պաշարով փքացած, նուաստութիւն կը համարէին համակերպիլ խստութեանը բաթրօններու, որոնք իրաւ է թէ

այնքան ալ փափկանկատ չէին. իսկ միւսները նկատելով որ իրենք այդ պաշտօնատան մէջ ոչ թէ դաստիարակի, այլ պարզ պաշտօնեայի մը դիրքը ունին, միշտ մնացին իրենց դիրքերուն վրայ եւ այդու գրաւեցին բաթրօններու սէրն ու համակրանքը. երաշխիքը՝ իրենց ապագայ յաջողութիւններուն:

Նպատակս հոս գործատէրի գործաւորի, կամ բաթրօնի պաշտօնեայի ուսումնասիրութիւնը ընել չէ, այլ մի միայն շեշտել սա ճշմարտութիւնը թէ առողջ դաստիարակութեան հիմը կը կազմէ նկարագիրը:

Նկարագիրը այն է մարդուն համար, ինչ որ է ոգնայարը մարմնին համար: Մարմինը առանց ոգնայարի անհաստատ զանգուած մ'է, որուն ոչ ոք կը վստահի իր բերք: Եւ բաթրօնները մեղադրելի չեն երբ իրենց վստահութիւնը կը զլանան աննկարագրի, թեկնածուներու:

Ընկերական կեանքի մէջ ալ նոյնը չէ՞ պարագան: Հաճոյքով կ'ընկերանանք անձի մը որ քաղաքավար է, անկեղծ է, ժպտադէմ է, առանց փնտռելու անոր իմացական ու ուսումնական տարողութիւնը, մինչդեռ առիթ կը փնտռենք խոսսափելու ընկերութենէն սա միւսին, որ թէպէտ բազմահմուտ, մարդու հետ վարուելի կ'անդիտանայ:

կար ժամանակ մը, նոյն իսկ հիմա, յորում ծնողք եւ խնամակալներ հոգածուէին ոսկի ապարանջան (արհեստ ըսել կ'ուզեն), անցնել թեւ իրենց զաւակներուն. որպէսզի կեանքի բոլոր դիւրութեամբ տանին: Հիմա անբաւական է մէկ ապարանջանը. պէտք է հոգին ալ օժտել երկրորդ ոսկի ապարանջանով մը:

Նկայ ազիրն է այդ ապարանջանը:

Առանց նկարագրի իրենց արժէքը կը կորսնցնեն բոլոր միւս կարողութիւնները: Ձիրքը եթէ մէկ կ'արժէ, նկարագրը զէրօ մըն է, որ ձիրքին միանալով տասը անգամ աւելի կ'արժէ:

«Ի՞նչ օգուտ մարդուն, երբ բոլոր աշխարհ շահի եւ իր անձը տուժէ.» հոս անձը պէտք է հասկնալ նկարագրի:

Ի՞նչպէս կը կազմուի նկարագիրը:

Նկարագիրը տեսանելի իր մը չէ. մարդուն բարոյական անձնաւորութիւնն է. պատկերացումը անոր կրօնքին: Կրօնքը ըլլալով հիմը բարոյականութեան, մարդուն վրայ կը հայեւիանայ: Առանց կրօնքի՝ բարոյական չկայ եւ առանց բարոյականի՝ մարդ կենդանիներէն տարբերութիւն չունի:

Դժբաղդաբար գոնուեցան ու կը գլուխուն հեղինակութիւններ, եւ ի՞նչ հեզնութիւն, կրօնքի մէջ, կրօնքով կամ կրօնականներու ձեռքով դատարարակուած հոյա-

կապ դէմքեր, որոնք մերժեցին ու կը մերժեն կրօնքին դատարարակի դերը. եւ իբր աւելորդ ինչ դպրոցական ծրագրերնէ դուրս նեւեցին կրօնքի ուսուցումը եւ բարոյագիտութիւնը բաւ համարեցին:

Ի՞նչ եղաւ այս ուղղութեան հետեւանքը: Հետեւանքը այն եղաւ որ աւելի քան կէս դարէ ի վեր կրթական յարկերէ դուրս եկող սերունդներ, մտապէս հարուստ, հոգեկան աշխարհի սնանկ վիճակ մը կը ներկայացնեն որ պարզապէս օրգանատելի է: Անոնք աշխարհը կը նկատեն փափկութեան դրախտ մը ուր պէտք են ուտել, խմել վայելել, եւ որովհետեւ հակակշիռ չկայ իրենց ցանկութիւններուն սանձ մը դնելու, բոլորովին իրենց կիրքերուն անձնատուր եղած, հաճոյքի, մի միայն հաճոյքի հետամուտ են. իսկ ձախորդութեան մը պարագային, կամ դաւած կամ անձնասպան եղած են:

Չեմ կրնար բաժնել կարծիքը շատերուն, իբր թէ ընդհ. պատերազմը վատթարացուցած ըլլայ բարքերը: Ո՛չ, բարքերը արդէն աւրուած էին. պատերազմի հետեւանքով ցուցադրուած եղան: Գիտին հունը արդէն լեցուած էր. թուրքերը անխնամ մնացած էին, հեղեղ մը թումբերը խորտակեց. դաշտը ողողուեցաւ. ճահիճներ դոյացան ամէնուրեք եւ այդ ճահիճներէ դուրս եկան ախտեր, որոնցմով խանգարուեցաւ

բարոյական առողջութիւնը: Տեղի չկայ սան-
կայն յուսահատելու: Այսպէս անկումը ըն-
կերկում մէ առաջ նետուեալ, որ չպիտի
ուշանայ. միշտ այսպէս եղած է. հիմայ ալ
այդպէս կ'ըլլայ. նոր բան չկայ արեւուն
տակ, ինչ որ եղած է, պիտի ըլլայ, ինչ որ
կ'ըլլայ արդէն եղած է: Վերջապէս ինչ որ
ալ բոնն ուրիշներ, հս կը խորհիմ թէ նկա-
րագիրը մարդն իսկ է, անոր ատաղձը կը
հայթայթէ կրօնքը, օրինակը կուտայ Յիսուս
եւ այդ օրինակին վրայ ինքն իսկ ենթական
կը շինէ նկարագիրը:

Այս օրինակին վրայ կերպարորուած
չենքը ամուր է եւ ամէն կերպով վստահելի:

Զաւակներս, պարկիշո, պարտաճանաչ
եւ պատուախնդիր եղէ՛ք:

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՁԵՒԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐՈՅԹԸ

Մինակ կանանց նորածնութիւնը չէ որ
մեր ուշադրութիւնը պարտի գրաւել. նորա-
բանութիւնն ալ ոչ նուազ արժանի է այդ
պատուին:

Եթէ կը հաճիք, թոյլ տուէք ինձ ա-
նոնցմէ քանի մը հատ իրր նմոյշ ներկա-
յացնեմ ձեզ:

Վեցերորդ զգայարանք.

Գիտէի որ հինգ զգայարանքներ ու-
նինք. աչք, քիթ, ականջ, բերան, ձեռք,
որոնցմով կը յարաբերուի ուղեղը արտաքին
աշխարհի հետ:

Վեցերորդ մըն ալ ունինք եղեր, խա-
պար չէի. գիտէ՞ք որն է:

Արեւը կը տեսնենք, լոյս եւ ջերմու-
թիւն կը տարածէ, լոյսը տեսանելի առար-
կայ է, իսկ ջերմութիւնը. ոչ բոնել,
ո՛չ տեսնել, ո՛չ լսնել, ո՛չ հոտուտալ,
ո՛չ ալ շօշափել կարելի է:

Ի՞նչէն գիտենք որ կայ. զգալով. այս
է, կ'ըսեն ինծի, վեցերորդ զգայարանքը:

Այս բացատրութեամբ ուրեմն, զգայա-
րանքներու թիւը, կրնանք աւելի բարձ-

բայնել:

Տեւէ՛ք ի՞նչու:

Հաւաքոյթի մը ներկայ էի անցեալ շաբաթ. շատ հաճելի ժամանց մը ունեցանք. հիմա իսկ անոր վերջիչումը իրական հաճոյք կը պատճառէ ինծի: Ո՞ր զգայարանքովս կը վերդգամ այս հաճոյքը: Յիշողութեամբ:

Վիճակահանութեան առաջին պարզեւը շահեր եմ. դեռ ձեռքս բան մը չէ անցած. բայց ուրախութիւնը արդէն ոգողած է ամբողջ էութիւնս: Ո՞ր զգայարանքս ներմուծեց այս ուրախութիւնը:

Երեւակայութիւնս:

Երազ կը տեսնեմ. թշնամիներով պաշարուած եմ, խուսափելու համար անոնց հարուածներէն յետս ընկրկում մը կ'ընեմ և մահճակալէս վար ինկած կը գտնեմ ինքզինքս. ո՞ր զգայարանքով:

Երազատեսութեամբ:

Սիրականիս առեւած ժամադրութիւնս չեմ յարգած, արդարացուցիչ պատճառ մը կը փնտռեմ. չեմ գտներ. մտահոգ եմ, այն աստիճան որ սիրտիս ու ժգին բաբախումը կզգամ կուրծքիս տակ. ո՞ր զգայարանքս է որ կը պատճառէ ինծի այս յուզումը:

Խորհուրդ:

Ուրեմն յիշողութիւն, երեւակայութիւն, երազատեսութիւն, խորհուրդ նոյնքան ի-

րաւունք ունին զգայարանքներու շարքին մէջ իրենց տեղը գրաւելու, որչափ զգացում մը, քանի որ տպաւորութեան մը մասնակից կ'ընեն մեր ուղեղը, ինչպէս զգացումն ալ ջերմութիւնը: (Մինչդեռ ջերմութիւնը շոշափումով կզգանք):

Այս հաշւով զգայարանքներուն թիւը վեցին մէջ չի լմնար. մինչեւ տասը կը բարձրանայ. հինգ, հինգ, ներքին եւ արտաքին, ուրեմն առաջուան մեր գիտցածին չափ, հինգ զգայարանք:

* * *

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ահաւասիկ նորարանութիւն մը, ո՛չ նուազ ուշադրաւ:

Գիտէինք որ գործ մը յաջողցնելու համար երկու կամ աւելի ոյժեր կը միաբանին եւ այդ միաբանութիւնը կը կոչուի գործակցութիւն, բայց չէինք գիտեր որ Աստուած կը գործակցի ինծի իմ հոգիիս փրկութեան, իմ անհատական մէկ գործիս մէջ. Այնպէս համոզուած էինք որ այս գործը իմ սեպհական ոյժովս պէտք էի ի կատար ածել:

Դրամատէր մը 5, 2, 1, տաղանդ կը յանձնէ իր ծառաներուն շահագործելու հա-

մար: Ինք չմասնակցիր անոնց գործունէութեան, կը ձգէ հեռու տեղ կ'երթայ. ծառաներն են որ կը շահագործեն ու կը կրկնապատկեն տրուած դրամը եւ իրենց տիրոջը գովեստին կարժանանան: Մէկը միայն կը յանդիմանուի, դրամը նսյնութեամբ վերադարձնելուն համար:

Ո՛չ միայն Աւետարանականը, տրամաբանականն ալ այս է. չէ նէ ո՛ւր կը մնայ իմ արժէքս, եթէ Աստուծոյ գործակցութեամբ յառաջ բերեմ իմ փրկութիւնս: Աստուած տուած է ինձ պէտք եղած պատեհութիւնները, ինծի կը մնայ օգտագործել:

Խնդիրը կը փոխուի սակայն. երբ Մեսիոն մը կատարելու վրայ է խօսքը: Պօղոս, Տիմոս, Տիմոթէոս գործակիցներ են Ս. Խօսքը տարածելու, խիղճեր արթնցնելու, հոգիներ լուսաւորելու գործին մէջ: Աստուած ալ կ'աջակցի անոնց, յաջողցնելու համար զիրենք իրենց առաքելութեան մէջ: Թերեւս Աստուածային այս աջակցութիւնը ակնարկել կ'ուզեն Աստուծոյ հետ գործակցութիւն ըսելով, ինչ որ միեւնոյնը չէ՝ փաստ, տաղանդներուն առակը: Ծառաները կրնային միացնել իրենց տաղանդները. միասին շահագործել: Այդ պարագային անոնք գործակիցներ կը սեպուին, մինչ աւանդատէրը կը մնայ միշտ աւանդատուի դերին մէջ:

Կր կարծեմ որ քիչ մը չափազանց է Աստուծոյ հետ այնչափ ի լիլ Ֆսիզութիւն:

* * *

ԿՐՈՆՔԸ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍ

Ամէնէն թարմ նորարանութիւնը, որ Ամերիկայէն կուգայ, իսկապէս նորարանութեանց գլուխ գործոցն է: Կրօնքը՝ դեղատու հստ. կարգացէք «Մօտա 'ի կրօնս» յօդուածը «Հայաստանի Կոհնակ»ին մէջ, 28րդ տարի՝ 22 թիւ: Ըստ յօդուածագրին կրօնքը ո՛չ բնազդական է, ո՛չ կամայական. կըրօնքը գեղարուեստ է եւ Յիսուս այդ դեղարուեստին աննման վարպետը. այնպէս որ հոգեկան կեանքի մէջ, իմաստուն մարդ, անոր արժանաւոր աշակերտ համարուելու համար, մեծ վարպետին նման, պէտք է հումաչափ, ներդաշնակ, համեմատական եւ հաւասարակշիռ ըլլալ:

Արդարեւ սա Ամերիկացիք գործնական մարդեր են: Կրօնքն ալ գիտցան գործնական գետնի վրայ դնել. եւ հիմայ անշուշտ գոհ եղած պիտի ըլլան՝ չնորհիւ այս գիւտին, հետեւորդներու թիւը ստուարացած տեսնելով: Մի՛ ըսէք թէ այս չէ Յիսուսի նպատակը. այլ նայեցէք որ ժողովարանները պարասրահներու չափ լեցուին են. այդ

կը բաւէ:

Կը բաւէ՞. ո՛չ սիրելի Պետիկեան. չբաւեր, դուն շատ աղէկ գիտես որ Յիսուսի կրօնքը սիրոյ, նուիրումի եւ զոհողութեան կրօնքն է: Ինքն իսկ իր դալար կեանքը զոհեց ի սէր մարդկութեան. Ո՞րն է հաւասարակշռութիւն: Պատուիրեց թողոյ ամէն բան եւ իրեն հետեւիլ. ո՞ւր է համեմատութիւն: Հրամայեց անխնայ օրհնել. ո՞ւր է ներդաշնակութիւն: Պայման դրաւ լսլոր ունեցածդ աղքատներուն տալ եւ խաչ ի յուս. զինք հետապնդել. ո՞ւր է համաչափութիւն:

Մենք կը հաւատանք որ կրօնքը Աստուծոյ յայտնութիւնն է. եւ պէտք է մարդուն անվերապահ անձնատուութիւնը՝ Աստուածային կամաց: Կամ հրեշտակ, կամ սատանայ: Ո՛չ երբեք համաչափուած Բրիստոնեայ: Այս միակ կէտին մէջ կը նշմարուի ահա Արեւելքի ու Արեւմուտքի ըմբռնումներուն տարբերութիւնը:

Եւ կ'երեւի թէ անոր համար է որ ամերիկեան հողը դեռ կարմրած չէ Մարտիրոսներու արիւնով:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Գործի մէջ յաջողելու համար պէտք չէ աննկատ թողալ ու զղամտութիւնը:

Ուղղամտութիւն բոհ, ոչ թէ ուղղութիւն: Իմ բառալուստիս մէջ տարբեր նշանակութիւն ունին այս բառերը: Ուղղութիւն կը նշանակէ գործելու եղանակ, զոր իւրաքանչիւր ոք իր ճաշակին, իր բմբունումին, պէտքին կամ պահանջին համաձայն կը կազմէ: Ուղղամտութիւն կը նշանակէ որդեգրուած այդ ուղղութիւնը գործադրել անաչառ եւ անճիւղի կերպով, կիրքէ, քմահաճոյքէ չտարուիլ, գործածել մէկ չափ, մէկ կշիռ, նկատել յաճախորդը դժուարահաճ տէր մը որ քու ծառայութեանդ պէտք ունի, եւ ինքզինքդ ծառայ մը որ կոչուած ես օրոշ վարձքով մը, այդ պէտքին գոհացում տալ կատարեալ բարեացակամութեամբ:

— Ի՞նչ. ծառայ... ես, գործադրելու ծառայ, ի՞նչ կ'ընես: Ըսի եւ կը կրկնեմ. այո, ծառայ, իւրաքանչիւր ոք ծառայ է իր գործին, որուն կը ծառայէ եւ օրմէն կը վարձատրուի առաւել կամ նուազ չափով. անչուշտ այնքան լաւ, որքան լաւ կը ծա-

ռայէ։ Եթէ այս տրամաբանութիւնը կը պակսի քեզ, լաւագոյն ծառայութիւնը կ'ընես ասպարէզէ հեռանալով։ Անոր ծառայութեան ոգին չունի, ի դուր կ'ակնկալէ յաջողութիւն։ Սրբէն ինչ է յաջողութիւնը, շատ սպառել, շատ շահիլ, շատ սպառելու համար պէտք է շատ յաճախորդներ ունենալ, ատիկա կարելի կ'ըլլայ լաւ ծառայելով։ Այդ չէ՞ քու ալ ուզածդ ուրիշներէն։

Այս պատճառաւ ծանօթ կամ անծանօթ, համակիր կամ հակակիր, ազգական կամ օտար, պէտք է նշանակութիւն ունենալէ դադարին։ Ամենքը որ խանութէն ներս կը մտնեն, պէտք է միակ դէմքով մը ներկանան աչքիդ, յաճախորդ։

Մէկուն մտերիմ, միւսին անծանօթ հանդամանքը քու գործելակերպիդ վրայ պէտք է ազդէ։ Ասոր մտացիութիւնը պատրուակ չըլլայ սա միւսին միամտութիւնը օգտագործելու։ Մի՛ ըսեր «գիւրին եւ շատ վատակողը աւելի, դժուար եւ քիչ վատակողը պակաս վճարէ» սխալ մտածում մըն է այդ։ Կարօտից համար կրնաս գեղջ մը ընել գումարէն։ Դիներդ չափաւոր, ապրանքը անխարդախ, կշիռքդ լման ըլլայ։ Մանաւանդ ստորին ապրանքը իբրեւ լաւ լաւ գինով քշելու ճարպիկութենէն վազ անցիր, չափազանց գէշ կը տպաւորես յաճախորդդ, արնքան գէշ, որչափ չափով ըլլաւ, եթէ

լաւ ապրանք սովորականէն վեր գնով տըւած ըլլայի՞ր։

Միշտ միտքիդ մէջ ունեցիր ոսկեղէն կանոնը։ Պիտի ուզէի՞ր որ ուրիշ մը խաբէքեղ, դուն ալ մի խաբեր։ Յիշէ որ խաբողը կը խաբուի։ Խաբէութեամբ սկսողը սնանկութեամբ կը վերջացնէ։

Թերեւս քիչ մօ ուշ ճանչցուիս, բայց անգամ մը որ ճանչցուեցար իբրեւ ուղղամիտ, օրինակելի ես եւ արժանաւոր թեկնածու բարեկեցութեան, որուն չափով ուշանայ միանալ հարստութիւնը, վստահ եղի՞ր։

ՅԱՐԱՏԵԻՈՒԹԻՒՆ

Գործի մէջ յաջողութեան պայմաններէն մէկն ալ յարատեւութիւնն է: Կարելի չէ երեւակայել զժողովութիւն մը որ անդուլ ջանքերու առջեւ տեղի չտայ:

Հետեւեալը միամիտ հաւատքի, բայց յարատեւ աշխատանքի օրինակ կրնայ ծառայել:

Երբ Մովսէս ըստ սովորութեան, լեռը կ'ելլէր Աստուծոյ հետ տեսնուելու, կը պատմեն թէ՝ հանդիպեցաւ երկրագործի մը, որ իրմէն խնդրեց հարցնել Աստուծոյ թէ իր աշխատանքը պիտի վարձատրուի՞:

«Մշակն արժանի է վարձուց», պատասխանեց Մովսէս:

Քանի մը օր վերջ Մովսէս կրկին հանդիպեցաւ այդ մարդուն որ ժայռերու վրայ փուշ կը ցանէր:

Անոր հարցումին թէ շատ ցորեն պիտի ունենա՞յ. Մովսէս քիչ մը խստօրէն պատասխանեց. «ինչ որ ցանես, զայն պիտի

հնձես»:

Մարդը չարունակեց աշխատանքը:

Անցաւ ժամանակ, Մովսէս դարձեալ կ'անցնէր այդ ճամբայէն. ապշեցաւ մնաց տեսնելով ցորենով լեցուն պարկեր եւ երկրագործը որ անմեղ զուարթութիւնով իր հունձքին երախայրին կը մատուցանէր իրեն:

Մովսէս Աստուծոյ հետ իր տեսակցութիւնը աւարտելէ վերջ համարձակեցաւ ըսել. «Տէր իմ, ես քու պատգամներդ հաւատարմաբար հաղորդեցի երկրագործին, մինչդեռ դու հակառակը պարգեւնցիր անոր. ի՞նչու քանի որ պիտի տայիր, ինձմէ ծածկեցիր. եւ այդ մարդուն քով դիս պըղտիկ ձգեցիր»:

«Մի բորբոքիր, Մովսէս, պատասխանեց Աստուած. ես չտուի. ան առաւ»:

Անշուշտ առակ մըն է այս, ինչպէս անիրաւ դատաւորին առակը որ այրի կ'նոջ դատը տեսաւ, անոր թախանձանքէն ազատելու համար, որոնք որոշակի կը ցուցնեն թէ ամուր հաւատք, անխոնջ թախանձանք իրենց բարերար արդիւնքը կուտան, նոյն իսկ ժայռեր, անիրաւութեան դատաւորնե-

րը ըլլան անոնք:

Ժայռ ըսի եւ յիշեցի Գարապրունը, իզմիրի ծոցին բերանը 80 է՝ աւելի գիւղեր ունեցող գաւառակ մը. ամբողջ քար ու ժայռ, բայց գիտէ՞ք որ այդ ժայռերն են որ կ'արգին աւորեն Գարապրուն անունով հոգակաւոր չամիչները: Ժայռերը մասզապով կը ծակեն, ափ մը հող կը դնեն, քիչ մըն ալ ջուր. մնացածը կը թողուն բնութեան եւ բնութիւնը սքանչելի կերպով կը գործէ եւ այդ նշանաւոր չամիչը արտադրող որ թերու ծնունդ կուտայ:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Մ Ա Ր Դ Ե Ի Դ Ր Ա Մ

Գիւտ մը չէ որ կ'ընեմ այս երկու նոյնատառ, բայց իմաստով շատ տարբեր բառերը գրուածքիս նիւթ ընելով: Ամէնքդ ալ կը տեսնէք զայն եւ գիտէք, Նս կ'ուզեմ իմաստ մը հանել այս նմանութենէն:

Անշուշտ մարդ բառին ծագումը հին է. մարդուն չափ հին, իսկ դրամը իբրեւ ետքի ժամանակներու գիւտ. բազդատարար նոր:

Զարմանալի չէ՞ք գտներ որ Հայ լեզուն կազմողներ այդ նորագիւտ իրին չեն ուղած մասնաւոր բառ մը յօրինել եւ մարդ բառը չըջելով բաւականացեր են:

Մարդ, աջէն ձախ. դրամ:

Ձեմ գիտեր թէ ստուգաբանները ի՞նչ մեկնութիւն կուտան այս երեւոյթին: Նս կը մտածեմ թէ այս չըջումը կատարած են մեր նախնիք, հասկցնելու համար թէ դրամը ինքնին անարժէք իր մ'է. մարդով եւ մարդու համար կ'արժէքաւորի:

ժողովրդական առածն ալ կը գունաւորէ. «չունի՞ս փող, մտի՛ր հող»: Պարզապէս ըսել կ'ուզէ. մարդ մարդ է երբ փող — դրամ — ունի. իսկ եթէ չունի, պէտք է մեռնի:

Արդարեւ քիչ մը արդարացուցիչ է Աստուծոյ ամենակատարեալ արարածը մարդու ձեռագործ անարգ մետաղին հետ հաւասարեցնել: Բայց մարդու ձեռքին մէջ անոր գործած ազդեցութիւնը երբ նկատի առնենք, այնքան ալ յուզուելու պէտք չի մնար:

Հրացանն ալ անշունչ իր մ'է, համեստ արժէքով, բայց որ՞քան յարգ ու արժէք կը ստանայ, երբ վտանգի պահուն մարդ ճարտարապէս կը գործածէ. Այդ միջոցին անոր մատուցած ծառայութիւնը իրական արժէքին տասնապատիկը, բիւրապատիկը կ'արժէ:

Եթէ դրամն ալ այդ կերպով կը գործածենք, տարակոյս չկայ որ կ'արժէ նոյն իսկ արժէքէն ալ աւելի: Կը գործածենք, այդ է հարցը:

Եթէ միայն մեր եսին դոհացում տալու կը ծառայէ, չարժեք ո՛չ այն արժէքը զոր

կուտանք իրեն, ոչ ալ հակումը որով տոգորուած ենք:

Չուշանար դալու վայրկեան, յորում մեր ալ բերնէն արձագանգ կուտայ իմաստունին խօսքը, «ունայնութիւն ունայնութեանց»:

Եւ այս յուսախարութիւնը մեր հոգին կը պաշարէ այնպիսի խորունկ վիշտով մը որ անջնջելի կը մնայ նոյնիսկ մեր մահէն ալ վերջ:

Իսկ եթէ որջմտութիւնը ունեցանք անիրաւ մամոնայէն մեզի բարեկամներ շահելու, մեր բաղդաւորութենէն բաժին հանելով նաեւ կարօտներու, եթէ յաջողեցանք ծառայական ոգիով վերաբերուելու մեր նըմաններուն հանդէպ, այդ անձնուէր ծառայութիւնը այնպիսի հաճոյք մը պիտի պատճառէ մեր հոգիին վրայ որ անջինջ պիտի մնայ նոյնիսկ մահէն վերջ:

Այն ատեն մենք ալ սիրով պիտի ձայնակցինք իմաստունին, ըսելու համար թէ ի կենդանութեան բարիք ընելէ ուրիշ ազէկ բան չկայ:

Կարծել թէ դրամը միայն կարող է այդ հոգեկան հաճոյքը պատճառել մեզ, ուղիղ

չէ։ Նոր միջոցներ կան առ այդ յաջողելու, պայմանը՝ ծառայելու, օգտակար ըլլալու յօժարութիւնն է։ Եթէ այդ յօժարութիւնը ունի՞, միջոցը պիտի գտնես գոհացում ստանալու։ Եւ այնպիսի միջոց որ թեւեւս դրամ չահելու չափ ալ դժուար չըլլայ։

Անշուշտ քու վաստակիդ դուն ես տէրը. ստիպուած չես ուրիշին տալու, ո՛չ ալ քեզ ստիպող կայ, արդէն չէր ալ կրնար ըլլալ, քանի որ բարեգործութիւնը կամովին եղած ժամանակ միայն հաճոյք կը պատճառէ բարեբարին. որոշ չափ մըն ալ չունի, սիրտիդ յօժարութիւնն է ատոր չափը։ Իսկ բարեբարելու ձեւը քու կարողութենէդ կախում ունի. դրամ ունիս, դրամով, ո՞յժ ունիս, ոյժով. ձիօք ունիս, ձիրքով. այս ամէնը սիրտի յօժարութիւննով, այս է էականը։

Այն ամէն ցանկութիւնները որոնք կ'երեւան կամ մեր զգայարանքներուն տակ կ'իյնան, կարճատեւ են եւ վաղանցուկ. իրական տեւական հաճոյքը բարելաւելու հաճոյքն է որ հոգին միայն կը զգայ եւ կ'ըմբռնէ։

Դրամը այս ձեւով գործածուած մար-

դուն կը ծառայէ իբր պատուանդան բարձրանալու համար։

Դրամը մի միայն մեր անձին յատկացուած, կ'ըլլայ բեռ մը որուն տակ կը ճըմլուի մարդուն հոգին։

Թերեւս առ այդ ակնարկներով ըսուած է, «Մարդը ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ. հաւատարեցաւ անասնաց անբանից։»

Հաւատացէ՛ք որ հիմա իսկ իրական հաճոյքով մըն է որ կը յիշեմ հետապնդումը, զոր ութ ամիս շարունակ կատարեցի վճիռ մը ձեռք բերելու համար, որով այրի կնոջ մը եւ իր չորս որբերուն հացը ապահովուեցաւ ընդհ. պատերազմի միջոցին։

Կը տեսնէք որ նոյն իսկ անձնական ֆանքը բարի նպատակի համար թափուած, չի դադրիր հաճոյք պատճառելէ։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ՄԱՄԿՈՒԱՄ ԳԱՆՁԵՐ

Խորագիրը կը հայթայթէ ինձ Հայ եկեղեցւոյ սոխակը իր առաւօտեան երգով.

«Գանձդ ողորմութեան, գանձիդ ծածկելոյ, գտող զիս արա.»

Արդարեւ ի՞նչ գանձեր կան ծածկուած, որոնք անտես, անօգուտ կը մնան: Սա լեռը, սա ջուրը, սա հողը, սա ծովը ի՞նչ ահագին հարստութիւններ կը պարունակեն, որոնց չենք թափանցեր մեր տգիտութեամբ:

Թողունք բնականը, նոյն իսկ մենք շտեմարան մը չենք գանձերու, որոնց յարգը այն ատեն միայն կը ճանչնանք, երբ վտանգ մը կը սպառնայ անոնց:

Ահա տեսէք մեր կազմը իր ամբողջ սարուածքով, մեր էութիւնը իր յատկութիւններով, մեր ուժը, մեր առողջութիւնը, մեր ձեռքերը, որպիսի՞ մեծ զրամագըլ լուխ մը կը կազմեն անոնք, զորս չենք գընահատեր. չենք կրնար կամ չենք ուզեր

արժեցնել զանոնք:

Բնութիւնը օժտած է մեզ բարոյական և ֆիզիքական այնպիսի յատկութիւններով, որոնց գին զենել կարելի չէ. արուեստը անկարող է զանոնք արտադրել եւ չքաւորութենէ կը գանգատինք:

Ուղեւոր մը երբ երկար ու դժուար ուղեւորութենէ մը կը դառնար, դառնօրէն կը գանգատէր. իր չքաւորութենէն, որով չէր կրցեր ոտքի ամսն մը գնել ոտքերուն անցունել եւ փուշերու ու խիճերու խայթումներէն ազատել ոտքերը, որոնք արիւնոտած էին:

Քաղաք մտաւ, եկեղեցիի մը առջեւէն կ'անցնէր երբ հոն դրուած տեսաւ մուրացկան մը, երկու ոտքերէն զուրկ:

Ուղեւորը ինքզինքին եկաւ, մտաւ եկեղեցի, հոն ծնրադրեց. երկու ձեռքերը վեր վերցուցած գոչեց եռանդով:

«Ո՛հ Տէր իմ, մեղք մի սեպեր քիչ առաջ յայտնած դժգոհանքս. չնորհակալ եմ քեզի որ այս երկու ոտքերը տուի ինձի, որոնք թէպէտ բոպիկ, կարող կ'ընեն զիս ուղած տեղս երթալ. հապա սա խեղճ մուրացկանը...» Ըսելով փառք տուաւ Աստուծոյ:

Նոյն դասը կարելի է քաղել հետևեալ պատմութեան, զոր տարիներ առաջ լսած եմ մէկ բարեկամէս:

Դաստիարակ մը շատ ընկճուած կը տեսնէր իր մէկ աշակերտը, որ արդարեւ թշուառ կեանք մը կը քաշկռտէր:

Դաստիարակը ուղեց ոգիւորել այս երիտասարդը. մօտեցաւ անոր եւ մտերմօրէն լսաւ.

— Յուսահատ վիճակ մը ունիս եւ չքաւորութենէ կը տաղնապիս. կ'ուզեմ օգտակար ըլլալ քեզ. ահա 50 ոսկի քեզի. տո՛ւր սա ձեռքերդ ինձի:

— Աստուած չընէ, պատասխանեց երիտասարդը. նոյն իսկ կրկինը չի փոխարիներ ձեռքերուս արժէքը:

— 500 ոսկի կը վճարեմ, եթէ սա երկու աչքերդ փոքեա՞ ինձի տաս:

— Եւ ոչ ի՞նչ հազար բացազանչեց երիտասարդը:

— Լաւ. այսչափ հարստութիւն ունիս եւ չքաւորութենէ՞ կը գանգատիս, գնա՛, շահագործէ՛ գանոնք:

Աստուգիւ ծածկուած գանձեր են անոնք, որոնցմէ չենք ուղեր կամ չենք կրնար օգ-

տուիլ:

Գաղթականութիւնը առիթ տուաւ մեզ որ մեր անձերուն մէջ ծածկուած գանձերով միայն ճարենք մեր հացը, տեսանիլի գանձերը, իբրեւ փրկագին լքած ըլլալով: Անոնք որ ի վաղուց արդէն ձեռական աշխատութեամբ կը հայթայթէին իրենց ապրուստը, նուազ տառապեցան քան անոնք որոնք դրամագլուխով մը կամ իբր պաշտօնեայ ապահոված էին իրենց բարեկեցութիւնը, ասոնք զրկուելով իրենց դրամագլուխէն կամ իրենց պաշտօնէն, եւ լիզուալ չգիտնալով, չկրցան արժեցնել իրենց հմտական պաշարը եւ շատ տառապեցան:

Այս կերպով աւելի շեշտուեցաւ պէտքը արհեստներու, որոնցմով պարտադրուած ենք օժտել մեր դաւակները, ըլլան անոնք հարուստ կամ հարուստի զաւակ, որպէսզի զուլումի կամ աղէտի հետեւանքով, երբ զրկուին տեսնուած գանձերէ, միշտ իրենց հետ, իրենց մէջ ունենան ծածկուած գանձեր, անկորուստ եւ անբաժան:

Այն եռանդը զոր ունինք մեր սիրտերուն մէջ ծածկեալ գանձերու — Աստուծոյ ողորմութեան — գտողը ըլլալու համար,

պէտք է ունենանք նաեւ միւս ծածկեալ գանձին — ձեռական աշխատութեան — տիրանալու համար, որոնց երկուքին տիրացումով կարելի պիտի ըլլայ մեր բարեկեցութիւնը ապահովել, բարեկեցութիւն մը հողեւոր և մարմնաւոր։ Բարեկեցութիւն մը մարդկային, քանի որ հողի ու մարմնի բաղկացութիւնն է մարդ։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՀԱՃՈՅՔՆԵՐ

Այնչափ խստապահանջ չեմ որ դատապարտեմ երկտասարդութիւնը իր հաճոյասիրութեան համար, ո՛չ ալ այնքան մաքրակրօն որ անտես ընեմ այս հակամիտութեան պիտանի հանգամանքը։

Հաճոյքը, բնական պէտքերու, չտփ, կարեւոր տեղ կը գրաւէ կենդանական աշխարհի մէջ. ի՛նչ տարիքի կամ սեռի ալ պատկանի. եւ երկտասարդութիւնը չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէ։

Ուրեմն ո՛չ չափազանց կրօնասիրութիւն, աշխարհ ատելու չափ, ո՛չ ալ չափազանց հաճոյասիրութիւն, իմացականը խանգարելու աստիճան. այլ այս երկուքին ներդաշնակ զուգորդութիւնն է որ տիրապետած տեսնել կուզեմ երիսասարդութեան մէջ, որ ազգին ծաղիկն է եւ վաղուան հայութիւնը։

Արդէն այդ ներդաշնակութեան մէջն է իրական հաճոյքը։

Աշխարհ ո՛չ բանտ մ'է, ուր եկած ըլլանք չգիտեմ ինչ զգացուած մեղք մը քաւելու համար, ո՛չ ալ զըօսալայր, ուր կարելի ըլլայ մի միայն հաճելիներսմ զբաղիլ։ Աշխարհ վայր մըն է, ուր ուղեւորութիւն մը կատարել սահմանուած ենք։ Կը ծնինք, կ'ապրինք, կը մեռնինք, նպատակի մը համար զոր կ'անդիտանանք, գիտցածնիս այն է որ կը սկսինք, շարժինք, կը վերջանանք. (կը վերջանա՞նք. ո՛չ անշուշտ. բայց այդ մասին ուրիշ առթիւ) — Սկիզբն է ծնունդ, վախճանը՝ մահ. այս երկուքը իրարու միացընող գիծը կեանք — կարճ կամ երկար — հաճելի կամ անձկալի, օգտակար կամ անօգուտ։ Ստոյգ է որ հոս ալ տարբերութիւններ կան, օրինակ. կեանքի ուղեւորութիւնը կրնայ քեզի վիճակուած ըլլալ աւելի դժուարաւոր պայմաններով. ասոր՝ դժուար, անոր՝ արկածալից, բայց նոյնքան ստոյգ է որ տրուած ըլլալով ուղեւորութեան փոփոխականութիւնները, մի եւ նոյն պայմանները միշտ չունենալ կարելի է։ Կարելի է առանձին կամ ընկերովի, հետի կամ հեծեալ, մեկուսի կամ խմբովին, ապառ կամ առապառ ուղիներէ կը ճամբորդես, կը

ճամբորդես, այս է իրականութիւնը։

Ի՞նչ կ'ընես, կամ ի՞նչ կը փափաքիս այս պարտաւորիչ ուղեւորութեան մէջ, բընականաբար կը փնտոես միջոցներ, որպէսզի ուղեւորութիւնդ հաճելի ընես. առանց հաճելին զօհելու կարեւորը, որ է քու կենսունակութիւնդ, որու պէտք պիտի ունենաս վաղն ալ։

Այս միջոցները՝ հակառակ իրենց պէս պիտականութեան, կարելի է երեք բառով ամփոփել, կին, խաղ, գինի։

Սահմանել հաճոյքը դժուարութեամբ անշուշտ անկարելի է. ան կը տարբերի տաւրիքի, սեռի, զգացումի, ճաշակի, միջավայրի տեսակէտներով, ինծի հաճոյք պատճառող բան մը կրնայ քեզ անտարբեր թողուլ, նոյն խիստ այսօր սիրածս վաղը ատեմ. ճաշակի խնդիր. ճաշակները կը նոյնանան սակայն վերի երեք բառերուն մէջ, իրենց բարդ կամ պարզ, ազնիւ կամ գոհնիկ, նըբացած կամ նախնական ձեւերով, այդ չէ խնդիրը, խնդիրը այն է որ հաճոյքի աշխարհին առանցքը այս երեք բառերով կազմուած է, սիրել, խաղալ, խմել։

Բնաւ ըսելու չափ հազուադիւտ են անոնք՝ որոնք զերծ մնացած ըլլան այս երեքէն մէկին կամ միւսին իշխանութեան ենթարկուելէ։

Մի՛ հաւատաք անոնց՝ որոնք կ'ըսեն թէ՛ կին, խաղ, գինին չեն որ կը մնասեն ու կը վտանգեն մեր առողջութիւնը, այլ չափազանցութիւնը։

Վասնզի մոլութիւններն ալ անտերու նման յանկարծ չեն սկսիր. մանրէներէ ծնունդ եւ սնունդ կ'առնեն եւ հետզհետէ կ'աճին ու կը զօրանան, այնպէս որ, օղիի առաջին գաւաթը՝ գինեմոլութեան, անմեղ ֆլիթթ մը՝ իգամոլութեան, պարզ ժամանց մը՝ խաղամոլութեան կ'առաջնորդէ։ Ասիկա լաւ գիտցէք։

Ուրեմն յանուն ձեր ապագայ բարօրութեան կ'աղաչեմ ձեզ զգուշանալ այս երեք գլխեան վիշապէն, որ անկասկած պիտի թունաւորէ ձեզ։ Եւ նախընտրեցէք բացօթեայ վայրեր ու մարզանքներ, սիրեցէք կարդալ, կարգալ մանաւանդ գիտական, բարոյական, կենսադրական գրուածքներ. սովորութիւն ըրէք օրը գոնէ մէկ էջ Ս. Գիրքէն կարդալ։

Փորձեցէ՛ք եւ պիտի համոզուիք որ վէպի մը հերոս ըլլալէն աւելի մեծ եւ իրական հաճոյք մը կայ ընկերին օգնելու, ո՛րեւէ բարենպատակ գործի մը օժանդակելու եւ համայնքին ո՛րեւէ կերպով օգտակար ըլլալու գերազանցապէս վսեմ գրադմունքներուն մէջ։

Ու երբ ճաշակը առնէք այս ապրելակերպին, դուք ալ պիտի ընէք. ահա ճշմարիտ հաճոյքը։

ՀՈԳԻՆԵՐՈՒ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Հաճոյքներու մասին դրած ատենս, կեանքին համար ըսած էի. — կը սկսինք, կը շարժինք, կը վերջանանք. եւ որպէսզի սխալ չհասկցուիմ, «կը վերջանանք»ը վաղազօրի մէջ ատենելով այս մասին կրկին դարել խոստացած էի:

Այսօր խոստումս կը կատարեմ «Հոգիներու անմահութիւն» խորագրին տակ:

Թէ հոգիներու անմահութիւնը մեզի համար ոչ թէ հաւատք, այլ ստուգութիւն մըն է. առ այդ շատ մը ապացոյցներ կան: Ասոնցմէ միայն մէկը, շերամը պիտի յիշեմ հոս:

Ինչպէս գիտէք, շերամը հունտ մ'է, որ Ապրիլին կը բացուի. հաւկիթէն կ'ելլէ եւ կը սկսի ուտել ու աճիլ: Կարգ մը փոփոխութիւններէ յետոյ կը հասունանայ եւ կը մտնէ իր գերեզմանին մէջ, զոր ինք իր ձեռքով կը պատրաստէ իր բերնէն ելած նուրբ թելով մը, որ մետաքսն է: Շերա-

մարոյծին սպասածն ալ արդէն այդ է. բայց շերամին դործը հոս չաւարտիր. աշիկա դեռ կ'ապրի. 8—10 օր վերջ, գոգաքը կամ գերեզմանը կենդանիին բերնէն ելած հեղուկով մը կը թրջուի ու կը թուլանայ. կենդանին այդ թելերու մէջէն ճամբայ կը բանայ ու դուրս կ'ելլէ այլափոխուած, թեւաւոր, թիթեռնիկի մը պէս:

Այս մէկ փաստը ինքնին բաւական է մեզ համոզելու թէ կեանքը՝ զոր կը վայելենք այս աշխարհի մէջ, աւարտած չէ, ժամանակաւոր է եւ պատրաստութիւնը նոր կեանքի մը՝ որ մահով կը սկսի եւ որուն ոահմանում է հոգին:

Արդէն տրամաբանօրէն ալ անիմաստ է մտածել թէ, այս զարմանալի հոգին, զոր մէջտեղ բերելու համար բնութիւնը միլիոնաւոր տարիներ աշխատութիւն թափած և եւ ամէն ինչ երկնքի մէջ, երկրի վրայ, օդին մէջ, ջուրին մէջ տեղ բռնած է, այսպէս անփառունակ վախճան մը ունենայ:

Ինչ, նաւահանդիստին մէջ նաւ ջախջախելու եւ զիս ծովամօյն բնելո՞ւ համար այսչափ փոթորիկներէ անվտանգ ազատեց ու առաջնորդեց զիս նաւապետը: Ինչո՞ւ

ուրեմն տուաւ ինձ անօթութեան զգացումը, եթէ զայն գոհացնելու պատենութենէն պիտի զրկէր զիս: Կարելի՞ է որ լոյսի համար տենչ, ճշմարտութեան համար ծարաւ ունենամ եւ անոնց գոհացում տալու միջոցներէն զրկուիմ:

Ո՛չ, ո՛չ, ես վստահ եմ որ հոգին անմահ է եւ այս կեանքէն անդին կայ ճշմարտութեան, սիրոյ եւ ազատութեան կեանքը՝ անմահ եւ տեւական՝ զոր պիտի վայելէ անվերջ իմ հոգին, քու հոգին:

Այս վստահութիւնս հիմնուած է՝

Նախ՝ նաւապետին անձին վրայ, որուն մէկ մասնիկն եմ եւ Անիկա չպիտի թողու որ այդ մասնիկը անհետ կորսուի:

Երկրորդ՝ տարուած ջանքերուն ու թափուած խնամքին վրայ, այսչափ փոյթ, այսչափ հոգածութիւն, քանի մը տասնեակ տարիներու համար չէր արժեր:

Երրորդ՝ Յիսուսի վրայ, որ մեռաւ ու կենդանացաւ. կենդանի է ու կենդանի պիտի մնայ. ես ալ անոր պէս կենդանի պիտի մնամ:

Չորրորդ՝ հին ու նոր բոլոր ազգերու վկայութեանց վրայ. Հնդիկը՝ որուն հա-

մար մահ չկայ. մահը աչքէ անտես ըլլալ է. Եգիպտացին՝ իր մոմիայով, զոր կը շինէ պատենութիւն տալու համար անոր հոգիին որպէսզի դարձեալ հոն մտնէ, երբ արտօնուի կրկին աշխարհ գալ. Հելլէնը՝ իր եղիւսեան դաշտերով. Իսրայէլացին, Քրիստոնեան, Մահմետականը, Վերջապէս բոլորը, բոլորը, որոնք միաբերան կ'ընդունին մեռելներու յարութիւնը եւ հանդերձեալ կեանքը:

Հինգերորդ՝ բնութեան վրայ՝ ուր ոչ մէկ բան կը կորսուի, կը տարրալուծուի, կրկին կազմակերպուելու համար: Երբ նիւթին համար այս է դրութիւնը, իմ հոգի՞ս է որ պիտի չքանայ:

Եւ վերջապէս, վեցերորդ՝ գիտութեան վրայ՝ որ թէպէտ դրական ապացոյցներ չունի տակաւին, բայց բաւականաչափ տեղիքներ ունի անմահութեան մասին մեր հաւատքը զօրացնելու համար:

Այս տուեալներով մենք կը նկատենք գերեզմանը այն նեղ դուռը՝ որմէ պիտի անցնինք նոր ու կատարեալ կեանքի մը տիրանալու համար:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԴԺՈՒՔ ԵՒ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գերազույցն բարին, մեծ իմացականութիւնը, որ իր հոգեւոր պատկերին համեմատ կերտեց այս մեր հոգին, անշուշտ չուզեր եւ չէր կրնար ուղել որ կորսուի ան: Անիկա բազմագութ հայր մըն է ու անհուն գործով կը սպասէ իր անառակ որդւոյն վերադարձին: Ստոյգ է այս:

Նոյնչափ ստոյգ է որ այդ հրաշալի ստեղծագործութեան առաջին իսկ արտադրութիւնը նպաստաւոր տպաւորութիւն չի թողուց Արարչին միտքին վրայ եւ հոգին ճիւղաւորեց: Կայէն ու Աբել մարմնաւորեցին չարն ու բարին:

Ֆիզիքական բարեշրջումը հազիւ աւարտած, սկսաւ նոր բարեշրջում մը, հոգիներու բարեշրջումը, որ կրօնք անունին տակ, հոգիները կրթելու, մարդելու, ազնուացնելու նպատակը ունի եւ կը շարունակէ ու պիտի շարունակէ, մինչեւ որ արդարութեան ու համբերութեան բաժակը

լեցուի եւ հաշուետուութեան ժամը հնչէ:

Այդ ժամէն պիտի սկսի Մեծ Քննութիւնը, որու հետեւանքով պիտի դատուին ոչխարները այծերէ կամ բուն բառերով՝ արգաւաններ՝ մեղաւորներէ:

Այդ դատորոշումի գործողութիւնը շատ կանուխէն երեւակայած էին մարդիկ. Տարտարոս եւ Եդիւսեան դաշտեր, տանջանքի ու երանութեան վայրեր, նշանակուած էին Մովսէսէն ալ առաջ: Իսկ Ճէննէթ— Ճէննէն— նէմի քարոզութիւնը փաստ է որ ներկայիս ալ կը տիրապետէ այդ մտայնութիւնը:

Անշուշտ հերետիկոս մը չեմ սեպուիր, եթէ քիչ մը չափազանցութիւն գտնեմ ես այս մտայնութեան մէջ: Ո՛չ Յիսուս, ոչ ալ Առաքեալները այդպիսի ակնաբերութիւն մը չունին. իսկ «Արքայութիւնը ձեր մէջն իսկ է» պատասխանը որոշակի կը ցուցնէ թէ Դժոխք եւ Արքայութիւն որոշակի չինուած, պատրաստուած տեղ մը չունին. հոգիին մէկ յատկութիւնն է, հոգիով ղգալի: Նիկիոյ հանգանակին ալ այդ կը հաստատէ իր «արդարացն կեանք յաւիտենական, մեղաւորացն տանջանք յաւիտենական» բառաձեւովը:

Ռամիկին ըմբռնումը, թէ արքայու-
թիւնն ալ հոս է, դժոխքն ալ, իրաւ,
տարբեր իմաստով, այսինքն մեղաւորը ան-
պատուհաս չի մնար, ուշ կանուխ պատիժը
կը գտնէ իմաստով ըսուած, սակայն՝ իմ
կարծիքովս, իրականութեան կը մօտենայ:

Յիսուս Քրիստոս կրկին նոյն մարմինով
աշխարհ պիտի գայ, մեռելները ողջնցած և
կենդանիները՝ դեռ մահը չճաշակած, պիտի
դատէ, արդարներուն յաւիտենական կեանք
եւ մեղաւորներուն յաւիտենական տանջանք
պիտի սրուէ ու այս որոշումը պիտի գոր-
ծադրուի հոս կամ այլուր, աւելի հոս, ո՛չ
թէ որոշ վայրերու մէջ, այլ իրենց իսկ հո-
գիներուն մէջ, այնպէս որ արդարները ի
կենդանութեան իրենց գործած բարիքնե-
րու վերջիշումով՝ ուրախ ու երջանիկ, իսկ
մեղաւորները՝ իրենց գործած չարիքներու
տպաւորութեան տակ խղճահար եւ տան-
ջուած պիտի մնան: Ճիշդ ինչպէս դատա-
խազ եւ դատապարտեալ դատաւորին առ-
ջեւ, միեւնոյն յարկին տակ, կը տպաւոր-
ուին մին ուրախութեամբ, միւսը տխրու-
թեամբ:

Հաւանականաբար դարձեալ այս մեր

աշխարհն է որ բնակարանը պիտի ըլլայ
մարդկութեան, քանի որ անոր բնակելիու-
թիւնը գիտութիւնը կ'ապահովէ 1800 մի-
լիոն տարիներու համար, որմէ վերջ արեւ-
ուն չպիտի դօրէ կենսաւորել եւ աշխարհ
անբնակ պիտի դառնայ, եթէ լաւագոյն
գիտութիւն մը չբարեփոխէ այս հաւաստու-
մը:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Բ Ա Ր Ե Կ Ա Մ

Իրապէս շահեկան է դիտնալ թէ ի՞նչ է ճշգրիտ նշանակութիւնը բարեկամ բանին, զոր սովորած ենք ու ձախ շոյշուել:

Թերեւս եղբայր բառին համար ներքի ըլլայ այնքան բծախնդիր չըլլալ, քանի որ բնութիւնը կուտայ մեզ զայն. բայց ո՞չ բարեկամ բառին համար. զոր մենք կ'ընտրենք եւ այս բնորութեան պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ մեր ուսերուն վրայ:

Որքան փափաքելի էր որ ամէն ոք իր բարեկամը ունենար: Բաղդաւորութիւն մըն է այն՝ որ քիչերու վիճակած է:

* *

Սրկիլիոյ բռնապետ Դիոսկուրոս կ'իմանայ թէ՛ Պիթիաս իրեն դէմ կը դառնայ, կը ձեռքակալէ զայն, կը դատէ ու կը դատապարտէ մահուան: Վճիռը պիտի գոյժադրուի մէկ շաբաթէն:

Իբր վերջին շնորհ, Պիթիաս արտոնութիւն կ'ուզէ երթալ համբուրելու իր մայրը, որ երկու օրուան համբայ հեռու գիւղ մը կը բնակէր:

Բռնապետը կը Պհաճի, պայմանաւ որ տեղը երաշխաւոր մը բերէ:

Մահապարտին ո՞վ կը համարձակի երաշխաւորել:

Փոկէոս, Պիթիասին բարեկամը, կ'ուսենայ այդ համարձակութիւնը եւ կը ներկայանայ բռնապետին:

— Բայք, դիտե՛ք ի՞նչ կ'ընես, կը հարցնէ բռնապետը:

— Գիտեմ, պատասխանեց Փոկէոս. եթէ չվերադառնայ, ես պիտի կրեմ անոր պատիժը. արձակեցէք զայն:

Բռնապետը չէր սպասեր այսչափ դո՛ղութիւն, բայց չէր ալ կրնար մերժել: Պիթիաս յղթաներէն աղաւտուեցաւ, տեղը տուաւ իր բարեկամին եւ արտորանօք մեկնեցաւ:

Օրը հասաւ. ժամը անցաւ, Պիթիաս չերեղաւ:

Մահապարտի շապիկը հագած, Փոկէոս առաջնորդուեցաւ կոռափնատ. այն ինչ

գլուխը կոճղին յեցած, ձայն մը շատ հեռուէն, դահիճին ուշը գրաւեց: Դարձաւ դէպի ձայնին եկած կողմը, տեսաւ Պիթիասը, որ խխում եղած, շտապ քայլերով դէպի կառափնատ կը մօտենար:

Երբ մօտեցաւ, փաթթուեցաւ իր բարեկամին վիզը, հոտուըտաց, համբուրեց, ներում խնդրեց իր յապաղումին համար, որ յոռաջ եկած էր անակնկալ հեղեղէ մը: շնորհակալ եղաւ որ յաջողեւր էր ճիշդ ժամանակին հասնիլ և ուզեց գրաւել իր տեղը:

— Ո՛հ, Պիթիաս, դուն կորսնցուցիր քու իրաւունքդ. մինչև որոշեալ ժամ ես քու ներկայացուցիչդ էի. այժմ ես եմ Պիթիաս և պէտք է մահավճիռը իմ վրայ գործադրուի:

— Անկարելի է այդ կը պատասխանէր Պիթիաս. որոշեալ ժամէն առաջ կամեաւք, դուն իմ երաշխաւորս ես. ցորչափ պատիժը չէ՛ գործադրուած, ես պարտաւոր եմ ո՛ւ պատրաստ՝ իմ տեղս գրաւելու:

Ա՛յո. ո՛հ. վիճաբանութիւնը կը սաստկանար, երբ Դիոսկուրոս, որ հեռուէն կ'ունկնդէր, այս վսեմ անձնութիւններէն ապուշ կարած, կը հրամայէ ազատ արձա՛

կել մահապարտը և կը խնդրէ անոնցմէ զինք ալ ընդունիլ իրենց բարեկամութեան մէջ:

Բարեկա՛մ, ասանկ բարեկամ մը զանձեր կ'արժէ:

*
*
*

Հիմա մտիկ ըրէք երկրորդ պատմութիւնը:

Հայր մը ստէպ ունկնդիր կ'ըլլար գովեստներուն, զոր իր զաւակը իր քարեկամներու հասցէին կը նուիրէր:

Ուզեց փորձի ենթարկել այս բարեկամութիւնը:

Ոչխար մը մօրթեց. պարկի մէջ տեղաւորեց, և գիշեր մը զաւակին կռնակը տալով, հրահանգեց ճշայն երթալ իր բարեկամներուն և խնդրել անոնցմէ, որպէս թէ դիպաւ ծով մարդ սպաններ է, աջակցիլ իրեն ու հետապնդումէ ազատել:

Տղան համակերպեցաւ. մէկիկ մէկիկ դիմեց իր բարեկամներուն, որոնք մերժեցին յայտնի սոսկումով:

Վերադարձին հայրը ինք առաւ պարկը և հրամայեց զաւակին հեռուէն հետապնդել զինք: Գնաց բարեկամին դուռը զարկաւ.

զարկաւ :

Դուռը բացուեցաւ :

— Ախ, բարեկամս, փափաքս ականջիւնք փորձանք մ'է ելաւ ձեռքէս. մարդ մը սպաննեցի ու կը հետապնդուիմ. չեմ գիտեր ի՞նչ ընեմ :

— Հանգիստ եղիւք. պատասխանեց բարեկամը, մտիւր ներս. պարտէզս շատ ընդարձակ է, անկիւն մը կը թաղենք զիակը. ո՛չ ոք կրնայ նշմարել :

— Հիմա տեսա՞ր տղաս, բաւ հայրը, զաւկին դառնալով, որ հեռուն կեցած մը տիկ ըրած էր. կեանքիս մէջ մի միայն մէկ բարեկամ վաստկեցայ, բայց ասանկ բարեկամ մը :

Այս ըսելէ հաքը խնդիրը կը պարզէ իր բարեկամին և շնորհակալութիւն յայտնելով տուն կը վերադառնայ :

* *

Ունի՞ք այսպիսի բարեկամ մը. պաշտեցէք զայն ըստ հոգիով :

ԳԼ . Ժ . Է .

ԵՐԿՈՒ Ո՛Ջ Կ'ԸՆԷ... ՍԷԿ ԶԷՐՕ

Այն օրէն ի վեր որ ևս փափաքներուս գոհացումը զանոնք ծրարելու մէջ գտայ, գիտէ՞ք, բարեկամներս, ո՞րքան ուռեցուցին անոնք ծրարիս ծաւալը :

Հաւատացէ՛ք որ ուսերս այլեւս անկարող են անոր ծանրութեան գիմանալու. և հարկադրուած եմ պարպել զայն չորս հովերուն :

Պիտի տեսնէք որ — եթէ յօժարիք նայիլ — ի՛նչ պէսպիսութիւններ կան անոր մէջ, առաւել կամ նուազ արժէքաւոր : Կարծես համայնարան մ'է — ինդրեմ համայնավար չ'կարդաք — ուր ամէն տեսեկէն ներկայացուցիչներ կան :

Ահա կը սկսիմ պարպումի շորձողութեան :

Կը փափաքէի՜ որ՝

Ո՛չ լոյս ըլլայ, ո՛չ խաւար .

Ո՛չ ոսկի ըլլայ, ոչ գոհար :

Ո՛չ տօթ ըլլայ, ոչ եղևամ :

Ո՛ր է բոյր ըլլայ, ո՛ր է ալ համ:
 Ո՛ր է թոյն ըլլայ, ոչ դեղութի.
 Ո՛ր է հերոս ըլլայ, ոչ գաշ գափ:
 Ո՛ր է տգէտ ըլլայ, ո՛ր է հանճար.
 Ո՛ր է գարի ըլլայ, ո՛ր է հաճար:
 Ո՛ր է կիրք ըլլայ, ո՛ր է արիւն.
 Ո՛ր է էգ ըլլայ, ոչ արուն:
 Ո՛ր է նենգ ըլլայ, և ոչ սէր.
 Ո՛ր է գերի ըլլայ, ո՛ր է ալ տէր:
 Ո՛ր է դատ ըլլայ, ո՛ր է վրձիռ.
 Ո՛ր է դահիճ ըլլայ, ո՛ր է ոճիր:
 Ո՛ր է տգեղ ըլլայ, ո՛ր է բերի.
 Ո՛ր է ազատ ըլլայ, ո՛ր է գերի:
 Ո՛ր է վիշտ ըլլայ, ո՛ր է արև.
 Ո՛ր է երաշտ ըլլայ, ո՛ր է անձրեւ:
 Ո՛ր է մահ ըլլայ, և ո՛ր է կեանք.
 Ո՛ր է խենդ ըլլայ. ո՛ր է տանջանք:
 Ըսէ՛ք, կ'աղաչե՛մ, կարելի՞ է փափօք-
 ներուս գոհացում ստանալ:
 Ո՞ւր.
 Ներվանայի՞ն մէջ.

ԳԼ. ԺԸ.

ԳԻՆԻՒՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գինիին մարդուն վրայ ըրած ներգոր-
 ծութիւնը հրեայ Ռաբբիններ հետեւեալ գե-
 ղեցիկ պատմութեամբով էր բացատրեն:

* *

Երբ մեծ անդունդին աղբիւրները գոց-
 ուեցան և երկիրքի յորդահոս անձրեւները
 դադրեցան, Աստուծոյ հրամանով հով մը
 փչեց երկրի վրայ, ջուրերը քաշուեցան և
 Նոյի տապանը Արարատ լեռներուն վրայ
 նստաւ:

* *

Նոյ եւ իր խումբը տապանէն ելան.
 Նոյ շնորհակալութեան զոհը մատուցանելէն
 ետքը, սկսաւ երկրագործութեան և իրեն
 սիրական զբաղմունք ունեցաւ այգեմշա-
 կութիւնը: Հողը պատրաստեց, մշակեց և
 առաջին որթը տնկեց:

* *

Սատանայ, մանուկի կերպաբանքով,
 ներկայացաւ Նահապետին, որ ծառի մը
 շուքին տակ խոնջէնք կ'առնէր.

— Մեծ հայրիկ, դուն շատ յողնեցար.
կ'ուզեմ քեզի օգնել.

Կ'ուզե՞ս որ ջուր տամ որթատունկիդ:

* *

Նահապետը՝ կարծելով թէ իր թոռնե-
րէն կամ թոռնորդիներէն մէկն է ներկա-
յացող մանուկը թոյլ տուաւ:

* *

Սատանան վազեց որթատունկին մօտ
և տուաւ անոր չորս տեսակ ջուր. առիւծի
ջուր, կապիկի ջուր, բուի ջուր, թութակի
ջուր:

* *

Այս է պատճառը որ որթի բերքէն խմողներ.
կամ առիւծի պէս քաջ կ'ըլլան.
կամ կապիկի պէս միմոտութիւններ կ'ընեն.
կամ բուի պէս մինչև առտու արթուն կը
մնան, կը կտորեն, կը թափեն,
կը կոտին.

Եւ կամ թութակի պէս շարունակ կ'երգեն
ու կը խօսին:

(Վերջ Ա. մասին)

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Է

Իրական վայելքը բնական արդիւնքն
է աշխատութեան. «Բրտամբ երեսաց քոց
կերիցես զհաց քո»ն որ իբր անէծք զուր
տեղ փակցուած է մեղապարտ Ադամի ճակ-
տին, խկապէս օրհնութիւն մըն է, շնորհ-
ւած նախամարդուն և անով՝ ամբողջ մարդ-
կութեան:

Եւ արդէն Գերազոյն Բարիէն չէ՛ կա-
րելի չարիք սպասել:

Ուր չ'կայ աշխատութիւն, չ'կայ վա-
յելք: Բանահիւստութիւն մը չէ՛ այս. իրա-
կանութիւն է և անձնւորոք, ինքնաքն-
նութեամբ մը, կուգայ այս եզրակացութե-
ան:

Ահա առաջին մարդը, անհերքելի ապա-

ցոյց մեր հաւատաւորներին:

Պօսինք Ս. Գրոց լեզուով:

Աստուած հոգէն կը ստեղծէ նախօր-
մարդը ու կը գնէ փափկութեան դրախտին
մէջ. ուր ո՛չ աշխատանք կար, ո՛չ տառա-
պանք, ամէն բարիք, ինքնաբոյս և առատ,
կը գտնուէր հոն. Ադամին կը մնար վայե-
լեւ:

Բայց Ադամ համ չէ՛ր զգար այս ապ-
րելակերպէն. ծաղիկներու բոյրն իսկ ան-
տարբեր կը թողուր զինք: Կը ձանձրանար:
«Ո՛չ է բարեոք մարդոյդ միայն լինել.»
կ'ապացուցանէ գոյութիւնը ձանձրախտին,
որմէ կը տառապէր Ադամ: Եւայի ներկա-
յութիւնն իսկ չէ՛ր բաւած փարատելու այս
ցաւը. թերեւս աւելի շեշտած էր:

Տեսնուեցաւ որ իրերու նոր դատաւո-
րում մը անհրաժեշտ էր: Դրախտը ո՛չ թէ
չնօրհ, այլ վարձատրութիւն մը ըլլալու
էր. փոխարինութիւնը այն բոլոր ձիգերուն
ու ջանքերուն, որոնք ո՛րքան խիստ. ո՛ր-
քան տաժանելի ըլլային, այնքան աւելցը-
նէին յարգը դրախտին և իր հոգեպարար
զուարճութիւններուն:

Պատուէրը «չ'ուտել զծառէն գիտու-
թեան բաբոյ և չարի, նախապատրաստու-
թիւնն է այս ուղղութեամբ նոր կեանքի մը,
որուն կ'ենթարկուէր Ադամ:

Ու պատահեցաւ անխուսափելին:

Ադամ կերաւ պտուղէն ու դուրս ար-
տաքսուեցաւ Դրախտէն. (որ այլևս բոցա-
վառ սուրով պահպանուած, իտէպլ երջան-
կութիւնը ձեւաւորեց մարդուն տենչավառ
աչքերուն հանգէպ) ու ինկաւ երկիր մը
ուր փուշ ու տատասկ կը բուսնէին և ապա-
ռաժներէն հարկ կ'ըլլաւ հանել իր հացը:

Ադամ սակայն, հիմա գոհ ու երջանիկ
էր: Չանձրոյթը տեղի տուած էր և ճշմարիտ
հաճոյքը համակ դրաւած էր հոգին: Հիմա
կը զգար պտուղներուն համը և ծաղիկնե-
րուն բոյրը:

Այլևս չ'էր ձանձրանար և յարաճուն
զուարթութեամբ փարած էր կեանքին:

Ի՞նչու.

Որովհետեւ կ'աշխատէր ու իր աշխա-
տանքին արդիւնքը կը վայելէր:

Աշխատութիւնը անէծք չէ՛, օրհնու-
թիւն է:

ՄՈՐԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

Քէ երբեմն ինչ խորիմաստ գաղտնիքներ կը պարունակեն երևութապէս աննշան բառեր, որոնք անթափանցելի կը մնան անտարբեր աչքերու, կը հաստատուի հետեւեալ իրողութեամբ:

Դամասկոս (Շամ) մուրացիկ մը սովորութիւն ըրած էր մուրալ հետեւեալ կոչով (այսպիսի կոչերով մուրացողներու յաճախ պատահած էր: Կը յիշեմ կոյր մը, որ վանկերը անջատ անջատ, ծանր ծանր, կը գոչէր, «պապա պիր էքմէք բարասը քիմ վերիր, պաշընըն կէօզիւնին սատագասը», նաև ուրիշ մը «հազ մէվճուտ»):

«Յիթէ դուք ով հարուստներ քիչ մը գութ ունենայիք, մենք ալ քիչ մը բաւականասիրութիւն, ես մուրացիկ չէի մնար»:

Ափսոս, իր կոչերը ապարդիւն կը մղեային և ինք թշուառութեան մէջ կը տըւայտէր:

Օր մը յուսահատ, մեծ մզկիթին առջև, հրապարակին վրայ, բարձր տեղ մը կայնած, դառնացած շեշտով կը պոռայ.

« Ով հարուստներ, Աստուած զոր դուք կը պաշտէք. իմ ոտքերուս տակն է:»

Այս խօսքը հազիւ արտասանած, տգէտ ժողովուրդը մոլեգնած, կը յարձակի մուրացիկին վրայ, որ այնքան լիրօրէն կը հայհոյէր, կը խոշտանգէ և կիսամեռ գետին կը տապալէ:

Մուրացիկին վերջին խօսքը կ'ըլլայ ինկած տեղը թողուել և իրը տապանագիր անուանին վերեւ դնել Ս. և Շ. տառերը:

Կը մեռնի և իր վերջին փափաքը կը կատարուի:

Կ'անցնին տարիներ: Շամ կը դրաւ ու թուրքիոյ Սուլթան Սէլիմի կողմէ:

Գոհարանական աղօթքներ, մեծ հանդիսութիւններ կը կատարուին Մեծ Մզկիթին ու յարակից հրապարակին վրայ, ուր Սուլթան Սէլիմ անշուք գերեզման մը տեսնելով, կը հետաքրքրուի և տեղեկութիւն կ'ուզէ:

Ներկայ գտնուող ծերունիներ, ակահատեալ վկաները դէպքին, բոլոր մանրամասնութեամբ Սուլթանին կը պատմեն անցածն ու դարձածը:

Սուլթանը պահ մը խոկալէ վերջ, կը հրամայէ փորել այն տեղը ուր թաղուած էր մուրացիկը:

Հրա՛շք:

Կը փորեն և կը գտնեն եօթը կարաս ուղիներով լեցուն:

Այն ատեն Սուլթանը ապշահար ժողո-

վուրդին դառնալով կ'ըսէ. այս մարդը խենթ չ'էր, ներշնչեալ մըն էր. (տէլի տէյթիլ վէլի տիր) իր վերջին խօսքով անկա կը կշտամբէր հարուստները, որոնք իբր Աստուած կը պաշտէին ոսկին, այն որ իր ոտքերուն տակ թաղուած էր: Կը մտածէք թէ ի՞նչպէս մէկ ակնարկով թափանցեցի այս գաղտնիքին. պարզ է:

Երկու գիրերը Ս. և Շ. իբր անսովոր բան մը, ուշադրութիւնս գրաւեցին: Անոնք հետզհետէ միտքիս մէջ ձև առին, բառեր կազմեցին ու եղան Սէլիմ Շամսա, կանխադաշնութիւն մը տարիներ առաջ ըսուած որ իմ ձեռքով կ'իրականանար: Չէ՞ր կրնար ըլլալ որ՝ մտածեցի, միւս խօսքն ալ գուշակութիւն մը եղած ըլլար: Փորել տուի, ու ահա կը տեսնէք արդիւնքը:

Սահող անցնող քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, միլիօնաւոր աչքեր հանդիպած էին այդ մօզական տառերուն, միայն ուշիմ մարդու չ'ը, Սուլթան Սէլիմի սուր ակնարկը թափանցեց գաղտնիքին եւ միլիօններ երեւան հանեց:

Այս կերպով երեւան ելաւ նաեւ արժանիքը նահատակին (ըսի՞ թէ Մուհէտտին Արապի կը կոչուէր այն), որուն վրայ փառաւոր շիրիմ մը կանգնել սուաւ Սուլթան Սէլիմ:

Օգտակար տեսանք այս պատմուածքը մեր նորահաս սերունդին լուրջ ուշադրութեամբ:

Թեանը յանձնել դրաւագ մը ժողովրդական կեանքէն քաղուած, որ մասամբ կը պատկերացնէ ժողովուրդներու մտայնութիւնը, որ հակառակ տարիներու հոլովումին, միշտ նոյնը կը մնայ: Պէտք է խրատուիլ անկէջ գուշանալ յախուսութիւնները անոնց որոնց յարգել նախասիրութիւնները անոնց որոնց մէջ կը գտնուինք, որքան ալ անհեթեթ թուին անոնք, մանաւանդ հոգ տանիլ գրաւելու անոնց համակրանքը անուշ լեզուով և քաղաքավար վերաբերումով:

Մերձաւոր դրացին հեռաւոր ազգակա-նէն լաւ է:

ԱՂՈՒԷՍ, ՍՈՒՐ, ԳՍՌՆՈՒԿ

Ժամանակաւ թագաւոր մը երազ կը տեսնէ որ շատ կը տապալակուի զինք: Առտաւ բոլոր իմաստունները կը ժողովէ և անոնց կը հարցնէ երազը, զոր մոռցած էր և անոր մեկնութիւնը:

Իմաստունները բնականաբար չեն կրնար գոհացում տալ թագաւորին բազմաթիւ:

Լուրը բերնէ բերան կը տարածուի, կը հասնի ամէն գիւղ ու քաղաք, ուր օրւան կարգախօսը կը դառնայ թագաւորին երազը և զայն մեկնողին տրուելիք արքայական նուէրը:

* * *

Գիւղի մը մէջ պարզ մահկանացու մը, պէս պէս ձախորդութիւններով թշուառութեան ամենաստորին աստիճանին հասած, կը մտադրէ երթալ թագաւորին, ո՛չ թէ երազը մեկնելու և նուէրներ ստանալու, այլ իր յանդգնութեան պատիժը դրնելու և այս դժնդակ կեանքէն աղատուելու տենչանքով, ու ճամբայ կ'ելլէ:

Նեղ ճամբայէ մը կ'անցնէր, որուն

մէկ կողմը անտառ, միւս կողմը գերեզմանոց էր: Մեր ուղեւորը գերեզմանաքարերէն միոյն վրայ տեսնելով ահագին օձ մը կը սոսկայ և անչարժ կը մնայ:

Մարդկային բարբառով օձը իր քով կը հրաւիրէ ուղեւորը, որուն առանց այլեւայլի կ'ըսէ. «Գլխեմ թէ թշուառութեան խարազանէն մտրակուած կ'երթաս մահը փնտռելու, ես պիտի օգնեմ քեզ և փոխանակ մահուան, կեանք ու փոխանակ պատիժի՝ նուէրներ պիտի շահեցնեմ, պայմանաւ որ ինչ որ ստանաս, կէսը ինծի բերես»:

Մարդը սիրով կ'ընդունի պայմանը և ձին հրահանգը ստանալով ճամբան կը շարունակէ:

Օր մըն ալ մայրաքաղաք կը հասնի, ուր թագաւորին հերկայանալով կը յայտնէ թէ եկած է իր երազը ըսելու ու մեկնելու:

Տրուած հրամանին վրայ կ'ըսէ:

— Տէր արքայ, երազիդ մէջ աղուէս տեսար:

— Ճիշդ է պատասխանեց թագաւորը ու յարեց. — հիմա ըսէ մեկնութիւնը:

— Աղուէսը նենգութեան և խարդաւանքի նշանն է: Կը հետեւի թէ բոլոր հրպատակներդ մէյ մէկ աղուէսներ պիտի դառնան. նենգութիւնը, իրար խաբելը, իրարու խարդաւանելը սովորական պիտի դառնայ:

Թագաւորը տրուած մեկնութենէն խիստ
գոհ, կը հրամայէ արքունի գանձէն հազար
ոսկի տալ մարդուն:

Հաղա՛ր ոսկի, ահագին գումար, որուն
կէտը՝ ըստ պայմանագրութեան, օձին կը
պատկանի չէ՞:

Մեր մարդը սակայն կ'որոշէ ամէնը
իւրացնել և ինքզինք կ'արդարացնէ իւրովի
մտածելով. «է՛հ օձ մը ինչ պիտի ընէ դը-
րամը, ինծի աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ»,
կ'ըսէ և ուրիշ ճամբայով մը իր գիւղը կը
վերադառնայ:

* *

Կ'անցնի ժամանակ, որու միջոցին
հանգիստ ու ապահով կեանք մը կը վարէ
մեր մարդուկը:

Օրին մէկը միեւնոյն թագաւորը կրկին
երազ կը տեսնէ, կը տաքնապի և իր մօտ
կը հրաւիրէ երազահանը, որուն բնակա-
վայրը արձանագրուած էր իր մօտ:

Ի լուր այս հրաւերի մարդը գոյնը կը
նետէ. չի կրնար չ'երթալ. մահուամբ կը
պատժուի. երթայ՝ չպիտի կրնայ գոհացնել
թագաւորը, որ անշուշտ պիտի սպաննէ
զինք: Ինչ ընել, կը մտածէ երկար, կ'որո-
շէ կրկին օձին հանգիպիլ:

Օձը քաղցրութեամբ մտիկ կ'ընէ մար-
դուն աղերսը. կը ներէ և առաջին նուէրէն
իւր բաժինն ալ միտա՛ն ըլլալու պայմա՛ն

նաւ, կրկին նոյն պայմանագրութիւնը և
մարդը դասը առած կ'երթայ կը ներկայա-
նայ թագաւորին:

— Տէր արքայ, կը պատասխանէ ա-
նոր հարցումին, այս անգամ երազիդ մէջ
սուր տեսար: Սուրը պատերազմի առար-
կայ է. կը նշանակէ թէ կռիւններ պիտի ըլ-
լան երկրիդ մէջ, շատ արիւններ պիտի թա-
փին, շատ օճախներ պիտի մարին:

Թագաւորը կրկին գոհ մնալով այս մեկ-
նութենէն կը հրամայէ 2000 ոսկի նուէր
տալ մարդուն:

Հիմա կ'ականկալէք որ մարդը ըստ
պայմանագրութեան այս գումարէն 1500ը
պիտի տանի յանձնէ օձին. հէ՛:

Պարապ ականկալութիւն. մարդը ամբողջը
կ'իւրացնէ, ինքզինք ապահովելով թէ տե-
ղի ունենալիք կռիւններուն մէջ անշուշտ
օձն ալ կը սպաննուի և այլեւս վախնալու
տեղի չի մնար:

* *

Բայց աստե՛ն մը վերջ երբ երրորդ ան-
գամ թագաւորէն կը կանչուի. կրկին կը
շեմէ օձին. կը խոնարհի անոր առջև. աղի
արցունք կը թափէ, կ'աղերսէ, կը պաղա-
տի, վերջապէս օձին կարեկցութեան կ'ար-
ժանանայ և երրորդ երազը ու անոր մեկ-
նութիւնը սորվելով, կը հասնի պալատ և
թագաւորին կը պատմէ երազը և անոր

մեկնութիւնը:

— Երազիդ մէջ, Տէր Արքայ, կ'ըսէ անիկա, գառնուկ մը տեսար, Գառնուկը անմեղութիւնը կը պատկերացնէ, բոլոր հպատակներդ մէջ մէկ գառնուկներ պիտի ըլլան: Անմեղութիւնը պիտի տիրապետէ երկրիդ մէջ և բոլոր բնակիչներդ խաղաղութեամբ պիտի ապրին:

Այս վերջին մեկնութեանէն չափազանց գոհ, թագաւորը կը հրամայէ 5000 ոսկի նուէր տալ մարդուն, որ կը շտապէ, ամբողջը մէկ կը տանի օձին ստրկերուն տակ կը դնէ, «Երեք անգամ զիս մահէ փրկեցիր, այս բոլորը քեզի, կեանքը կը բաւէ ինծի», ըսելով:

Օձը գլուխը վեր առած կը ձայնէ

«Ձէիր կրնար հոտանքէ աղստ մնալ մարդուկս, երբ աղուէսը կը տիրապետէր, նենգամիտ եղար, երբ սուրը կը տիրապետէր, թալանող եղար, հիմա որ գառնուկը կը տիրապետէ, արդարամիտ եղար, ի՞նչ ըսեմ, յանցաւորը դուն չ'ես: հոտանքէ բռնուած էիր, կը ներեմ քեզ, ի՛նչ պէտք ունիմ ես հարստութեան, ա՛ռ, ամէնը քեզի ըլլայ:»

Կ'ըսէ ու կ'անհերևութանայ:

Իցիւ թէ մեծեր միշտ գառնուկ երազէին և ժողովուրդներ խաղաղութիւն վայելէին:

ԳԼ. Դ.

ԲԱՐԻՔԸ ԶԻ ԿՈՐՍՈՒԻՐ

Երուսաղէմէ Նինուէ գերի տարւող հրեաներուն մէջ Տովբիթ անունով մարդ մը կար, որ նշանաւոր էր իր բարութեամբ, առաքինութեամբ և ազգասիրութեամբ:

Անիկա բաւական հարուստ, ո՛չ միայն զբաժնով այլ և սիրտով, միշտ օգնութեան կը հասնէր իր ազգակիցներուն և անոնց կարօտութեան ձեռքէն եկածին չափ գոհացում կուտար:

Գերեվարները անգութ հրաման մը ըրած էին, իսրայէլացի մեռելները չթաղել, այլ նետել պարիսպէն դուրս, որպէսզի չունեցուն ու գազաններուն կեր ըլլան:

Տովբիթ իրեն զբաղմունք ըրած էր. պտաիլ պարիսպին չորջը և գտած իսրայէլացի մեռելները թաղել:

Օր մը այս զբաղմունքին անձնատուր եղած, մոռցաւ ժամանակին անցնիլը և պարիսպէն դուրս մնաց Ստիպուած էր նոյն շիշիւրը բացօթեայ անցընել:

Պատկած պատին վերօքը, Տովբիթ չէր տեսած ու չէր գիտեր որ թոչուններ բոյն անէին, որոնց ծիրտը խեղճ ծերունիին աչ-

քերուհն հանդիպելով զայն կուրցուցին:

Ինչո՞ւ մարդը առտու երբ տուն գարձաւ շատ տխուր էր և կեանքէն յոյսը կըտրած այնպէս որ իր զաւկին՝ Տաբիայի պատուիրեց երթալ Մարաստանի Ռազուս քաղաքը և հոն իր մէկ աղգականին՝ Գաբայէլի քով աւանդ թողած դրամը բերել: և ասոր համար յանձնարարեց ճամբուրնկեր մը հայթայթել:

Տուբիա դուրս ելաւ և քիչ յետոյ երկտասարդի մը ընկերակցութեամբ ներկայացաւ հայրիկին:

Տովբիթ իմանալով որ այդ երկտասարդը ալ գործով մը նոյն քաղաքը պիտի երթար, անոր պաշտպանութեանը յանձնեց զաւակը և երկուքնին մէկ ճամբայ ելան:

Ամառուան տաք օր մը երբ Տիգրիս գետին եզերքէն կ'անցնէին, Տուբիա փափաքեցաւ լոգանք մը առնել:

Լոգեցած միջոցին մեծ ձուկ մը յանկարծ յարձակեցաւ Տուբիային վրայ: Երկտասարդը վախեցաւ և սկսաւ օգնութիւն աղաղակել: Ընկերը խրախուսեց զայն «մի վախնար, բռնէ՛ ալանջէն ջուրէն դուրս հանէ» ըսաւ:

Տուբիա սիրտ առաւ, բռնեց ձուկին ալանջէն և եզերք բերաւ, «հիմա ըսաւ ընկերը. սիրտը, լիարդը, մաղձը ա՛ռ քովդ պահէ՛ վանդի անոնք դեղեր են և մնացածը քչէ՛ ջուրին մէջ»:

Տուբիա կատարեց իր ընկերով յանձնարարութիւնը և շարունակեցին ճամբան: Հասան Երկբատան, ուր Տովբիթին մէկ աղգականը՝ Ռազուէլ կը բնակէր, անոր տունը իջեւանեցան:

Ռազուէլ յոյժ գեղեցիկ մանկամարդ աղջիկ մը ունէր որ եօթը անգամ հարս եղած և ամէն անգամուն ալ առագաստի գիշերը փեսան մեռած ըլլալով, կոյս մնացած էր:

Տուբիային ընկերը Ռազուէլին քով միջնորդեց և աղջիկը Տուբիային համար ուղեց: Գոյացած համաձայնութեան վրայ, Տուբիային պատուիրեց որ երբ առագաստ մտնէ հարսին հետ, դուռը դոցէ, ձուկին լեարդը և սիրտը այդէ կրակին վրայ, ապա պառկի անհոգ և աներկիւղ:

Արդարեւ Տուբիա իր ընկերով յանձնարարութիւնը կատարեց և մահացումէ ազատ մնաց որով 14 օր ուրախ զուարթ հարսնիք

մը կատարեցին:

Այդ միջոցին ընկերը Ռաֆիս Վաղած և Գաբայէլէն աւանդը առած բերած էր: Ուստի հարսը իր օժիտներով առին ու վերադարձան Նիւնուէ:

Տովբիթ ուրախութեամբ ընդունեց իր սիրակաւն ճամբորդները, հարսը հաճութեան մեծ գուրգուրանքով և զաւակին ապսպրեց իր ընկերը վարձատրել:

— Հայրիկ, ինչ որ տամ անոր, կ'արժէ. նոյնիսկ բոլոր բերածնիս տամ քիչ է, չեմ կր'ար փոխարինել իր անձնութեանը. եթէ ան չ'ըլլար, ես անշուշտ մեռած էի: Ասկէ զատ անիկա ապսպրեց ինծի այս դեղով օծել աչքերդ:

Ըսաւ ու մախաղէն ձուկին մաղձը հանելով, փետուրով մը զայն հօրը աչքերունը բռեց:

Հրա՛շք, աչքերը բացուեցան:

Այն առիթն Տովբիթ վերջին ծայր երախտագիտութեամբ, ուզեց վարձատրել իր զաւակին հաւատարիմ առաջնորդը, որ սակայն արուած դրամը ու նուէրները մերժելով ըսաւ.

«Ես Աստուծոյ Ռաֆայէլ հրեշտակն եմ,

Աստուծոյ կողմէն զրկուեցայ զաւակիդ առաջնորդելու եւ քու առաքինութիւնդ վարձատրելու համար: Հիմա որ պաշտօնս աւարտեցի, զիս զրկողին կը վերադառնամ»: Ըսաւ ու ողջակէզին մուխին հետ միանալով երկինք թռաւ ու աչքերէ աներեւոյթ եղաւ:

Ահա այսպէս վարձատրեց Աստուած առաքինի մարդը, որով ըսուեցաւ. «Էթ պիլը էյլիք աթ տէնիգէ, պալըգ պիլմէզսէ, խաւիգ պիլիւր:» Ըրէ բարիք նեղէ ծով. ձուկը չգիտնայ, Աստուած գիտէ:

ԽՐԱՏ ՄԸ, ՈՐ ԿԵԱՆՔ ՄԸ Կ'ԱՐԺԷ

Անոնք որ խրատը կ'անդոտնեն, լաւ կ'ընեն եթէ ուշադրութեամբ կարդան այս պատմութեան քեր:

Թագաւորը մը ծպտուած, մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ ման կուգար, երբ հանդիպեցաւ մարդու մը որ խրատ կը ծախէր:

Թագաւորը շատ զարմացաւ. առաջին անգամն էր որ կը լսէր թէ խրատն ալ կրնայ ծախու առարկայ ըլլալ:

Մօտեցաւ մարդուն և ուզեց ինքն ալ դնել խրատ մը և զինը հարցուց:

— Յիսուն ոսկի, պատասխանեց մարդը:

Թագաւորը ցնծաց դրամը և պահանջեց խրատը:

— Ի՞նչ որ ընես, միշտ վերջը մտածէ, ըսաւ մարդը:

Ինչ որ ընես, ^{*}^{*} միշտ վերջը մտածէ:

Արդարեւ, գեղեցիկ խօսք, մտածեց թագաւորը, բայց կ'արժէ՞ յիսուն ոսկի. սուղ է՞. բռնեմ սա մարդուն օձիքէն և ետ առնեմ դրամս:

Բայց, շարունակեց մտածել, անշուշտ չպիտի յօժարի ետ տալ: Ես պիտի պնդեմ: Ան պիտի դիմադրէ, մէջերնիս կռիւ մը անխուսափելի պիտի ըլլայ: Մարդիկ պիտի հաւաքուին. թէրեւս անոնց մէջ զիս ճանչցող մը պիտի ըլլայ. կամ թէ դատարանը, ուր վերջապէս պիտի յանգի խնդիրը, ինքնութիւնս պիտի հաստատէ. և ա՛յա գայ թակղութիւն մը: Թշնամիներս ամէն տեղ պիտի տարածայնեն խնդիրը. և ժողովուրդին քով պիտի վարկաբեկեն զիս: Ի՞նչ ընել. խելացութիւն է լսել քան թէ խայտառակուիլ: Կորսուած դրամ մը միշտ կատարութիւն մը՝ երբէք:

Ասոր հետ մէկտեղ դէպքը այնքան խորունկ տպաւորեց թագաւորը, որ հրաման ըրաւ հազուադէպ ու ճերմակեղէններուն վրայ գրել այս խօսքը.

«Ինչ որ ընես, միշտ վերջը մտածէ.»

Շատ ժամանակ չ'անցաւ. իրեն դէմ
գաւազորութիւն մը կազմուեցաւ. պալատին
բարձր իշխանաւորներէն երկու հոգի,
զաղտնապէս համաձայնած, որոշեցին սպան-
նել թագաւորը: Մեծ գումարով մը կաշա-
ռեցին սափրիչը որ ածիլած միջոցին պիտի
կտրէր թագաւորին գլուխը և իշխանաւոր-
ները պատրաստ պիտի ըլլային սափրիչը
ազատել և ապահով վայր մը փոխադրել:

Որոշեալ օր մը սափրիչը հրաւիրուե-
ցաւ պալատ թագաւորը սափրելու: Երբ
օձիքը կը բանայ ու շապիկին վրայ գրծած
կը տեսնէ. «Ինչ որ պիտի ընես, միշտ վեր-
ջը մտածէ» կարծելով որ թագաւորը տեղ-
եակ է իր գիտաւորութեան, սոսկումը կը
պատէ զինք և անմիջապէս թագաւորին
ոտքերուն իյնալով ներողութիւն կը հայցէ:

Թագաւորը անմիջապէս կ'անդրադա-
նայ և բոլոր մանրամասնութեանց տեղե-
կանայէ վերջ, ձերբակալել կուտայ դաւա-
դիրները և մահուամբ կը պատժէ զանոնք:

«Ընտո՞ր կրնայի գուշակել որ այդ յի-
սուն ոսկին օր մը իմ կեանքիս փրկանքը
պիտի ըլլայ», կ'ըսէր միշտ:

ԳԼ. Զ.

ԴՈՒՆ ՔՈՒՆ, ԲԱՂԴԴ ԱՐՅՈՒՆ

Հին ժամանակներու սովորութեամբ
մը, թագաւոր մը իր գաւազին յարմար ըն-
կերուհի մը գտնելու համար, ծպտուած
ժուռ կուգար քաղաքին փողոցներուն մէջ:

Օր մը դանձեալ իր սովորական պտոյ-
տը կատարած միջոցին, փողոցէ մը կ'անց-
նէր, երբ ձայն մը հասաւ ականջին. հետա-
քրքրբերուեցաւ և ձայնին եկած կողմը ուղ-
ղուեցաւ որ տունէ մը կ'ելլէր:

Ձարկաւ դուռը և բացող տան տիրու-
հիին հորցուց աղմուկին պատճառը:

Տան տիրուհին յուզեալ շեշտերով ըսաւ.
Թագաւորին, ահ տէր իմ աղջիկ մը ունիմ
կ'աշխատի, ասի չի բաւեր գործը ձեռքէն
չի ձգեր, գիշերներն ալ կ'աշխատի. մէկ
օրս բամպակ կը ձօկէ, կը գզէ, կը մանէ
և կտաւ կը գործէ. մինչև չի լնցնէ հպառ-
կիր, չ'քնանար, այս ընթացքով վախճամ,
առողջութիւնն ալ վրայ պիտի տայ, ահ
մտածեցէք որ մէկ հատիկս է. հապա եթէ
բան մը ըլլայ. ու կը սկսի արցունքներ
թափել:

Իրականին մէջ սակայն աղջիկը ծոյլին մէկն էր. ո՛չ մէկ գործ չէր ընէր. իրիկունները կանուխէն կը պառկէր, առտուները շատ ուշ կ'ելլէր, ան ալ մօրը ստիպումներով, բայց մայրը կրնա՞ր ասոնք ըսել օտարի մը. աղջիկ զաւակ էր նէ:

Թագաւորը ի լուր այս գովեստներուն կը փափաքի տեսնել անգամ մը այդ համարաթ աղջիկը. կը տեսնայ շատ գեղեցիկ, գեռատի օրիորդ մը որ յարմար ընկերունի կրնար ըլլար իր զաւկին: Անմիջապէս որոշումը կուտայ և աղջիկը իր զաւկին համար կ'ուղէ:

Մայրը քիչ մը նաղէ վերջ կը հաւաքի, կը նշանեն և այն ժամանակուայ սովորութեան համաձայն աղջիկը պալատ կը տանին:

Հօն Թագաւորը սենեակ մը բամպակով լեցուն, ցոյց տալով աղջկան, կ'ապսպրէ անկէ գործել հարսանեկան ճերմակեղէնները և 40 օրէն աւարտել, որմէ յետոյ պիտի կատարուի հարսանիքը:

Աղջիկը՝ խոր տխրութեան մէջ թաղւած, կը մտածէ ի՞նչ ընել: Անկարելի էր թագաւորին պահանջին գոհացում տալ. դիւրին ալ չէր այսչափ փայլուն դիրքէ մը զրկուիլ: Ի՞նչ ընէր, ի՞նչպէս ելլէր այս տնեկէն:

Այս մտածումներու մէջ էր, երբ տե-

սաւ որ միջատ մը (Թսթան պէօճէյի, լադնիքներու մէջ շատ կը գտնուի.) պատին վրայէն քալելով իրեն կը մօտենայ. միջատը մարդկային բարբառով կ'ըսէ աղջկան. մի մտածեր. սիրունս. Թագաւորին պահանջին կրնամ ես գոհացում տալ. միայն թէ...

— Ըսէ՛, ըսէ՛, ի՞նչ կ'ուզես, կը հարցնէ աղջիկը:

— Կ'ուզեմ որ հարսանեկան ընթրիքիդ ես ալ ներկայ ըլլամ:

— Լա՛ւ, լա՛ւ, շատ լա՛ւ. կը խոստանամ քեզի, շո՛ւտ, սկսէ՛ գործի:

— Այդ իմ գիտնալիք բանս է. դուն անհոգ եղիր, կ'ըսէ միջատը:

Այնուհետեւ աղջիկը ամէն օր կ'երթայ պղտիկ պատուհանէ մը սենեակին մէջը կը լրտեսէ. ո՛չ մէկ շարժում:

Մէկ օր, հինգ օր, տասը օր. ո՛չ մէկ գործունէութիւն. վերջապէս յուսահատ, կուտայ ինքզինք իր սիրական զբաղումին. քունին կը սկսի, շարունակ քնանալ:

Վերջին գիշերը երբ այլեւս պալատէն արտաքսուելու հրամանին կը սպասէր, կամք կ'ընէ մէյ մըն ալ երթալ տեսնել սենեակը. կ'երթայ. և ապահար կը մնայ:

Ամբողջ սենեակը վերէն վար աւլուած, մաքրուած, շապիկներ վարտիքներ կար, լած՝ պատին վրայ կարգաւ կախուած և փոքրիկ միջատը՝ պատուհանին եզերքը թա-

ռած :

Կը խոյանայ ներս . ձեռքը կ'առնէ միջատը և տաք համրոյրներով իր սենեակը կը տանի :

Լուրը կը հասնի թագաւորին . կուգայ իր աչքերովը կը տեսնայ և հրաման կուտայ հարսնիքի սկսիլ :

Պսակը կը կատարուի . աղջիկը հարս կ'ըլլայ թագաւորին :

Պսակին կը յաջորդէ հարսանեկան ընթերիքը . ուր ներկայ են թագաւորը՝ թագուհին, հարսին մայրը և բոլոր մեծամեծներ :

Թագաւորը ընթրիքի միջոցին զարմանքով կը տեսնայ որ նոր հարսը գրպանէն տուփ մը հաներ , տուփին մէջէն տգեղ միջատ մը ձեռքը առեր , գուրգուրանքով կը պագնէ . կե՛ր , կեր , սիրելի մօրաքոյրս , դուն ալ կեր կ'ըսէ , կը դառնայ հարսին և կը հարցնէ թէ ո՞վ է մեծարուողը :

— Իմ սիրական մօրաքոյրս է , տէր արքայ , կը պատասխանէ նոր հարսը , այնքան աշխատասէր , այնքան համարաթ էր որ վերջ ի վերջոյ այս վիճակին հասաւ :

— Վայ , կ'ըսէ թագաւորը , ըսել է չտու աշխատողին վախճանը ա՛յս է : Ո՛հ .

երբէք չ'եմ ուզեր որ իմ գեղանի հարսս այս վիճակին հասնի , կ'արգիլեմ քեզ աշխատութիւնը , այսուհետեւ բնաւ գործ մը պէտք չէ՛ ընես :

Ներկաները ծափահարեցին թագաւորին որոշումը և նոր հարսը շնորհաւորեցին :

ԳԼ. Է.

ԱՐԴԱՐ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շատ դարեր առաջ մարդ մը կ'ապրէր աշխարհի մէկ անկիւնը, արդար, ուղղամիտ և բարեսէր, որ իր բոլոր գործերը արդարութեամբ կը տեսնէր, խարդախութիւնը կ'ատէր և ընկերին հանդէպ երբէք չարիք չէր խորհեր:

Ամուսնացած էր և երեք զաւակի ալ տէր:

Ի վարձ իր բարի ընթացքին, Աստուծոյ մէկ մարդէն նուէր ընդունած էր թրուհուն մը, որուն սեպհականատէր ըլլալէ յետոյ, այս մարդուն գործերը այնքան զարգացան, ընդարձակուեցան, բեղմնաւորեցան որ մարդը շատ հարուստ եղաւ և իր ժամանակակիցներուն մէջ մեծ համբաւ չահեցաւ. այնքան որ օր մըն ալ զինք թագաւոր ընտրեցին:

Եւ աղէկ ալ ըրին, ինչու որ անոր թագաւորութիւնն ալ շատ բեղմնաւոր եղաւ: Երկիրը չէնցաւ, երկրագործութիւնը ծաղկեցաւ, ժողովուրդը հարստացաւ և ամէն կողմ ուրախութիւնը տիրապետեց:

Տարիները իրարու կը յաջորդէին և ժող-

ղովուրդը խաղաղութիւն ու երջանկութիւն կը վայելէր:

Բայց վերջապէս այս անցաւոր աշխարհին մէջ ամէն բան վախճան մը ունի, «պուտիւնեա Սուլթան Սիւլէյմանա գալմամըն», կ'ըսէ ժողովրդական առածը: Ճիշդ խօսք: Այս էր որ մտահոգութեան առարկայ եղած էր իր երեք զաւակներուն մէջ, որոնք դիտնալով որ իրենց հօր յաջողութեան ու մեծութեան գաղտնիքը թռչունն էր, հիմակւրնէ կը վիճէին թէ իրենց հօր մահուանէն վերջ, թռչունը իրենցմէ ո՞րուն պիտի վիճակէր:

Ապագայ կնճառութիւններէ խուսափելու համար որոշեցին իրենց հօր դիմել: Ու դիմեցին:

«Լաւագոյն ծառայութիւնը բերողին» և կը վճռէ թագաւորը. արդ ամէն մէկերնիդ կ'երթաք օտարութեան, մէյ մէկ արհեստ կը սորվիք. ո՞րուն սորված արհեստը յաւագոյն դատուի, թռչունը անոր պիտի սլատկանի:

Այս վճիռը ստանալէ յետոյ, երեք եղբայրներ կը պատրաստուին ու ճամբայ կ'ելլէին:

Եռօրեայ ճամբորդութենէ մը յետոյ կը հասնին տեղ մը ուր ճամբան երեքի կը բաժնուէր: Կը նստին հոն, հանգիստ կ'առնեն ու կ'որոշեն իւրաքանչիւրը մէյ մէկ

ճամբայ բռնել, երեք տարի վերջ, նոյն օր
կրկին հոն հաւաքուիլ և երեքսին միասին
իրենց հօր վերադառնալ: Այնպէս ալ բրին:
Ճշգրտապէս հօր ճշգրտապէս զաւակներ,
երեք տարի վերջ, միեւնոյն օրը, միեւնոյն
տեղ զիրար կը գտնեն:

Համբոյրներու փոխանակութենէն և
զիրար ողջագոյրելէն վերջ իրարու կը հար-
ցնեն իրենց սորվածք:

Անդշանիկը ըսաւ, ես գուշակութիւն
բնել սորվեցայ, այնպէս որ ապագան ինծի
համար գաղտնիք չ'ունի:

Երկրորդը ըսաւ, ես բժշկութիւն սոր
վեցայ, մախազիս մէջ սովէն տեսակ զեղեռ
ունիմ. չկայ հիւանդութիւն մը որ չի կարե-
նամ դարմանել:

Պատիկը ըսաւ, ես վազել սորվեցայ,
այնքան սրընթաց եմ որ երեք օրուան ճամ-
բան մէկ ժամէն կ'առնեմ:

Արգարե և երեքս ալ աղօր արհեստներ
սորված էին, իրենք իսկ իրենց միտքով
կը հաստատէին դայդ: Ո՞րը պիտի գերա-
դասուէր:

Երկար չի տևեց այս մտմտութիւնը: Յան-
կարծ կրտսերը հարցուց. «այսչափ ժամա-
նակ անցաւ մեր մեկնումէն ի վեր, քանի
որ ապագան քեզի համար գաղտնիք չ'ու-
նի, սիրելի մեծ եղբայր, գուշակէ նայինք,
ի՞նչ վիճակի մէջ է թոչունը:

Մեծ տղան գիւրքը բացաւ, զիրքերը
ճշդեց, հաշիւները ըրաւ և բացագանչեց:

«Ո՛հ, թոչունը մահամերձ է. հազիւ
քանի մը ժամուան կեանք ունի, գլուխը
կուրծքին հակած, թեւերը ինկած կը հե-
լայ»:

Երկրորդ տղան մախաղէն պատիկ չիչ
մը հանելով կ'ըսէ, եթէ այս գեղէն երեք
կաթիլ թոչունին բերանը կաթեցնեն կ'ա-
զատի:

Պատիկ տղան կը յափշտակէ սրուակը
և արշաւասոյր կը մեկնի: Արդէն աներե-
ւոյթ եղած էր, երբ երկու եղբայրներ ալ
ոտքի կ'ելլեն և կ'ուղղուին գէպի պալատ:

Ժամ մը վերջ պատիկ տղան կը հասնի
պալատ և բոլորը կը գտնէ մոտտանջութ-
եան մէջ, որովհետեւ թոչունը հոգեւարք
էր: Տղան կը մօտենայ վանդակին. սրուա-
կէն երեք կաթիլ կը հոսեցնէ թոչունին
բերանի մէջ, վայրկեան մը վերջ տազնա-
պը կ'անցնի, թոչունը կը կենդանանայ և
կը սկսի ճուղղել:

Երեք օր վերջ միւս երկու եղբայրներն
ալ կը հասնին ու կը սկսի վէճը:

Մեծը կ'ըսէ, ես զիտցայ թոչունին
հիւանդ ըլլալը, ինծի կը պատկանի:

Երկրորդը կ'ըսէ, ես տուի զեղը, թու-
չունը ինծի կը պատկանի:

Պատիկը կ'ըսէ, գեղը ես հասցուցի ժա-

մանակին. Թոշուներ իմս է:

Հայրը՝ ամենուն փաստերը լսելէ և իւրաքանչիւրին ծառայութիւնը գնահատելէ յետոյ կ'ըսէ:

— Զաւակներս, երեքնիդ ալ իրաւունք ունիք, եթէ դուն հիւանդ ըլլալը չգիտնալիք, ասիկա ո՞ւրկէ պիտի տար դեղը և անիկա ալ ժամանակին հասցնէր, կ'ըսէ մեծին: Դուն՝ եթէ չի գիտնայիր Թոշունին հիւանդ ըլլալը, պիտի մտածէի՞ր դեղ տալ և դուն ալ հասցնել, կ'ըսէ միւս երկուքին: Դիցուք թէ դուն գիտցար հիւանդ ըլլալը ու ասիկա ալ դեղը ցոյց տուաւ, բայց եթէ ժամանակին չհասնէր ի՞նչ օգուտ պիտի ունենար քու գիտնալդ ու ասոր դեղը: Բացայայտ է որ ձեր երեքին ծառայութիւնն ալ գնահատելի է: Բայց կայ մէկը որ աւելի ծառայութիւն մատուց, այն ալ Թոշունին վիճակով հետաքրքրուողն է: Դուն՝ քու գուշակութիւնովդ, սա՛ իր գիտութեամբը, անիկա՝ իր սրընթացութեամբը ծառայեց Թոշունին, յենակէտ ունենալով իւրաքանչիւրդ իր անձնական շահը, իսկ այն որ Թոշունին վիճակով հետաքրքրուեցաւ, անոր վրայ ունեցած սէրը հաստատեց: Լաւագոյն ծառայութիւնը բերողը ան է, Թոշունը անոր կը պատկանի:

Այն որ ուրիշի հանդէպ կարեկցութիւն ունի, արժանի է վարձատրութեան: Արդար է՞ք գտներ այս վարձատրութիւնը:

ԳԼ. Ը.

ԲՍԺԱՆԵԱ ԶԻ ՏԻՐԵՍՅԵԱ

Կալուածատէր մը հեռուէն կը նշմարէ որ չորս գողեր իր այգիին մէջ մտեր, խաղող կը գողնան: Եւ գարմանք, չորս գողերն ալ չորս տարբեր դասակարգի կը պատկանէին. հրեայ մը, քրիստոնեայ մը, իսլամ մը, փաթթոցաւոր մը:

Վայրկենապէս կը մտածէ յարձակիլ վրանին, բռնել զանոնք և արժանի պատիժը տալ:

Բայց՝ կը մտածէ, պատիժը, սարսափը թերեւս միայնէ գողերը և այդ միացեալ ոյժին առջեւ ինք անճրկի, վերջապէս անոնք չորս հոգի էին, ինք՝ առանձին:

Մտածեց երկար և որոշեց զիւանադրութիւն բանեցնել:

Յանկարծ կը տնկուի անոնց առջև և խօսքը նախ հրեային ուղղելով կ'ըսէ. պէ՛խ անամօթ մարդ, մէջ մըն ալ կը պարծենաս Մովսիսականութեամբ, Մովսէս այսպէ՞ս կը պատուիրէ քեզ. Մովսէս չ'ըսաւ որ չ'գողնաս, դրացիիդ ունեցածին աչք չի տնկես, ի՞նչպէս համարձակեցար իսլամի մը ապրանքը գողնալ: Եկէ՛ք եղբայրներ կա-

պենք սա աւագակը:

Միւս երեք գողերը կարծելով որ հըր-
եային կաշկանդումով իրենք պիտի ազա-
տին պատժուելէ, կ'օգնեն կալուածատէրին
և ամբապէս կը կապեն հրեան:

Դառնալով քրիստոնեային, կալուա-
ծատէրը կ'ըսէ. «ա՛յս է քու հնազանդու-
թիւնդ Մարգարէին, մէջ մըն ալ կ'ըսես թէ
Քրիստոնեայ եմ: Այսպէ՞ս պատուիրեց քեզ
Քրիստոս: Ո՞չ ապաքէն գողութիւնը արգի-
լեց ան: Նայէ՛ սա մարգր իսլամ է, իսլամ-
ներու մէջ խնդրութիւն չ'կայ, սա մարգը
խօճա է, անոր աղօթքը օրհնութիւն է:
Եկէ՛ք եղբայրներ կ'ըսէ իսլամին ու խօ-
ճային. կապենք սա քեաֆիրը, որ ասկէ
վերջ մէջ մէն ալ իսլամի ապրանք չ'գող-
նայ:»

Եւ երեքնին միանալով կ'ը կապեն քը-
րիստոնեան ամբապինդ:

Ապա խօսք ուղղելով իսլամին կ'ըսէ,
«պէ անօրէն անզգամ մարդ, ի՞նչպէ՞ս յան-
դգնեցար ոտնակոխել Մարգարէին պատ-
ուէրը և դրացիիդ ունեցածին աչք տնկե-
ցիր: Սա մարգը խօճա մըն է, խօճաճերը
յա, գել իսլամին պարտականութիւնն է.
հապա դուն ի՞նչ իրաւունքով ուժիշին այ-
գին մտեր խաղողները կը գողնաս: Եկո՛ւր
խօճա էֆէնտի, կապինք սա ա՛ իծեալը:

Պօճան՝ որ բոլոր այս գործողութեանց

միջոցին եղած արտայայտութիւններով,
ինքզինք արդարացած կը գտնէր սիրով
օգնեց կալուածատէրին և իսլամը կապուե-
ցաւ ամբօրէն:

Հիմա խօճան կը մնար միս մինակ.
անոր հախէն զալ կալուածատէրին համար
ջուր խմելէն զիւրին էր: Արդ զանալով
անոր կ'ըսէ. «է՛յ խօճա, խօճա, դուն որ
օրէնքը գիտես, գիտես որ գող իսլամին
մարգարէին բարեխօսութիւնն իսկ անօ-
գուտ է, և Աստուած ամէն յանցանք կը
նեղէ, բայց մարդ արտաճին իրաւո՞ք
չ'ուզեր ներել, ի՞նչպէ՞ս համարձակեցար
մտնել այգիս ու խաղող՝ երբ գողնալ կ'ըսէ,

կը յարձակի փաթթօցաւորին վրայ. կը
կապէ և միաներուն քով կը պառկեցնէ:
Այնուհետեւ կ'անոնէ մտրակը ձեռքը և կը
սկսի զարնել. լաւ մը ծեծելէ վերջը կ'առ-
նէ կը տանի ոստիկանատուն կը յանձնէ:

Պատմութիւնք չ'ըսեր թէ ծեծը կերած
ժամանակնին չորս գողերը ի՞նչ կը մտա-
ծէին. ըրածնիս գտա՞նք, կ'ըսէին չէ՛ նէ
իրենց անմիարանութիւնը կը ճեղագրէին,
սա՛ ստոյգ է որ կալուածատէրը յաջողած
էր միս մինակը չորս հոգին յաղթահարել
և իր վրէժը լուծել:

Մեկնութիւն... աւելորդ է

ԳԼ. Թ.

ՏԵՐՎԻՇԱԼԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Պէթթաշի մը երկար ուղեւորութենէ մը յետոյ, իրիկուան մօտ անօթի և պարտասած վիճակի մէջ, կը մտնէ քաղաք և յանուն Ստուծոյ աւելցուք քիչ մը հաց կ'ուզէ ճաշարանապետէ մը, որ սակայն խուլ կը մնայ այս խնդրանքին և ո՛չ միայն այսչափ, այլև խոօրէն կը վռնտէ զայն խանութին առջևէն:

Այս կոպիտ վերաբերմունքը արհամարհանք մը համարելով Ստուծոյ դէմ, որու անունով ըրած էր իր խնդրանքը, ծայր աստիճան յուզուած, Տէրվիշը կը հեռանայ ճաշարանէն. նոյն միջոցին յորդառատ վազել սկսող անձրեւին տակ խխուժ եղած, կը վազէ ու կը վազէ, մինչև որ կը սահի ու թաւալգլոր փոսի մը մէջ կ'իյնայ:

Բնազդական շարժումով մը կ'աշխատի ինքզինք ազատել և վերջապէս ձեռքը բան մը բռնած, կը յաջողի փոսէն դուրս ելլել:

Բանը՝ զոր իր ձեռքին մէջ բռնած էր, փոքրիկ քսակ մ'էր, կլոր, կարծր, փայլուն առարկաներով լեցուն:

Կ'ենթադրէ որ արժէքաւոր բաներ են

անոնք և թերեւ կրնան իր պէտքերուն րաւարարութիւն տալ:

Կը վերադառնայ քաղաք, կրկին կը ներկայանայ ճաշարանապետին որ կը պատրաստուէր փեղկերը իջեցնել. և այդ կլոր առարկաներէն հատ մը երկարելով կ'աղաչէ որ քիչ մը հաց տայ:

Ճաշարանապետը լոյսին տանելով այդ առարկան, երբ կը տեսնէ որ զուտ, անխաղախ, պատուական ոսկի մըն է, փութկոտութեամբ մը կը դառնայ տէրվիշին և «օ՛ օ՛ օ՛ բարի եկար տէտէ Սուլթան. բարի եկար, հազար բարի. հրամմեցէք ներս մտէք. կ'աղաչեմ» ըսելով ներս կ'առնէ. փառաւոր տեղ մը կը նստեցնէ և ամենահամեղ կերակուրներէն քանի մը պնակ ձերմակ հացի կտորով մը առջևը կը դնէ:

Տէրվիշը կուշտ ու կուռ կ'ուտէ ու կը խմէ: Ապա դառնալով ճաշարանապետին, կ'ըսէ. «Նահո՛ւ ատենը անցած է և ես օտարական մըն եմ. կարելի՞ է արդեօք սանկ պզտիկ խորշ մը ցուցնէիք ինձի որ կարենամ քիչ մը հանգստանալ»:

Ճաշարանապետը գեղեցիկ ոսկին հէլալ ընելու տենչով «ի՞նչ ըսել է, էֆէնտիմ, իմ անկողինս քեզմէ աղէկ որո՞ւն կրնայի տըրամադրել, չնորհ ըրէք կ'աղաչեմ, հետեւեցէք ինձի և ձեզի ցոյց տամ ձե «ղըրտի

ըսելով իր սենեակը կ'առաջնորդէ և իր մահճակալը անոր կը տրամադրէ:

Տէրվիշը առանձին մնալուն պէս դուռը կը գոցէ, ձեռքի քսակը կը պարպէ ավին մէջ և կը սկսի համրել. ինքնիրեն մտածելով. «Բիշ կը մնայ որ ծնրագիր պաղատիմ քեզ, իբրև ամենագոր Աստուած, եթէ չը գիտնայի թէ ո՛ւսկից կ'առնես ծագումը, ասոր հետ մէկտեղ այնքան աղղեցիկ ես որ անկարելի է չ'խոստովանիլ թէ՝ եթէ Աստուած չես, անպատճառ անոր մօտիկ ազգականն ես, նոյնքան աղղեցիկ, նոյնքան հրաշագործ»:

Տէրվիշական այս գնահատումը անշուշտ ծիծաղելի է, սակայն երբ նկատի առնենք այն խօլ պաշտամունքը զոր ներկայիս կը մատուցանենք օսկի հորթին: չ'ենք կրնար չի համարել զայն բարեգէտ բաղդատութիւն մը:

ԳԼ. Ժ.

Ի՞նչ կ'ըսէ ԵՌԱՅՈՂ ՋՈՒՐԸ

Շատ տարիներ առաջ, կը պատմեն թէ հանգարտարարոյ ժողովուրդի մը վրայ կ'իշխէր երիտասարդ թագաւոր մը որ առ ի չգոյէ լաւագոյն զբաղմունքի մը, շատ անգամ խոհանոց կ'իջնէր և խոհարարին հետ կը կատակէր: (Կ'երեւի թէ թշնամիներ չունէր այս թագաւորը սպաննելու և կ'երթար խոհանոցին մէջ սպաննելու իր ժամանակը):

Օր մը դսրձեալ խոհանոց իջնելով, կրակին վրայ կը տեսնէ սառն մը ջուրով լեցուն, որ կ'եռար և խոհարարապետին կը հարցնէ թէ ի՞նչ կ'ըսէ այս եռացող ջուրը:

Խոհարարը խուսափելու համար անպատեհութենէն, կը պատասխանէ. «Ո՛հ տէր իմ, հայրս կարողութիւն չ'ունէր զիս դպրոց զրկելու և դաստիարակելու, այնպէս որ առիթ չ'ունեցայ այդ լեզուն սորվելու, վէզիրդ ուսում առած, զարգացած մարդ մըն է. անիկա կրնայ ձեր վեհափառութեան հարցումին պատասխանել»:

Թագաւորը խելոյն բերել կուտայ վէզիրը և նոյն հարցումը կ'ուզէ անոր:

Վէզիրը այս նորանշան հարգումէն խնդրոված, պայմանաժամ կը խնդրէ մտածելու համար:

Պայմանաժամը կը շնորհուի:

Վէզիրը տուն կը դառնայ տրտում և տխուր:

Միամօր աղջիկը, վեշտասանամեայ գեղանոյշ մը, կը նշմարէ հօրը տխուր թիւնը և պատճառը կը հարցնէ:

Վէզիրը կը պատմէ եղածը:

«Տխրելու պատճառ մը չ'եմ տեսներ ես, հայր իմ, կը պատասխանէ աղջիկը, գնա՛ անմիջապէս թագաւորէն արտօնութիւն խնդրէ՛ պտոյտ մը կատարելու, վերադարձիր հոս, ծպտուած մեկնէ և չըջան մը ըրէ՛ երկրին մէջ. թերեւս կարելի ըլլայ գոհացուցիչ արդիւնք մը ձեռք բերել»:

Վէզիրը՝ թէպէտ այնքան ալ վստահ չէ՛ ուղեւորութեան արդիւնքին վրայ, մէկ կողմէն աղջկանը գոհացում տալու, միւս կողմէն գոնէ մէկ ամիս աւելի ապրած ըլլալու դիտաւորութեամբ, թագաւորէն կը ստանայ մէկ ամիս պայմանաժամ ու ծրուելոյով ուղեւորութեան կ'ելլայ:

Օրեր կը ճամբորդէ, երբ օր մըն ալ կը հանդիպի ընկերի մը, իրեն պէս տէր-վիշ, բայց ո՛չ ծպտուած, այլ իրական տէր-վիշ մը, որ դողդոջ քայլերով իր գիւղը կը դառնար:

Կը մօտենայ անոր. կը բարեւէ և միասին ճամբորդել կ'առաջարկէ:

Տէրվիշը կ'ընդունի առաջարկը և կ'սկսին միասին ճամբորդել:

— Օղը տաք է, ճամբան երկար, կ'ըսէ վէզիրը տէրվիշին. եկուր ես քեզի հեծնեմ, դուն ինծի, և այսպէս ուղեւորութիւննիւս դիւրանայ:

— Դուն երիտասարդ բարեկամս, կը պատասխանէ տէրվիշը, ըսածըք ընկելոյժ ունիս, հապա ե՞ս, ես որ պառաւ եմ ու ծունկերս քաշելու անկարող:

— Լաւ, կ'ըսէ վէզիրը կարճօրէն:

Քիչ յետոյ անտառի մը քովէն կ'անցնէին, երբ վէզիրը կ'առաջարկէ տէրվիշին երկու հողի մտնել անտառ և չորս հոգի ելլել:

— Կ'երևի թէ դուն ակորժակ ունիս կատակելու. միթէ կարելի՞ է երկուք մը տնել չորս ելլել:

— Լաւ, կը կրկնէ վէզիրը:

Կ'անցնէին նոր ցանուած արտէ մը, ուր ցորենի նորարոյս ծիլեր կանանչ կերպասի տեսքը տուած էին արտին:

— Բարեկամս, կը հարցնէ վէզիրը, արդեօք արտին տէրը այս արտին արդիւնքը կերած է:

— Օ՛, կը պատասխանէ տէրվիշը քիչ մը բարկութեամբ, կը տեսնեմ որ տաքը

քիչ մը շատ ազդեցիկ է ուղեղիդ վրայ. ահա
կը տեսնես. ցորենը դեռ հասկ չէ՝ կապած.
կարելի՞ է ուտել զայն:

— Լաւ, կ'երրորդէ վէզիւրը:

Վերջապէս կը հասնին գիւղ: Ճիշդ
այդ միջոցին մեռել մը կը տանէին թա-
ղելու:

— Խնդրեմ, ըսէ՛ ինծի, կը թախանձէ
վէզիւրը, այս մեռելը մեռա՞ծ է, չէ՞նէ կը
քնանայ:

— Հիմա հասկցայ որ դուն խենթ մըն
ես: Ի՞նչ կարծեցիր, մարդ ատուածոյ. մեր
գիւղին բնակիչները ապո՞ւշ են որ քնացող
մարդ մը թաղելու տանին: Հիմա հասկցայ
որ դուն ինծի ո՛չ թէ ընկեր, այլ փոր-
ձանք մը Ըլլալու համար միացեր ես: Կոր-
սուէ՛ սրկէց, սնապիտան, կ'ըսէ տէրվիշը և
բարկութեամբ մը կը բաժնուի:

— Իրաւունք ունիս, կը ձայնէ վէզի-
ւրը, գաւաթ մը սուրճ հրամցնելու պար-
տաւորութենէն դերձ մնալու համար, բար-
կութիւն կը ձեւացնես ու կը զատուիս:
Լաւ, կ'ըսէ, ինք ալ պանդուկ կ'ուղղուի:

Մեր գիւրաբորբոք տէրվիշը տակաւին
բարկութեան թափին մէջ էր, երբ տուն
հասաւ և ուրախութեամբ զինք գիմաւորող
աղջկանը պատմեց օրուան անցածն ու
գարձածը:

Աղջիկը՝ յոյժ գեղեցիկ, ուշիմ և խե-

լանի. առանց բերնէն բառ մը հանելու, կը
վազէ խոհանոց, քանի մը փլիթ, քանի մը
հաւկիթ, պնակ մը մածուն ափսէի մը վը-
րայ կը դնէ. կը բերէ հայրիկին և կ'աղա-
չէ անոր որ անմիջապէս տանի պանդուկ և
յանձնէ հիւրին. Զմոռնալով ներողութիւն
խնդրել իր կոշտ վերաբերումին. համար և
հրաւիրել զինք տուն վաղ ատուու նախա-
ճաշի:

Տէրվիշը որ այս իմաստուն աղջիկը
շատ կը սիրէր ու մեծ համարում ունէր
անոր վրայ, չի կրցաւ մերժել անոր խըն-
դիրքը և ափսէն առած ուղղուեցաւ պան-
դուկ:

Ճափառ սակայն կը զգայ որ անօթի
է. կը քաշուի անկիւն մը և փլիթ մը,
քանի մը հաւկիթ, մածունէն ալ զգալ մը
կ'ուտէ և ապա կը տանի պանդուկ և հիւրին
կը յանձնէ: Զմոռնալով կատարել նաև
աղջկանը յանձնարարութիւնը:

Վէզիւրը ընդունելով ափսէն, կը նըշ-
մարէ պակասը և ամենամեծ քաղցրու-
թեամբ տէրվիշին կ'ըսէ:

— Ահ, սիրելի ուղեկիցս, դեռ ժամ մը
չ'եղաւ այս գիւղը գալս և ինչ նորութիւն-
ներ օրվեցայ: Լուսինը բռնուած, Ռամա-
զան ամիսը 28 օր և տարին տասնըմէկ ա-
միս. իմ խորին շնորհակալութիւններս կը
յայտնեմ աղջկանդ և սիրով կ'ընդունիմ իր

հրաւէրը:

Տէրվիշը կը վերադառնայ տուն:

Աղջիկը որ անհամբերութեամբ հօրը վերադարձին կը սպասէր, աճապարեց հարցնել թէ ի՞նչ ըսաւ հիւրը:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, նոր ցափռուածքներ. իբր թէ հոս տարին տասնըմէկ ամիսը հաշուեն եղեր, ռամազանը 28 օր կը բռնեն եղեր: Լուսինն ալ բռնուած է եղեր:

— Շիտակը զրուցէ հայրիկ. փլիթին մէկը կերար, հէ՞:

— Այո, աղջիկս չի կրցայ անօթութեան դիմանալ ու կերայ:

— Նրկու հաւկիթ ալ կերար չ'է՞:

— Այո՛ կը պատասխանէ Տէրվիշը զարմանքով:

— Մածունէն ալ դգալ մը կերա՞ր:

— Բայց ո՞ւրիկէ գիտես դուն այս ամենը:

— Նոյն ինքն դուն հիմա բերնովդ խոստովանեցար, բայց հիմա ատենը չ'է բացատրութիւն տամ, եկուր հանեմ կօշիկներդ, ոտքերդ լուամ. ձեռքերդ լուա, վեր ելիր, կերակուրդ կեր, հանգստացիր և ապա կ'իմանաս ըսելիքներս:

Կ'ըսէ ու փութով ու փափկութեամբ հօրը հանդիստը ապահովելէ ետքը, այսպէս կը սկսի իր բացատրութիւններուն:

— Այն դոր դուն ունայնաբան մը խենդ մը, անպիտան մը կարծեցիր, խելացի, ուսեալ, բարձր անձնաւորութիւն մ'է: Երբ ճամբան առաջարկեց քեզի երկու մօնալ անտառ, չորս ելլալ, ըսել ուղեց թէ մօնենք անտառ, մէյ մէկ զաւազան կտրենք, վասնզի զաւազանը ճամբորդութեան մէջ ընկերի դեր կը կատարէ:

Նրբ ըսաւ քեզ թէ եկուր իրար շալկենք, ըսել ուղեց թէ եկուր պատմութիւն մը պատմէ ես մօտիկ ընեմ, ես պատմեմ քեզն մօտիկ ըրէ, ուղեւորութիւնը հաճելի ընենք, վասնզի պատմութիւնը ճամբուն սանդուխն է:

Իսկ ցորենի արտին մասին հարցուցածը այն է որ մարդը զայն պարտքով ցանեց, եթէ պարտքով ցանած է, ըսել է կերած է:

Գալով մեռելին, գիտնալ ուղեց թէ անիկա զաւակ թողո՞ւց, եթէ թողուց, մեռած չ'է, կը քնանայ կոր, իսկ եթէ չ'թողուց, մեռած է:

Խեյացի այս բացատրութիւններէն ծայրաստիճան դո՛ւ մնացող մեր Տէրվիշը խանդադատանքով կը գրկէ իր այս հանճարեղ դաւակիր և գիշեր րարի մաղթելով ինքզինք կը յանձնէ Մորիէոսի թեւերուն:

Հետեւեալ առաւօտ աղջիկը աղբիւր գացած էր. երբ Վէզիրը Տէրվիշին ընկերակցութեամբ հասաւ տուն և գնաց օճախին քով բազմիլ:

Տէրվիշը՝ աղջիկէն յորդորուած, պատիւ չ'էր մնար որ չի շտալէ Վէզիրին, թէ և չ'էր գիտեր թէ Վէզիր մ'է:

Իսկ Վէզիրը սենեակին մաքրութիւնը, կարասիներուն կանոնաւորութիւնը, վերջապէս ամէն բանին տեղն՝ ի տեղօք ձեւաւոր շարուածքը տեսնելով զմայլած մընացած էր և տկնկառոյց կը սպասէր այն անձին որ այս բոլոր կանոնաւորութեան և ներդաշնակութեան հեղինակն էր:

Աղջիկը՝ սանդղամասին վրայ դտնուած կօշիկներէն հիւրին ներկայութիւնը կռահելով, ինքզինքը կանոնաւորած, կատարեալ պարկեշտութեամբ և վեհափառ գնացքով մը, ներս կը մտնէ, երեք անգամ խոնարհութիւն, յետոյ հիւրին առջև ծնրադիր:

քղանցքը կը համադրէ և ապա պաշտելի համարձակութեամբ մը կ'ըսէ.

«Բարի եկար. բաշաս»:

Այս անակրեկալ պատիւներէն յանկարծակիի եկած և աղջկան չքնաղ դեղեցկութենէն շլմորած, Վէզիրը ապշախառն դարմանքով կը հարցնէ:

— Ո՞ւսկից կարողացար գուշակել իմ դիրքս ու աստիճանս:

— Ո՛չ միայն դիրքդ ու աստիճանդ, այլ նաև ի՞նչու համար ուղեւորութիւն կատարելդ գիտեմ, միայն թէ աճապարեւու պէտք չ'կայ. պայմանաժամը դեռ չ'է լրացած. ատեն ունինք, կ'աղաչեմ նախաճաշի հրամանեցէք:

Կարելի չ'է երեւակայել յուզումը, չփութութիւնը Վէզիրին, որ կը թախանձէր, կը ստիպէր աղջիկը չ'երկարել իր տառապանքը և անմիջապէս իմացնել իրեն հանելուկին լուծումը:

Աղջիկը տեղի կուտայ և արբերէն գեղահիւս ոտանաւորով մը, զոր անկարող էմ վերյիշել, ուստի հայերէնը կը դնեմ հոս, այսպէս կը պատասխանէ:

Եռացող ջուրը կ'ըսէ.

Սարէն ու ձորէն կը գլորեմ,

Դաշտեր մարդեր կ'ոռոգեմ.

Առատութեանց մայրն եմ,

Ի՞նչ է յանցանքս որ կ'այրիմ:

Վէտիրը կը շտապէ, կը դառնայ պա-
լատ: Թագաւորին առջեւ կ'արտասանէ այս-
ոտանաւորը, որմէ ծայր աստիճան գտն մը-
նացած, Թագաւորը կը հրամայէ իրեն ըն-
րել այդ գիւղացի գեղուհին, զոր ի՞նչ սուր-
թանուհին կ'ընէ:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պէքեֆաշի մը ամառուան տաք օր մը,
Զրկար ու տաժանելի ուղեւորութենէ մը
խոնջած ու պարտասած մարմնոյն քիչ մը
կազդոյր տալու համար, ճամբուն վրայ
աղբիւրի մը քով դադար կ'առնէ:

Հաղիւ նստած հեռուէն կը նշմարէ
որարշաւ մօտեցող ձիաւորի մը սիլուէթը և
անախորժ հանդիպումէ զգուշանալով ան-
տառին խորը կը մտնէ:

Այն տեղէն կը տեսնէ սպառազէն ձիա-
ւոր մը, որ ձիէն իջնալով դայն կը կապէ
ծառի մը, ինք ալ ջուրէն խմելէն վերջը,
ծառի մը շուքին տակ կ'երկնայ, կը պառ-
կի: Մէջքի քէմէրէն անհանգիստ եղած, կը
հանէ քարին տակ կը գնէ ու կը պառկի կը
քնանայ:

Կ'երևի շատ քնացած էր. որովհետեւ
ընդոտտ կ'ելլայ, ձին կը քակէ, վրան կը
նետուի և արշաւասոյր կը մեկնի: Բէմէրը
հոն մօտցած էր,

Բիչ յետոյ մուրացիկ մը կը հասնի հոն-
ան ալ աղբիւրէն ջուր կը խմէ. քարը՝ որուն

վրայ արև եկած էր, կը վերցնէ քիչ մը անդին տանելու համար. կը տեսնէ քէմէրը կը ծօր կ'առնէ և ծանրութենէն կոահելով, որ մէջը բաւական հարստութիւն կայ, կ'աճաղարէ, մէջքը կը փաթթէ և անծանօթ ուղղութեամբ կ'անյայտանայ:

Հազիւ մուրացիկը աներեւոյթ եղած, մանրավաճառ մը ծրարը ուսին, կը տեսնուի հոն, ծրարը տեղաւորելէ յետոյ, ջուր կը խմէ աղբիւրէն. կը դառնայ ծառին մօտ. քարը բարձր բաժը կը պսակի. դեռ քունը չ'էր տարած, երբ ձիաւորը կը խթէ դայն, քարը կը վերցնէ, փնտռածը չ'ի գտնելով կը պահանջէ դայն մանրավաճառէն:

Մանրավաճառը չ'էր տեսած քէմէրը. իրաւ քարը ինք վերցուցած էր, բայց տակը քէմէր չ'կար:

Ձիաւորը չհամոզուիր և քանի որ ես պիտի չ'օգտուիմ, դուն ալ մի օգտուիր, բսելով կը քայէ ատրճանակը ու կը սպաննէ վաճառականը:

Պէթթաշին որ այս բոլորը տեսած էր, ծունկի եկած կը դռչէ:

«Աղէ՛կ, ուր է արդարութիւնդ, ով Տէր:

«Ի՛նչ տապեր, երեւոյթներէն մի՛ դատեր, ո՛վ մարդ. դուք կը տեսնէք ներկան. ես ո՛չ միայն ներկան գիտեմ, այլ և անցեալը գիտեմ: Այս սպանուած վաճառականին հայրը մարդասպան ձիաւորին հայրը սպան-

նած էր: Թողուցի որ թափուած արիւնը իր գոհացումը ստանայ: Իսկ ձիաւորին մեծ հայրը փոխառութիւն մը բրած էր մուրացիկին հայրէն և առանց վճարելու մեռած. քէմէրը որ նոյնչափ դրամ կը պարունակէր, որչափ պիտի ըլլար փոխ տրուած դրամը հանդերձ տոկոսներով, վերադարձուցի միակ ժառանգորդին, մուրացիկին: Ես արդար Աստուած եմ. կ'ուշացնեմ բայց չ'եմ մոռնար:»

Այս յայտնութեան առջև խոնարհեցաւ Պէթթաշին և լոին շարունակեց ձամբան:

ՎԵՐՋ Բ. ԵԱՍԻՆ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ Ա Ռ Ա Կ Ն Ե Ր

1. Ուր ձեռքը կը շատնայ, գործը կը քիչնայ:

2. Դիւրին է խրատել, քան կատարել:

3. Ուր արեւը չի մտներ, բժիշկը ստէպ կը մտնէ:

4. Գաղտնիքը՝ երկու շրթունքէ խոյս տուած, կը դադրի գաղտնիք ըլլալէ:

5. Լաւագոյն է գիտունին հետ քար կրել, քան տղէտին հետ սեղան նստիլ:

6. Արագութիւնը չէ՛, յարատեւութիւնն է պոյսման յաջողութեան:

7. Թերեւս չ'ես գիտեր խօսիլ, լո՞ւն ալ չ'ես գիտեր:

8. Օրէնքը ոճրագործը կը պատժէ, կրօնքը ոճիրը կ'արդիւնէ:

9. Մէկ պատուհաս քառասուն խրատ կ'արժէ:

10. Կանայք ծաղիկներու կը նմանին,

լաւագոյնները կան, բայց ո՛չ մէկը անարժէք է:

11. Ես, դու, նա, ահա ամբողջ մարդ-կութիւնը:

12. Երեք (կ) իր յաջողութիւնը կ'ապահովեն, կամենալ, կարենալ, կատարել:

13. Խօսիլը արծաթ է, լռելը՝ ոսկի:

14. Մայրութիւնը վաճան է, հաճոյամոլութեան դէմ:

15. Երկու լաւէ՛, մէկ խօսէ՛:

16. Մի՛ ըսեր ուղածդ, չի լսես չուս դածդ:

17. Եթէ արիւն սեղանէն կշտանալ կը սպասես, շատ գիշերներ անօթի կ'անցունես:

18. Ապրիլին ամպը, Մայիսին զովու-թիւն կուտայ:

19. Ինչ որ կ'եռայ սանին մէջ, անոր հոտը կ'ելլայ:

20. Մի՛ ըներ այն բանը որմէ պիտի ամչնաս, երբ լսուի:

21. Ճրագ առանց իւղի չի վառիր:

22. Մայիսի ցուրտը ոչ ոք կը հարստացնէ:

23. Գայլը կը հիշուի հովիւին վնասով:

24. Գիշերները խորհուրդ կը ծնանին:

25. Գետը ափին չի դառնար, կ'ընթաց

նայ միշտ առաջ:

26. Զուրը մաղով չի պարպուիր:

27. Ով որ մէկ տարուան մէջ հարստացնայ կ'ուզէ, կէս տարուան մէջ ինքզինք կախուելու կը դատապարտէ:

28. Գեղեցիկ այգի մը առանց խաղողի, կը նմանի գեղահիւս քսակի մը առանց դրամի:

29. Ով որ շատ կ'ուտէ, լաւ կ'ընէ այնչափ ալ ծոմ բռնելով:

30. Գրիչք կարելի է'ն գերանի տեղ գործածել:

31. Մոռցի՛ր ըրած բարիքդ, յիշէ՛ միշտ ըրած չարիքդ:

32. Բարիքը բարիք ըլլալէ կը դադրի, երբ շատ կը յեղցեղուի:

33. Օտարէն եկածը ժուժ է՛լլաբ, ան ալ միշտ չ'ըլլար:

34. Զի կայ երջանիկ մարդ որ նախանձորդ չ'ունենայ:

35. Նուէրը աւելի հաճելի է, քան գնուած ապրանք:

36. Զրի քաջախը մեղքէն անուշ է:

37. Ամէն հարուած նպատակին էի հասնիր:

38. Օղիի սեղանին շուրջ, կատարուած պայմանագրութիւնները լուրջ չ'են:

39. Թշնամին թշնամի է, մեծը պղտիկը չ'կայ:

40. Ան որ նախանձորդ չ'ունի, բարեմասնութիւն չ'ունի:

41. Միշտ բարիք ըրէ՛, եթէ նոյն իսկ չարիքով փոխարինուիս:

42. Անարծաթ բարեկամը շուտ կը մոռցուի:

43. Երբէք մի՛ գործածեր երկու չափ, երկու կշիռ:

44. Անարգար վճիռ մը գոհ է թողութիւն ինքն նպատակաւորեալը:

45. Գործին համեմատ կ'ըլլայ նաեւ վարձքը:

46. Ինչ որ է ծառը, նոյնն է պտուղը:

47. Ով որ ջուրի մէջ է, չի ծարաւանար:

48. Մէկ անգամ խաբուիլ միամտութիւն է, երկու անգամ խաբուիլ յիմարութիւն է:

49. Խաբողը կը խաբուի:

50. Խօսքի ու գործի մէջ բաւական հեռաւորութիւն կայ:

51. Լաւ գիրք մը լաւ խորհրդատու է:

52. Անուշ լեզուն Օձը բոյնէն կը հանէ:

53. Անխոհմ երիտասարդութեան կը յաջորդէ աշխատող ծերութիւն:

54. Լեցուն գլուխ, խուփ բերան:

55. Զգացումը բանականութեան ախ-

քապետելով է որ հերոսութեան կը տանի
ենթական:

56. որդեա՛կ, օրինակ առ մըջիւնէն,
ամառէն կը հաւքէ իր պարէնը:

57. Սէբ և նախանձ, երկու ոտխնէր,
որոնք կշտանալ չ'են գիտեր:

58. Ով որ հով կը ցանէ, փոթորիկ կը
հնձէ:

59. Բառերը կը թռին, գիրերը կը մնան:

60. Քսանին եռանդը, վաթսուին խո-
հեմութիւնը. ահա կատարեալ մարդը:

61. Կնոջ տնտեսական անկախութիւնը
տունին խաղաղութիւնը կը խանգարէ:

62. Կինը 0 է, այլը 1, երկուքը միա-
ցած կ'արժեն 10:

63. Ձ'ունի՞ս ամուսին, կեանքն է փուճ
ու սին:

64. Ձ'ունի՞ս փող, մտիր հող:

65. Մարդ անհոգութեամբ կը դիտէ
իր կնոջ մազերուն ճերմկեալը, բայց ո՛չ
իր սիրունիին:

66. Ան որ մէկ անդամէն շատ բան
կ'ուզէ ապացուցանել, ոչինչ կ'ապացուցա-
նէ:

67. Կինը կրնայ մոռնալ ու ներել ամէն

տեսակ զրկանք, նոյն իսկ ծեծ, բայց նը-
ուաստացում՝ չորէք:

68. Խիղճը զանցանութեան մը գիտակ-
ցութիւնն է, երբ գիտակցութիւն չ'կայ,
խղճահարութիւն ալ չ'կայ:

69. Եօթը առաքինութեանց գլխաւորն է
չափաւորութիւնը:

70. Ճշմարտութեան ծառը դառն է,
բայց պտուղը՝ անոյշ:

71. Համբաւը մարդուն ստուերն է,
զայն պէտք է հետաանդէ, ոչ թէ մարդ՝
համբաւը:

72. Մարդ ուտելու համար չ'ապրիր,
այլ ապրելու համար կ'ուտէ:

73. Օրեր կը պահանջէ վերելք մը, իսկ
վայրէջքը վայրկեանի գործ է:

74. Ոսկին երջանիկ չ'ընէր, այլ եր-
ջանիկ ըլլալու միջոցը կը հայթայթէ:

75. Ով որ առողջութենէն դո՛հ է, ամեն
բանէն դո՛հ է:

76. Օգիին քիչը վնաս է, իսկ շատը՝
թոյն:

77. Ով որ պառաւ է, պէտք է շատ
ծածէ, շատ ճեմել:

78. Ինչ որ է օդը թռքին համար,

նոյնն է ջուրը մորթին համար:

79. Մնունդը պէտք է համեմատի աշխատութեան:

80. Իրական հաճոյքը չափաւորութեան մէջ է:

81. Նրբաճաշակ համադրամներ, դեղաբան կ'առաջնորդեն:

82. Գլուխ՝ գով, օտքեր՝ տաք, ստամոքս՝ թեթև:

83. Մաքրութիւնը մարմնոյն զգաստութիւնն է:

84. Եթէ լուծողականը չարիք մըն է, կարևոր չարիք մըն է:

85. Մարդ կը մարսէ որքան ստամոքսով, նոյնքան սրունքներով:

86. Օղազուրկ տեղեր երկար մի՛ կենաք:

87. Բո որ ջնուղիչ միջոցներ առաւել կամ նուազ կ'ապականեն օդը:

88. Լիքօլին վտանգը կը շատնայ որքան օդը կը տաքնայ:

89. Աշխատութեան մէջ աճապարել կը նշանակէ, յոգնութիւնը սաստկացնել:

90. Մորթը կը չնչէ և կ'արտադարէ, խնամենք դայն կրկնակի:

91. Զեռքը միջբոպներու անցքն է:

92. Ճարպոտ կերակուրներ չափազանց սնուցիչ են, բայց նուազ մարսելի:

93. Մարդկային կազմը միջբոպներու գրոհէն ազատելու միակ միջոցը գրեհն է:

94. 16-ն 18 տարեկան պատանի մը ուտելու է չափահասի մը չափ, երբեմն աւելի:

95. Լեոնային, ծովային, դաշտային պտոյտը բաւական է ստամոքսը արթնցնելու և զրգռելու:

96. Կերակուրէ անմիջապէս վերջ մտաւոր ծանր աշխատութենէ զգուշացէք:

97. Ո՛չ մէկ պատրուակով, 14 տարեկանէն առաջ գինիի գործածութիւնը մի արտօնէք:

98. Զկնեղէն ու բուսեղէն պատրաստութիւններով կարելի է անթերի սնունդ մը ապահովել:

99. Թէյի, սուրճի չափազանց գործածութիւնը մարսողական գործարաններու և ջղային դրութեան մէջ ծանր բարդութիւններ առաջ կը բերէ:

100. Մանչերը չատ զբաղեցնել գրութիւններով, ընդօրինակութիւններով և,

զանոնք կարճատեսութեան մօտեցնել է:

101. Ննջասենեակները տաքցնել կազմին համար վնասակար է:

102. Որկուրը աւելի շատ զոհեր ունի, քան սուրը:

103. Յօգացաւ տառապողներ, ֆեռնիլիզ կերէք:

104. Հաւկիթ մը լաւ է, երկուք՝ կատարեալ է, երեք՝ շատ է:

105. Դուք ձեր բժիշկը եղէք, քիչ կեքէ՛ք, ջուր խմեցէ՛ք:

106. Դժուարամարտութենէ տառապողներ միւրգերով պէտք է աւարտեն իրենց ճաշը:

107. Խմեցէք ջուր, երբ ծարաւի էք, բայց ամէն հեղուկ քիչ քիչ:

108. Ընթրիքը համառօտել կեանքը երկնցնել է:

109. Սլքօլը կարող է լաւագոյն հանձարները աւերել:

110. Այսօրուան ճաշդ պէտք է՛ վտանգէ վաղուան նախաճաշդ:

111. Լողանքէ մը վերջ ոչինչ այնքան օգտակար է որքան քալելը:

112. Գարնջուրը ոսկէ դիմադրողական

ոյժ չի բերեր կազմին:

113. Ով որ լաւ կը ծամէ, շատ մը չարիքներէ խոյս կուտայ:

114. Ժուժկալութիւնը շատ մը հիւանդութեանց դեղթափն է:

115. Յօգացաւ ունեցողներ լաւ կ'ընեն երբ քիչ կ'աղեն իրենց կերակուրը:

116. Անմիջապէս որ կրնաս, կատարէ:

117. Լաւ մարտողութիւն մը մեզ բարեացակամ կ'ընէ:

118. Կարմիր գինին, թանինով հարուստ, կը նպաստաւորէ պնդութիւնը:

119. Կերակուրի և լողանքի մէջ պէտք է առնուազն երեք ժամ միջոց ըլլայ:

120. Սակաւակերութիւնը և մարզանքը երկու բժիշկներ են ախորժակի:

121. Մարդ 25 տարեկանին կը ստանայ իր ոյժին առաւելագոյն չափը:

122. Կինը աւելի պէտք ունի քունի, քան այր մարդը:

123. Շփացած տղայ, ձախողած մարդ:

124. Մարդ կը քալէ իր դնդերներով կը վազէ իր թօքերով, կը դիմադրէ իր ստամոքսով, կը հասնի իր ուղեղով:

125. Մի հպարտանար շատ կը ծոեն,

մի՛ նուապտանար շատ, կը ճգմեն:

126. Պատիւ կամ պատիժ իրեն նպաստակ ունի մարդը լաւագուցնել:

127. Օրէնքները հաստատուած են անհատին իրաւունքը բռնաբարումէ զերծ պահելու համար:

128. Նենգութիւնը նենգութիւնով չարդարանար, երկուքն ալ հաւասարապէս պատժելի են:

129. Բարոյականի հակասող համաձայնութիւններ գործադրելի չ'են:

130. Ո՛չ թէ գաղտնիք մը հրապարակողը, այլ զայն անոր վտահոգն է յանցաւոր:

131. Դրացիին սովորութիւնը, տարբեր մերիւնէն, խենթութիւն կը կոչուի:

132. Արդուզարդը արտայայտութեան ձեւ մըն է. հազուադէպ կը մատնէ անձը:

133. Լաւ օրերը կեանքի մէջ ընդհանրապէս ուշ կը հասնին:

124. Շահը որ կը կուրացնէ այս մէկը, կը լուսաւորէ մէկ ուրիշը:

125. Երբ մէկը ձեռքով կամ ուղեղով զբաղած է, ժամանակը շուտ կ'անցնի:

136. Չ'ենք կրնար ըսել թէ այս ինչն

բաղդէն նպաստաւորուած է, երբ չ'է գիտցած օգտուիլ:

137. Ինչ որ պիտի ընես, միշտ վերջը մտածէ:

138. Դուք քուն, բաղդդ արթուն:

139. Խոստումը մարդուն տրուեցաւ, բայց կի՞ն է որ կ'արժեցնէ:

140. Առողջութիւնը կախում ունի աւելի զգուշութիւններէ քան բժիշկներէ:

141. Յաջողութիւնը չէ որ կարեւոր է, այլ փանքը:

142. Պարտականութիւններէդ ոչ մէկը մի՛ ղո՛նք բարեկամիդ:

143. Խոստովանիլ թէ անիրաւ ես, սա կը նշանակէ բանաւոր ըլլալ:

144. Ուղղութիւնը մի՛ վատնէք, բայց համարձակեցէք զայն ըսիլ քաջաբար:

145. Այն որ ո՛չ մէկէն գո՛հ է, ոչ մէկը կրնայ գոհացնել:

146. Դէպքերը միտք պահել կը նշանակէ փորձառու ըլլալ:

147. Լաւագոյն է առանձին ըլլալ քան գէշ ընկեր ունեանլ:

148. Բիչ զբաղուիլ մեր իրաւունքներով, բայց շատ մեր պարտաւորութիւններով:

բով:

149. Դու քեզ օգնէ, Աստուած ալ քեզ
պիտի օգնէ:

150. Երբ չ'ուզէ բաղդը, ի՞նչ ընէ ա-
նորհայրը:

151. Գիտութիւնն առանց գիտակցու-
թեան փլուզումն է հոգիին:

152. Աւելի կը յիասուինք խորհրդա-
ծութեան պակասէն, քան թէ գիտութեան
պակասէն:

(ՎԵՐՁ Գ. ՄԱՍԻՆ)

ՄԱՍՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Ժամանցի հաւելներ

1.— Երկու թուխս մայր հաւեր կային.
մէկը ըսաւ միւսին. տուր քու ձագերէդ
մին և ես քու կրկինդ ունենամ: Միւսը
պատասխանեց. դո՛ւն տուր ինծի քու ձա-
գերէդ մէկը երկուքնիս հաւասար ըլլանք.
քանիակա՞ն ձագ ունէին:

Պատ. Ա. 7. Բ. 5.

2.— Խումբ մը թռչուններ ծառի մը
հանդիպեցան որ ունէր երեք ճիւղ, զոյգ
զոյգ նստան մէկ ճիւղ աւելցաւ, մէյ մէկ
նստան, մէկ թռչուն աւելցաւ. քանի՞ թռ-
չուն էին:

Պատ. 4 թռչուն.

3.— Մարդ մը ունէր գայլ մը, ոչխար
մը, խուրձ մը խոտ ու կ'երթար գիւղ.
Հարկ եղաւ գետէ մը անցնիլ. եկու տես որ
մարդը մէկ բան միայն կրնար փոխադրել.
կամ գայլը կամ ոչխարը կամ խոտը: Եթէ
գայլը անցընէր մինչեւ վերադարձը ոչխա-
րը խոտը կուտէր. եթէ խոտը անցընէր.

գայլը կուտէր ոչխարը, ի՞նչ ընէր, ի՞նչ պէս անցընէր:

Պատ. նախ ոչխարը, յետոյ գայլը, ոչխարը ետ կը բերէ կը տանի խոտը, կը դառնայ ոչխարն ալ կ'անցընէ:

4.— Երեք զոյգ այր ու կիներ միասին կը ճամբորդէին. էրիկ մարդիկ շատ նախանձոտ էին և կնիկներն միւս էրիկ մարդերուն քով առանձին չէին ձգէր: Պատահեցաւ որ գետէ մը անցնիլ ստիպուեցան. գետը խորունկ էր. չէին կրնար լողալով անցնիլ. մակոյկ մը կար որ երկու հոգիէ աւելի չէ՛ր առներ. ի՞նչպէս անցունել զսոսնք գետնէն:

Պատ. նախ երկու կիներ կ'անցնին. մին կը դառնայ միւս կինն ալ կ'անցունէ, կը դառնայ իր ամուսինին քով: Երկու այրեր կ'անցնին. մէկը իր կինը կ'առնէ կը դառնայ: Երկու այրեր կ'անցնին, առաջինին կինը կուգայ մէկ կինը կ'առնէ կը բերէ կը յանձնէ իր ամուսինին, երրորդն ալ ինք կը մտնայ մակոյկ, կուգայ իր կինը կ'առնէ ու կ'անցընէ գետէն:

5.— Երեք չոգենաւեր կղզիի մը շրջանը պիտի ընեն. առաջինը այդ շրջանը կը

կատարէ 5 ժամէն. երկրորդը 4 ժամէն. երրորդը 3 ժամէն: Երեքը մէկ ճամբայ ելան. մէյ մըն ալ ե՞րբ մէկ զիծի վրայ պիտի գտնուին:

Պատ. 60 ժամէն ա. 12 բ. 15 գ. 20 շրջան ընելէ վերջ:

6.— Բանտարկեալ մը բանտէն փախաւ. վեց ժամ վերջը յաջողեցան ճշտել թէ ո՞ր ուղղութեամբ դացած է և սկսան հետապնդել: Քանի՞ ժամէն պիտի կրնայ հետապնդողը հասնիլ փախստականի, գիտնալով որ բանտարկեալը ժամը 4 մղոն, հետապնդողը հինգ մղոն կ'առնէ:

Գործ. վեց ժամ առաւ ժամը չորս մղոնէն կ'ընէ 24 մղոն. հետապնդողը ժամը մէկ մղոն աւելի կ'առնէ, 24 մղոնը կ'առնէ ուրիշ 24 ժամէն:

Պատ. 24 ժամէն

7.— Հաւաքոյթի մը մէջ մէկը կը պնդէր թէ ինք կրակին վրայ կրնայ նստիլ: Ոչ ոք թափանցեց միտք բանիին. աղաչեցին որ նստի: Երիտասարդը թուղթի մը վրայ գրեց կրակ բառը, փռեց գետին ու վրան նստաւ, բոլորն ալ ծիծաղեցան:

8.— Տասը օխանոց տիկ մը լիցուն

ձէթ ունինք, զոր պիտի բաժնենք երկու հողիի հինգակուն օխա: Ի՞նչպէս պէտք է բաժնել, քանի որ 7 և 3 օխանոց երկու աման միայն ունին:

Գործողութիւն, նախ 7 և 3 օխանոցները կը լեցնենք: 3 օխանոցը կը պալ պենք տիկին մէջ. երկու անգամ ևս 7 օխանոցէս 3 օխանոցը կը լեցնենք կը պարպենք տիկին մէջ, ուր կ'ըլլայ 9 օխա. իսկ 7 օխանոցին մէջ մէկ օխա. այս մէկ օխան կը պարպենք 3 օխանոցին մէջ. տիկէն կը լեցնենք 7 օխանոցը. կը մնայ տիկին մէջ երկու օխա. 7 օխանոցէն 3 օխանոցը, որուն մէջ արդէն մէկ օխա կար. երկու օխա ևս կը լեցնենք, կ'ըլլայ երեք՝ 3 օխանոցինմէջ, երկուք՝ տիկին մէջ. հինգ՝ եօթը օխանոցին մէջ, ասիկա մէկուն բաժինն է: 3 օխանոցը կը պարպենք տիկին մէջ. հոն ալ կ'ըլլայ հինգ օխա, միւսին բաժինը:

9.— Թիւ մը պահէ միտքիդ մէջ. կրկնէ, տասը ալ ինձմէ առ. կրկնածդ հանէ. ի՞նչ մնաց մնացածին տասը պակասը պահւած թիւն է:

Օրինակ սեպենք թէ 7 էր պահուած թիւը. կրկնեցի, եղաւ 14, 10 ալ գումարեցի, եղաւ 24, կրկնածս՝ եօթը՝ հանեցի, մնաց 17. տասը պակասը 7 է. ուրեմն պահւած թիւը 7 է:

(ՎԵՐՋ Դ. ՄԱՍԻՆ)

ՅԱՆԿ ՆԻԻԹՈՅ

Նախաբան	42
ՄԱՍՆ Ա. — ԱՍՈՒԼԻՄՆԵՐ	5
Աստուծոյ գոյութիւնը	7
Ո՞վ եմ, ո՞ւրկէ կուգամ, ո՞ւր կ'երթամ.	12
Հայեր անբաղձալի	20
Տգէտը	25
Ամուսնութիւն	30
Երջանկութիւն	39
Նկարագիր	42
Ձեւարանութեան նորոյթը	47
Ուղղամտութիւն	53
Յարատեւութիւն	56
Մարդ և դրամ	59
Ծածկուած գանձեր	64
Հաճոյքներ	69
Հոգիներու անմահութիւն	74
Դժոխք և արքայութիւն	78
Բարեկամ	82
Երկու ոչ մէկ գէոօ կ'ընէ	87
Գինիին ազդեցութիւնը	89
ՄԱՍ Բ. — ՊԱՍՏՈՒՍԾՔՆԵՐ	
Աշխատանքը օրհնութիւն է	91
Մոգական բառեր	94
Աղուէս, սուր, գառնուկ	98

Բարիքը չկորսուիր	103
Խրատ մը որ կեանք մը կ'արժէ	108
Դուն քուն, բաղդդ արթուն	111
Արդար վարձատրութիւն մը	116
Բաժանեա զի տերեսցես	121
Տէրվիչական գնահատում	124
Ի՞նչ կ'ըսէ հոացող ջուրը	127
Աստուածային արդարութիւն մը	138
ՄԱՍՆ Գ.	
Առակներ	140
ՄԱՍՆ Գ.	
Ժամանցի հաշիւներ	153

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

էջ	տող	սխալ	ուղիղ
2	.	1882	1888
5	8 և 9	մեռանեցի	մեռանիցի
9	7	կուտայ	կուտայ վաստ մը
14	15	անտուն	անդուռ
15	10	ասկէ	հարկ է
21	7	մարդերը	մարտերը
23	8	անարդա-	անարդարու-
		րութեան	թիւն
25	2 և 5	բանը	բառը
26	4	միշտ	մեղ
26	12	անոնք	որոնք
29	2	Գառնէցի	Գառնէկի
30	6	արդարու-	արտադրու-
		թեան	թեան
31	7	(ստորակէ-	ըլլալով երկու-
		տէն վերջ)	
33	8	որ	պահանջել որ
54	1	տրամարա-	տրամադրու-
		նութիւնը	թիւնը
60	6	արդարա-	ստորնացուցիչ
		ցուցիչ	
62	1	նոր	հատ
62	22	բարեւա-	բարերարելու-
		ւելու	
63	6	ակնարկ-	ակնարկելով
		ներով	
70	2	զգացուած	չի գործուած
73	9	պիտի ընէք	պիտի ըսէք
88	17	խենդ	խինդ
95	7	թողուել	թաղուել

1881

Jan 1	1881	1	1
Jan 2	1881	2	2
Jan 3	1881	3	3
Jan 4	1881	4	4
Jan 5	1881	5	5
Jan 6	1881	6	6
Jan 7	1881	7	7
Jan 8	1881	8	8
Jan 9	1881	9	9
Jan 10	1881	10	10
Jan 11	1881	11	11
Jan 12	1881	12	12
Jan 13	1881	13	13
Jan 14	1881	14	14
Jan 15	1881	15	15
Jan 16	1881	16	16
Jan 17	1881	17	17
Jan 18	1881	18	18
Jan 19	1881	19	19
Jan 20	1881	20	20
Jan 21	1881	21	21
Jan 22	1881	22	22
Jan 23	1881	23	23
Jan 24	1881	24	24
Jan 25	1881	25	25
Jan 26	1881	26	26
Jan 27	1881	27	27
Jan 28	1881	28	28
Jan 29	1881	29	29
Jan 30	1881	30	30
Jan 31	1881	31	31

ԳԻՆ 15 ՏՐԱԽՄԻ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0349901

38.897